

1906–1907

Ilustrovaný humoristicko-satirický týdeník.

Podtitul: Satirický týdeník. – *Redaktor:* J. Soukenka (i pseud. J. S. Neklan). – *Vydavatel* (uváděn od č. 3): J. Soukenka, Praha. – *Nakladatel:* J. Rokyta. – *Periodicita:* týdeník; 9 čísel od listopadu 1906 do ledna 1907.

J. Soukenka s redakčními spolupracovníky R. Haškem a J. Havlíčkem shromáždili okruh především mladých autorů se záměrem představit bohémsky stylizovanou, satirickou a anarchisticky laděnou část jejich tvorby; S. tak (na komerčnější bázi) připomínala Letáky za redakce R. Haška (1902). Bezprostředně navazovala na periodika Neruda a Nový Neruda jako další, výraznější a satiricky vyhraněnější pokus o prosazení českého humoristického časopisu pro široké čtenářské vrstvy. Na podobě jednotlivých čísel se výrazně podílely barevné ilustrace a černobílé kreslené vtipy s textem (jejich autory byli zejména L. Horký a L. Rosner, dále V. H. Brunner, F. K. Loukotka, F. X. Naske, K. Vavřina aj.). S. však nenašla dostatečný počet odběratelů a z finančních důvodů zanikla. Obdobně zaměřený týdeník Dobrá kopa, který začal v říjnu 1907 vydávat K. L. Kukla, byl lidovější a udržel se déle.

Prozaické a veršované humoristické texty uveřejňované (i pod četnými pseudonymy) ve S. byly převážně bohémsky radikálními reakcemi na skutečnosti a události společenského a politického života, často namířeny proti klerikalismu, militarismu, maloměšťáctví a byrokracii; s ironií i shovívavostí (nezřídka i se zájmem o střet vysokého a nízkého) tematizovaly také milostné vztahy, ženská hnutí, příhody z všedního dne, kavárenského, uměleckého, vědeckého, školního, sportovního prostředí apod. Nejčastějším autorem *povědek* byl J. Hašek (i pseud. J. Celestýn, Jaromír Veverka, šifra V. Z.); J. Mahen uváděl (pod pseud. Ivan Had, dále pseud. H. Lang) seriál politických parodií *Pražští řečníci*; *humoresky* a *črty* dále publikovali R. Hašek (pseud. S. Johannes), J. Havlíček, J. Soukenka (i pseud. František Svítilna) aj. *Verše* a *kabaretní popěvky*, jež zpravidla satiricky glosovaly politické a sociální poměry, tiskli M. Fučík, R. Hašek, J. Mahen, K. Pikart aj.; milostnou poezii s cynickým odstupem

i nostalgickým tónem psali J. Havlíček, R. Hašek (i šifra R. H.), G. R. Opočenský, J. Soukenka (šifra J. S. N.), Z. Záhoř aj. V *překladech* (většinou anonymních) byly uvedeny prozaické práce C. Ewalda, F. C. Hirsche, G. Meyrinka a L. Thomy. Nepravidelná rubrika *Čertův mlýn* přinášela anekdoty a aforismy charakteristické sarkasmem i černým humorem.

lm

Antonín Svoboda (1)

* 23. 7. 1861 *Nové Město nad Metují*

† 20. 8. 1924 *Rychnov nad Kněžnou*

Prozaik, písíci zejména pro děti a mládež bajky a historické povídky; autor pedagogických a regionálních spisů, publicista.

Syn kupce. V rodišti vychodil obecnou školu, od 1872 studoval piaristické gymnázium v Rychnově n. Kněžnou. Po maturitě (1880) se stal výpomocným podučitelem na obecné škole v nedaleké Lukavici. 1881 vykonal doplňovací zkoušku na učitelském ústavu v Hradci Král., 1886 byl ustanoven definitivním učitelem lukavické školy, 1887 se stal ředitelem. Po úmrtí první manželky (při porodu) se znovu oženil. 1892 dosáhl způsobilosti vyučovat na měšťanských školách češtinu, zeměpis a dějepis. 1895 byl jmenován učitelem na dívčí měšťanské škole v Rychnově n. Kněžnou, později se stal jejím ředitelem. Zapojil se do kulturního a společenského dění města (dramaturg ochotnického spolku Tyl, jednatel a 1898–1903 předseda Řemeslnické besedy, 1920–22 předseda městské osvětové komise, redaktor vlastivědných a místopisných publikací, kronikář). 1923 byl ustanoven ředitelem chlapecké školy ve Vamberku, na toto místo však již nenastoupil a 1924 odešel na odpočinek. Zemřel po srdečním záchvatu, kremace proběhla v Pardubicích. – S. není totožný s autorem drobných próz a zpráv v Akademických listech, Humorist. listech a Palečku z přelomu 70. a 80. let, jímž byl student architektury na pražské technice Antonín (Bořivoj) S. (1858–1882, několik jeho povídek a divadelních her zůstalo v rukopisu). Se S. jménem jsou někdy mylně spojovány práce píseckého děkana, autora her pro děti a náboženských spisů Antonína S. (Pošumavského). S. pravděpodobně také není autorem publikací *Knihovny Volná myšlenka*, *Vývoj*

země a první její obyvatelé, zvláště v Evropě (1909) a Bůh, nebe a peklo (1910), přestože mu pseud. Orsa, resp. Orša připisuje J. Vopravil.

S výjimkou několika juvenilních pokusů o milostnou poezii a krajinnou črtu uveřejňoval S. od počátku 80. let časopisecky a knižně didaktické povídky pro děti a dospívající mládež s historickou a zejména přírodní tematikou; preferoval zvláště žánr bajky a exempla. V *Povídce o světle* se pokusil spojit zábavný syžet s výkladem o fyzikálních jevech; antické ctnosti aktualizoval v populárně laděných životopisech starých Řeků a Římanů (*Za hvězdami starověku*). Pro děti také vydal výběry ze spisů F. L. Čelakovského a J. A. Komenského s životopisy. Regionální historiografii obohatil mj. souhrnnými dějinami Rychnova n. Kněžnou; psal i práce folkloristické (*Pozdravy našeho lidu*, *Symbolika dárečků z lásky v písních národních*). Doplněm S. pedagogického působení jsou antologie veršů pro školní potřebu, četné didaktické příručky o skladbě vyučování, metodické pomůcky k výuce čtení a stylistiky a články v pedagogických časopisech (mj. o J. A. Komenském a J. J. Rousseauovi).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Libertas, Orest; S, Sbd., -ý. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (1889, 1892–94); Besídka malých; Besedy lidu; Budečská zahrada (1885); ČČM (1919); Čes. lid (1899, Pozdravy našeho lidu); Jitřenka (od 1884; 1894 Symbolika dárečků z lásky v písních národních); Královéhradecká revue; Malý čtenář (od 1884); Matice dítek (od 1882); Pedagogické rozhledy (od 1884); Posel z podhoří (Rychnov n. Kn.); Pražská revue; Sborník časových úvah (1911, Některé otázky ve světle výchovy národní); Učitelské noviny (od 1884); Vesna; Zlaté mládí; Zvon (1918–19); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a adaptace* (pro děti a mládež): Z knihy přírody. Osmdesát bajek (PP 1891); Zvířátka a děti (PP 1891); Povídka o světle (P 1892); Za hvězdami starověku (PP 1895); Zvonky i stonky (PP 1895); Jiskřičky (PP 1897); Lupínky (PP 1897); Na hradech i ve dvoře králové (PP 1897); Světlušky (PP 1902); Ze světa zvířat (PP 1907). – *Ostatní práce*: Nové Město nad Metují a nejbližší jeho okolí (pro ml., 1886); Ratolístky z mohutného kmene J. A. Komenského (1892); Vyučuj nározně! 1–3 (1892, 1895, 1896); Osnova cyklická na škole obecné (1894); Čtení výrazné a krásné na škole obecné a měšťanské 1, 2 (1896); Vyučování v odděleních (1897); František Palacký. Životopisná čta... (pro ml., 1898); Speciální metodika vyučování písemností živnostenským a jednacím ve školách

obecných a měšťanských 1, 2 (1902, 1903); Výchova a mravnost (1912); Království české 6, sv. 2. Čechy východní (1915, s jinými); – posmrtně: Dějiny Rychnova nad Kněžnou (1924, ed. K. Rathouský a E. Weiss). ■ REDIGOVAL sborník: Rychnovsko a Kostecko (1923). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. A. Komenský: Vínek z pomněnek (1892); Slavnosti školní (1895); Ratolístky školní (1895); Růže a jiné kvítí. Výbor ze spisů F. L. Čelakovského (1899); Památník ochotnického divadla v Rychnově nad Kněžnou (1902). ■

LITERATURA: ● nekrology: an., Naše kniha 1924, s. 183; an., Úhor 1924, s. 167 ●; B. Kraus: Sto deset let od narození A. S., sb. Orlické hory a Podorlicko 1971, s. 199; an. in Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou (2001, s. 297).

mhs

Antonín Svoboda (2)

* 17. 2. 1879 Švihov u Klatov

† 18. 9. 1937 Praha-Libeň

Autor divadelních her pro děti a mládež, náboženský a kulturní publicista.

Psal se i Antonín Svoboda-Pošumavský. Jako místo úmrtí bývá mylně uváděn Písek. – Syn zemědělece. Od 1891 studoval gymnázium v Klatovech, 1893–99 biskupské české vyšší gymnázium v Čes. Budějovicích, tam rovněž pokračoval ve studiu teologie. 1902 byl vysvěcen. Působil v Písku jako katecheta na reálce, gymnáziu a na obecných a měšťanských školách, 1919 se stal píseckým děkanem a vikářem, později byl jmenován monsignorem a dosáhl i dalších církevních hodností (biskupský notář a konzistorní rada). Jako oblíbený duchovní správce vyvíjel rozsáhlé charitativní působení, fundovaně se staral o církevní památky, v národním duchu organizoval společenské a kulturní aktivity písecké farnosti (mj. ochotnické divadlo). Zemřel po nezdařené operaci v pražské nemocnici na Bulovce, pohřben byl v Písku.

S. je především autorem a upravovatelem divadelních her a drobných dramatických (i veršovaných) výstupů pro děti a mládež s dobovou i historickou tematikou (*Okovy spadly* z doby pronásledování křesťanů, *Vydědenci z Čech za třicetileté války*), v nichž usiloval o výchovné působení v duchu křesťanských (ovšem značně konfesijně vyhraněných) ideálů

lů (láska k bohu, úcta k rodičům a bližním, sociální citění), prolínajících se s nacionálním, občas i antisemitským zaměřením (*Martin Chlubil, Prodané oběti*). Schematické jednání postav svědčí o S. snaze zprostředkovat mladému divákovi smírně končící příkladné příběhy, které pranýřují dobové společenské nešvary jako nežádoucí odchylky od křesťanského života. Hry vycházely v knižnicích pro ochotnická divadla, inscenovány byly např. v Písku. S. skládal též veršované deklamovánky pro děti, psal i příležitostné básně a básně s náboženskou tematikou. – Apologetické spisy o J. Husovi, českých zemských světcích, mírovém snažení papeže Benedikta XV. nezapřou (při značné S. konfesijní S. zaujatosti) vedle odborných znalostí autorovo vřelé vlastenecké a pacifistické smýšlení (některé byly za 1. světové války konfiskovány).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: A. Liberté, A. Pošumavský, A. S. Pošumavský, F. V. Bělečský, Liberté, S. Pošumavský; Sda. ■ **PRÍSPĚVKY in:** Dělnické noviny; Dorost; Hlas lidu; Muzeum; Otavan (Písek). ■ **KNIŽNĚ. Divadelní hry** (pro ml): Martin Chlubil (1906, podle P. V. Kosmáka; rozšř. vyd. 1921); Kristus vítězí! (1911, podle an. P. Irena); Vydědenci (1911, podle P. V. Šlosara Doubravského); Kristus Pán – narodil se nám! (1912); Štědrý večer opuštěného dítky (1912); Prodané oběti (1925, pseud. A. S. Pošumavský); Cesta k srdci vede žaludkem (1928, pseud. A. S. Pošumavský); Dědictví otců zachovals nám, Pane (1928, pseud. A. S. Pošumavský); Pokoj lidem dobré vůle (1928, pseud. A. S. Pošumavský); Okovy spadly (1930, pseud. A. S. Pošumavský). – *Ostatní práce:* Čechové, prohlédněte! (1910); Svatý Václav a náš český život (b. d., 1912); Kulturní boj a český katolický lid (1913); Mistr Jan Hus (1914); Písecká Panna Maria (1914); Ke slavnosti sv. Václava (1915); Několik listů z křesťanských dějin českých (1917); Snahy sv. Otce Benedikta XV. o mír (1917); Písecký hřbitov u Nejsvětější Trojice (1934); Nejsvětějšímu srdci Páně české děti (1936); – posmrtně: Poslední slova d. p. děkana A. S. píseckým osadníkům... (1938). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Vánoční deklamace pro děti (1912); Úcta sv. českých patronů v Písku (1929). ■

LITERATURA: -oř.-: nekrolog, Lid. listy 21. 9. 1937; J. F. Urban in Úvodím Úhlavy (1940, s. 60); J. Kudrnáč in Pietní park. Bývalý hřbitov u Sv. Trojice (1983, s. 27).

vpb

F. Svoboda

Působnost 1920–1933

Nakladatelství v Praze-Nuslích zaměřené na vydávání populárně-naučných příruček a původní beletrie a grafiky mladých autorů; antikvariát, prodej grafiky.

Založil je a po celou dobu řídil František S. (* 31. 3. 1896 Pelhřimov, † 17. 7. 1977 Dobříš), syn pelhřimovského měšťana a sedláka. Vystudoval nižší gymnázium v rodišti, 1911–14 se vyučil v pelhřimovském knihkupectví R. Kopřivové, kde působil s krátkým přerušením (po vyučení 1914 byl několik týdnů zaměstnán v knihkupectví F. Příhody v Rakovníku) až do konce války; 1917 se zapojil do nově vzniklé strany českých socialistů, od října 1918 byl placeným tajemníkem její mládežnické organizace. Od 1. 4. 1919 do 30. 4. 1920 působil jako správce administrace Volné myšlenky v Praze a jako funkcionář strany českých socialistů. 1920–24 organizoval s M. Zelenkou (s jeho sestrou A. Zelenkovou se 1922 oženil) volné Sdružení umělců a uměleckoprůmyslových výtvarníků pro pořádání výstav a prodej umělecké grafiky a navázal úzké kontakty s mladými grafiky P. Dillingrem, V. Hřímálým, A. Moravcem, J. Rambouskem, J. Vodrážkou aj. 1920 po odchodu z Volné myšlenky zahájil vlastní nakladatelskou činnost. Knihkupeckou a nakladatelskou koncesi získal v listopadu 1921. Firma sídlila po celou dobu v Praze-Nuslích, čp. 446-XIV, Zábojova 4. S. se 1926 účastnil založení Klubu moderních nakladatelů Kmen, v němž působil do konce 20. let. Od konce 1926 byl krátce jeho společníkem R. Solař (název nakladatelství *Svoboda a Solař* je na knihách uváděn do konce 1927), později zaměstnanec Ústředního dělnického knihkupectví a nakladatelství. Koncem 1928 ohlásilo nakladatelství vyrovnání, které bylo ukončeno 1929. Od počátku 30. let přenesl S. těžiště činnosti do obchodu s uměleckou grafikou a do antikvariátu, nakladatelskou činnost ukončil 1933. Souběžně s nakladatelským podnikáním pokračoval i v politické aktivitě. 1921 odešel od českých socialistů, spoluzaložil organizaci Nezávislá socialistická mládež a účastnil se vydávání jejího časopisu Mladý dělník. 1923 se připojil ke straně nezávislých socialistů. 1933–35 ve svém skladišti v Nezamyslově ul. vedl její ilegální tiskárnu (tiskl letáky a časopis Mladá garda v době jeho úředního zastavení). Od 1937 byl

informátorem Komunistické strany Československa (KSČ) v národněsocialistické straně (krycí jméno Slabý). Na podzim 1938 se vzdal provozování živnosti (koncesi si ponechal) a stal se úředníkem pražského magistrátu. Koncem války se zapojil do ilegální činnosti, v květnu 1945 převzal pro KSČ vydavatelské a tiskařské podniky bývalé agrární strany Novina a stal se jedním z vedoucích pracovníků podniků Svoboda, které z nich vznikly, 1949–52 byl jejich ředitelem a ve stejné funkci působil i po reorganizaci v nástupnickém Státním nakladatelství politické literatury. Do důchodu odešel 1959. Součástí torza jeho písemné pozůstalosti v LA PNP jsou též rukopisné Vzpomínky, dokončené 1970. – Od 20. let se S. pokoušel uplatnit i autorsky. Sporadicky publikoval články k aktuální společenské problematice (Mladý dělník 1921, Sobota 1938, zde pseud. F. Kousal), pro vlastní nakladatelství psal detektivky (pseud. E. Kraus), v pozůstalosti jsou též verše, povídky, rozhlasová hra Jediná stopa (1947). Pokoušel se i o grafickou tvorbu (pseud. J. Hlaváček).

V první knižnici *Lidová osvětová knihovna* (1920–30, 56 sv.) uplatnil S. zkušenosti z působení v expedici publikací Volné myšlenky. Převažovaly populární příručky z oborů přírodovědných (geologie, fyzika, biologie, zdravotvěda, astronomie, bakteriologie apod.), sporadicky doplňované též uměnovědou (autoři J. Lír, J. Nauman), historií (J. Prokeš), filozofií (J. Lavička, C. T. Strauss). Dva tituly byly věnovány literatuře (J. Knap: Úvod do krásné literatury, 1924; J. J. Fišer: Stručné dějiny světové literatury, 1925), jedna divadlu (J. Vondráček: Přehledné dějiny českého divadla, 1926–30). Kmenovým spolupracovníkem knižnice do sv. 28 byl kulturní historik R. Máša, sv. 29–56 redigoval chemik V. Matula. Knižnice *Paprsek* (1920–24, 11 sv., sv. 7 a 8 s podtitulem Edice Mostu) zahrnovala jak alba původní grafiky (V. Polívka, J. Rambousek, A. Rechziegel), tak beletrii starší (S. T. Aksakov, J. Neruda, O'Henry) i současnou (J. Nauman, A. M. Píša), převážně s původní výzdobou mladých grafiků. Ediční základnu pro mladou uměleckou generaci se S. pokoušel vytvořit nejprve v měsíčníku Most (spoluvydával 1. ročník 1921/22), po jeho zániku v knižnici *Mladí autoři* (1923–33, 22 sv.). Zahájila ji v únoru 1923 kniha J. Wolkra *Tři hry a za redakce A. M. Píši* (sv. 1–5) a A. C. Nora (sv. 7–21) soustřeďovala převážně původ-

ní básnickou, esejistickou a prozaickou tvorbu mladých autorů, často i prvotiny (L. Blatný, F. Branislav, H. Dvořáková, A. Hoffmeister, J. Hůlka, Č. Jeřábek, F. Kovárna, V. Lacina, A. C. Nor, A. M. Píša, V. Raffel, L. Vladyka, J. Weiss, v reedici i K. Biebl aj.). Jediným cizím autorem knižnice byl P. MacOrlan, jehož pro nakladatelství překládal J. J. Paulík. Žánrová diferenciací produkce, naznačená zakládáním dalších knižnic, se již plně nerealizovala a v 2. polovině 20. let ztrácelo nakladatelství výrazné autorské osobnosti. Jediný svazek přinesly knižnice *Mozaika* (podtitul Knižovna veselé a poutavé četby; A. C. Gunter: Svízele R. Abbottové, 1924) a *Vybraná četba* (red. A. C. Nor; A. C. Nor: Raimund chalupník, 1927). Na knižnici *Paprsek* navázala polobibliofilská knižnice *Poklad* (1926–27, 4 sv., od sv. 3 s názvem *Poklad krásných knih*). Spolu s jediným českým románem (L. Vladyka) obsáhla též staroanglické balady v překladu J. Vondráčka a práci R. M. Rilkeho, již překládal kmenový autor nakladatelství, básník, prozaik a publicista J. J. Fišer (vl. jm. J. Lehovec). Jeho tvorbu spolu s autorskými pokusy nakladatele přinesla též knižnice dobrodružného čtiva *Sbírka napínavých příhod* (1929, 3 sv.). Na výzdobě a úpravě publikací se nejvýrazněji podíleli J. Vodrážka a J. Rambousek, dále též J. Čapek, I. Hausmann, V. Hřímálý, S. Klír, V. Kovárna, V. Mašek, O. Mrkvička, K. Müller, V. Rada, A. Ráž, K. Šourek, V. Tittelbach.

KNIŽNICE: *Lidová osvětová knihovna* (1920–30); *Paprsek* (1920–24); *Mladí autoři* (1923–33); *Mozaika* (1924); *Poklad*, pokr. *Poklad krásných knih* (1926–27); *Vybraná četba* (1927); *Sbírka napínavých příhod* (1929). ■ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Čeští autoři*: J. J. Fišer: *Smrt poručíka Glahna* (1925, pseud. J. Jefersen) + *Radiospirála* (1928) + *Velký dobrodruh* (b. d., 1931, pseud. H. G. Rubell); J. J. Paulík: *Zadní Indie* (1927); F. Svoboda: *Banda kozlí pečeti* (1929, pseud. E. Kraus). – *Překlady*: A. Schnitzler: *Casanovův návrat do vlasti* (1924); P. MacOrlan: *Černoch Leonard a mistr Jan Mulin* (1925) + *Žlutý smích* (1925) + *Píseň lodní posádky* (1926). ■ PERIODIKA: *Most* (1921–22). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih a uměleckých děl (1924); Seznam knih (Svoboda a Solař, 1927). ■ LITERATURA: K. Bílek: F. S. (1896–1977). Soupis osobního fondu (LA PNP 1995). ■ A. C. Nor: Hádání o honorářích a hádání o autora a nakladatele, *Host* 7, 1927/28, s. 253; F. Svoboda: Nakladatel o generačních bojích a o J. Wolkrovi, *LitN* 1941, s. 38; in J. Wolker: *Dopisy* (1984, s. 565) + *Další neznámé*

dopisy J. Wolkra, Zpravodaj (Prostějov) 1987, č. 1 (ed. E. Bílková, K. Bílek); A. C. Nor in Život nebyl sen (1994, s. 267).

az

František Jan Svoboda

* 22. 3. 1778 *Praha*

† 16. 7. 1864 *Praha*

Autor mravně-naučných a osvětových knížek, příležitostný básník, překladatel z latiny a němčiny; lexikograf.

Obecné vzdělání nabyl na hlavní farní škole při kostele sv. Jindřicha v Praze (učitel V. Lumenda, jehož památku S. později uctil básní, ovlivnil jeho vlastenecké cítění). Po absolvování gymnázia a tzv. filozofie započal studium práv na pražské univerzitě (dokončil je později privátně). Veden náklonností k učitelskému povolání se rozhodl přijmout nabídnuté místo profesora na gymnáziu v Litoměřicích, po čase přešel na gymnázium do Hradce Král. a dále do Prahy na malostranské gymnázium. Od 1807 až do odchodu do penze 1849 působil na Akademickém gymnáziu na Starém Městě (přátelství s J. Jungmannem, profesorem a později ředitelem tohoto ústavu). Jak dosvědčují vzpomínky současníků, šířil zde přes odpor nadřízených české vlastenectví; mezi jeho žáky byli např. J. V. Frič, V. Hálek; J. Malý, J. B. Pichl, V. Štulc. Vykonával též úřad dohlázeatele u svatoštěpánské školy a po smrti J. N. V. Zimmermana krátce cenzora českých knih. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech. – Dcera Františka Bohunka, manželka J. B. Pichla, byla spisovatelkou a publikovala pod pseud. Marie Čacká.

S. literární činnost vyplývala z jeho vlastenectví a z vědomí potřeby osvětového a výchovného působení na český lid a na mládež. Příležitostně veršoval (básně vycházely v časopisech nebo jako samostatné tisky) a překládal z latiny a němčiny. Těžištěm S. spisovatelské práce byly osvětové, mravněvýchovné a náboženské spisky. Vedle dvou souborů původních povídek zaměřených k výchově mládeže a katechetické řeči *O trýznění hověd* jde o různou měrou upravené překlady z němčiny – sentimentální povídku dobově oblíbeného autora Ch. Schmidta a především podle J. H. D. Zschokky volně upravenou povídku Zlatodol (Das Goldmacherdorf), doplněnou S. před-

mluvou, která se osvěcensky osvětovým zaměřením na problematiku života lidu na venkově řadí k podobným, rovněž z němčiny převzatým pracím J. Pečírky (Václav Novák aneb Sedlák, jak by měl býti), J. Mejstříka (Isidor, sedlák lhotský), M. V. Krameria (Dobrá rada v potřebě) aj.; práce byla velmi příznivě přijata čtenáři i kritikou (V. Hanka, J. Linda). Překlad sbírky modliteb Ae. Jaise Ježíš, přítel dítek S. doplnil staročeskými náboženskými písněmi. V rukopise zanechal nedokončený překlad Kosmovy kroniky. S N. Vaňkem se podílel na české části latinsko-německo-českého slovníku I. Seibta.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Staroměstský; Fr. Sv., -Sv.-. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Čes. včela (1837–39; 1839 překl. Horatiovy ódy); Danica ilirska (Záhřeb); Jindy a nyní (1833); Posel z Budče (1849; upravený překl. Herderovy B Knížecí stůl); Pražské noviny (1833). ■ **KNIZNĚ**. *Beletrie*: Píseň dítek na den narození Jeho c. k. M. Františka II., zpívaná při škole sv. Štěpána (B 1797, výt. nezjišť.); Píseň žákův na den 25leté památky učitelského ouřadu p. Václava Lumendy při hlavní farní škole sv. Jindřicha od jeho bývalého žáka (B b. d., 1801); Píseň Páně, panu Josefovi Wimmerovi, vlastenci milému na důkaz vážnosti a šetrnosti obětovaná dne 19. 3. 1802 (B b. d., 1802); První sto mravních povídek k prospěchu mládeže vlastenské (PP 1831); Druhé sto mravních povídek k prospěchu mládeže vlastenské (PP 1833); Na slavný příchod Jeho C. M. krále českého Františka I. a Její C. M. Karolíny, královny naší nejmilostivější do Prahy dne 16. srpna 1833 (B b. d., 1833); O trýznění hověd. Katechetické řeči dvě (1833). – *Překlady*: Ae. Jais: Ježíš, přítel dítek. Knížka vyučování, modlitby a zpěvy obsahující (b. d., 1828); an.: K slavnosti uzdravení Jeho Osvícenosti, vysoce urozeného pána, pana Augusta Longina, knížete Popela z Lobkovic (1830); J. H. D. Zschokke: Zlatodol anebo Zpuslá vesnice, obnovená farářem, učitelem a manželkou jeho (1831, výt. nezjišť.; další vyd. 1857); Ch. Schmid: Štědrý večer (1827, výt. nezjišť.). – *Ostatní práce*: Neues lateinisch-deutsch-böhmisches verbessertes und vermehrtes Wörterbuch (1830, s. I. Seibtem a N. Vaňkem). – *Výbor*: Mravné povídky pro mládež (1851, z knih První sto... a Druhé sto...). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 15 825 – 15 830. ■ **LITERATURA**: K. Vinařický: ref. překl. Ae. Jais, Časopis pro katol. duchovenstvo 1828, s. 632; an.: ref. Neues lateinisch-deutsch-böhmisches... Wörterbuch, tamtéž 1829, s. 643; ● ref. překl. J. H. D. Zschokke: K. V. (Vinařický), Časopis pro katol. duchovenstvo 1830, s. 299; J. Linda, Rozličnosti Pražských novin 1830, s. 31; -n- (V. Hanka), Čechoslov 1831, č. 6, s. 61; (ke 2. vyd.) an., Mor. noviny 1858, č. 1–8 ●; an.: ref. První sto mravních povídek..., Časopis pro katol. duchovenstvo 1831, s. 132; J. V. J. Michl in Ouplný li-

teraturní létopis čili Obraz slovesnosti (1839, s. 187); V. Pravdomluv: Zasláno (S. školní písně), Pražský večerní list 24. 4. 1850; an.: Náš veterán, p. prof. F. J. S., Včela 1850, s. 3; ● nekrology (an.): Hlas 17. 7. a 18. 7. 1864 (oznámení); NL 18. 7. a 20. 7. (o pohřbu); Mor. noviny 26. 7. 1864 ●; an. (V. Hálek): Upomínka na F. J. S., NL 20. 7. 1864; J. B. P. (Pichl): Vlastenecké vzpomínky, Čes. včela 1877, s. 14 a pokr. → Vlastenecké vzpomínky (1936, ed. M. Hýsek); hjk (Z. Hájek): Památce F. J. S., LidN 14. 7. 1944.

lk

František X. Svoboda

* 25. 10. 1860 *Mníšek pod Brdy*

† 25. 5. 1943 *Praha*

Autor rozsáhlého básnického, prozaického a dramatického díla; do literárního vývoje zasáhl na přelomu 80. a 90. let 19. století jako básník reagující zejména věcnou evokací krajinných nálad na lumírovskou poetiku, jako prozaik a dramatik realistickým zobrazováním hmotného i morálního rozkladu tradičních rodin; zvláštní pozornost zaostřil na psychologicky odstíněnou kresbu ženských postav.

Psán nejčastěji F. X. Svoboda; v literatuře bývá X. rozepisováno jako Xaver. – Pocházel z devíti dětí rolníka, který zbohatl obchodováním se dřevem a založil pak v Mníšku továrnu na ševcovské floky. Když 1874 podnik zkrachoval a rodina přišla o majetek, přestěhovala se 1875 do Prahy, kde otec provozoval na Smíchově obchod s prodejem uhlí a dříví. S. se měl podle rodičů vyučit zámečnickem, ale po přímlově strýce učitele se stal 1874 žákem První čes. reálky v Ječné ul. v Praze na Novém Městě (kreslení ho zde učil P. Mužák, češtině F. Bílý), kde se záhy projevil jako dobrý kreslíř i autor veršů, divadelní hry a historického románu o Hannibalovi. Po maturitě (1881) studoval strojní inženýrství na pražské technice, po třech letech studia přerušil a stal se praktikantem u Technických služeb města Prahy (1884–89). Od 1890 byl zaměstnán v Pražské městské spořitelně, naposled jako pokladník. 1886 se seznámil s R. Čáповou (pozdější spisovatelkou Svobodovou), s níž se 1890 oženil. Po odchodu do důchodu (1910) a zejména po smrti manželky (1920) žil střídavě v Praze a v Mníšku; až do pozdního věku neustále literárně pracoval a v Mníšku se též věnoval krajinomalbě. Podílel se na pořádání literárního a uměleckého salonu, který se scházel v bytě

manželů S. (pod vlivem F. X. Šaldy), později vedl salon s M. a J. Fričovými. Působil v řadě literárních spolků (Literární odbor Umělecké besedy, Svatobor, zakládal Spolek čes. spisovatelů beletristů Máj a působil ve správním výboru jeho nakladatelského družstva), 1938 přijal předsednictví Obce českosl. spisovatelů, 1942–43 literárního odboru 4. třídy ČAVU. Zemřel v Praze, pohřben byl ve vyšehradském Slavíně.

S. byl ve své době populární jako autor neobyčejně rozlehlého prozaického a dramatického díla, východiskem jeho tvorby byla však poezie. Debutoval verši v časopise Naši mládeži (1877) a v Almanachu české omladiny (1879) a jeho prvními knížkami byly rozsáhlé sbírky neutrálně pojmenované *Básně*: první se skládala z několika uzavřených převážně lyrických oddílů, druhá obsahovala podle podtitulu *Písně milostné erotickou poezii*. V počátečních verších se S. výrazně odlišoval bezprostředností pocitů a nálad lyrického subjektu i překvapivou konkrétností a výrazovou oproštěností od reflexivnosti, alegorizace a stylizátorství poetických témat lumírovců. S. lyrice se dařilo postihnout poetičnost všedního života s pomocí věcného detailu, který navozoval intimitu výpovědi a evokoval atmosféru celé básně. V milostných a zejména přírodně popisných verších vyjadřovala především prehavou náladu, jejíž významnou komponentou byla vzpomínka. Na tyto charakteristické rysy básnických prvotin i sbírek z 90. let (*V našem vzduchu*, *Květy mých lučin*) navázala i S. pozdější lyrika, v níž až do svého vysokého stáří pojímal přírodu (a s ní spjatý venkov) jako obroditelku smyslu a zdroj životní rovnováhy. Přitom S. stál stranou proměn moderní poezie (do jisté míry to platí i o jeho prózách), třebaš sám ve svých počátcích předznamenal některá její směřování (zejména lyrický impresionismus 90. let). Toto osobité postavení dosvědčuje i jeho veršovaná epika: romány a povídky, v nichž v 90. letech a ještě mnohem později rozvíjel intimní milostné příběhy („povídkové drobnokresby“ *Koketky*, *ženichové a nevěsty*, román *Dcerka mlynářova* aj.) a společensky závažné téma proměny tradiční vesnice (*Noví vesničané*). Smysl pro konkrétní detail a věcnost zobrazení se projevil i v prvních S. dramatech, která se (uvedena na scéně Nár. divadla) stala spolu s hrami M. A. Šimáčka a bratří Mrštíků součástí dobových snah o dramatický a jevištní realis-

mus. S. hry ze současného každodenního života (všední příběh ze studentského prostředí o zklamání mladých iluzí *Směry života* i drama o úpadku selské rodiny *Rozklad*) spojuje pojetí dramatické postavy a jejího jednání jako jevů zcela determinovaných okolím, v němž žije; důsledkem toho byla proměna podoby dramatického děje, v němž se namísto konstrukce, zápletky a přímého střetu uplatňoval spíš vývoj, neodvratný sociálně a psychologicky motivovaný postup dějových fází. Většinu S. dramatických prací pak tvořily komorní hry o krizích v měšťanských rodinách, zpravidla zobrazující neúspěšný až tragický střet mravně citících žen s morální vyprázdněností okolí (*Márinka Válková*, *Olga Rubešová*). Výrazné psychologické odstínění charakterů postav a jejich životních postojů, které se samo stalo základem dramatického konfliktu, bylo vlastní též S. veselohrám, zejména v citově zjemnělé podobě např. *Dědečku, dědečku*, nebo ve spojení s komediální intrikou v populární hře *Poslední muž*. Veseloherní obratností umocněnou půvabem biedermeierovského koloritu se vyznačovaly veršované *Čekanky*, komediální lehkostí příbuzné hrám V. K. Klicpery. Oblibu S. dramatu dosvědčuje i zfilmování několika z nich (*Směry života*, *Kašpárek s tit*, *Roztomilý člověk*, *Poslední muž s tit*, *Poslední mohykán*, *Čekanky*). S. sám dodal režisérovi M. J. Krňanskému původní námět a spolu s ním napsal scénář filmu *Černý plamen*, 1931; příběh, jehož hrdinkou je krásná cikánka, následně rozvedl ve stejnojmenném románovém zpracování. Nejrozsáhlejší oblastí S. díla byla próza: romány, novely a drobnější povídky. S počáteční náladovou lyrikou souzněl první román *Probuzení*, jehož hrdina (mladý měšťský intelektuál) prochází obrodou smyslů na venkově a dospívá k oproštění, bezprostřednímu vztahu k realitě. V další S. prozaické tvorbě se uplatňovala snaha prohloubit psychologicky orientovaný obraz jedince o jeho vazby k rodině, rodu, kraji, přírodě, prostředí, společnosti; každý lidský projev tak vystupoval jako výslednice rozvětvených příčin. Zvláštní místo zde zaujímaly rozsáhlé cyklické romány širokého epického toku. Šestidílný *Rozkvět*, kronika se zřetelnými autobiografickými prvky, zachycuje vývoj podbrdského selského rodu v jeho posledních třech generacích, venkovské, obchodně podnikatelské a umělecké; po hospodářském vzestupu první a následném úpadku druhé vrcholí

rodový vývoj v třetí generaci zrozením umělce spojujícího v sobě kladné síly předchozích pokolení. V čtyřdílném románu *Řeka* tvoří do širší rozvedený kontext společenského prostředí (obraz života měšťanských vrstev Prahy 80. let včetně individuálních osudů řady jejich příslušníků) v podstatě pozadí vnitřní proměny hlavního hrdiny, sobeckého velkoměstského světáka, který po životních a milostných krizích dospívá k citové a mravní obrodě. Snahu detailně vystopovat pohnutky lidského jednání S. v krajní poloze realizoval románem *Vlna za vlnou se valí*, založeným na skutečném kriminálním případě; zločin a sebevražda hrdiny slabé vůle jsou v něm předváděny jako zákonitý výsledek krok za krokem postupujícího procesu, jehož každá etapa je předurčena předchozí a na jehož počátku byla nevýznamná lež. V rozlehlém (v pozdějších letech už rutinním) románovém a novelistickém díle S. soustřeďoval pozornost k osudům žen určeným erotickými vztahy (*Srdce její zkvětało vždy dvěma květy*); s psychologickou jemností je odstiňoval hlavně v drobnějších povídkách a zároveň naplňoval drobnokresbou citlivě odpozorovaných vizuálních detailů prostředí (oblečení, interiéry, gesta), navozujících atmosféru, v níž se odehrává tlumený děj, tak výrazně, že se tyto prózy stávaly jakousi mozaikou popisů a lyrických scén. Mistrem v evokaci nálad byl S. v povídkách inspirovaných přírodou rodného kraje (*Z brdských lesů*, *Lípy u našich cest*); jevila se v nich jako zdroj prchavých subjektivních dojmů, i jako síla obrozující lidskou citlivost a jako pramen životní radosti.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: A. Farkačov, Arnošta Farkačová, Fr. Anger, Frant. Lifka, Oldřich Popel; -ý. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach čes. omladiny (1879); Almanach Zlaté Prahy (1894); Aventinský magazín (1931); Besedy Času (1911); Besedy lidu (1893, 1911–19); Cesta (1918–25); Čechische Revue (1907); Čes. kultura (1913); Čes. Thalia (1888–90); Českožidovské listy; Čes. dělník (1940–44); Čes. svět (1914–21, 1928); sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům národním k 1. máji 1898; Čteme (1939–40); Divadelní kalendář na rok 1903; Hlas národa (1890–92, 1901–02); Hovory o knihách (1939); sb. Jos. R. Vilímek – osobnost i závod (1937); Kalendář Besed čes. lidu na r. 1895, ... na r. 1896; Kalendář Besed lidu na r. 1896, ... na r. 1912; Kalendář českožidovský (1892, 1893); sb. Karneval v Benátkách (šibřinkový list, 1902); Klas (1930); Kolo (Brno 1937–38); Květy (1890–1905, 1914); Lid. noviny (1907–11, 1923–24, 1936–41, i Večerní LidN, 1938 i Pražské LidN); Lípa

(1918–20); Lit. listy (1885); Lit. noviny (1927–41); Lit. rozhledy (1929–30); Lumír (1882–1939); Lyrická prémie spolku Máje na rok 1910; Máj (1902–03); Malý čtenář (1891–1931); Masopustní věstník Sokola malostranského (1891); Nár. kultura (1922); Nár. listy (1888–93, 1920); Nár. osvobození (1925, 1930); Nár. práce (1939–43); Naši mládeži (Sušice 1877, debut); Niva (1892–96); Nová svoboda (1938); Novina (1908–12); Nový Paleček (od 1887); Nový život (1898); roč. O bídě lidské (1889–90); Osvěta (1909); Paleček (1887); Palečkův humorist. kalendář na r. 1888; Památník vydaný r. 1888 o jubilejní slavnosti ochotnického spolku Pokroku ve Vídni (Videň 1888); Pamětní list slavnostní sjezdu všesokolského v Praze (1887); Právo lidu (1903–11, 1919); Ročenka Klubu umělců na rok 1941; Rozhledy (1894–95); Rozpravy Aventina (1929–30); Ruch (1885–88, 1913–13); Salon (Brno 1931); Slovanský kalendář na r. 1897 – ...1900; Světozor (1883–99); Světozor (1916–29); Šotek (1883–84); Švanda dudák (1888–1901); Telegraf (1937); Topičův sborník (1913–24); Velký slovanský kalendář na r. 1898, ... 1902, ... 1910, ... 1912, ... 1914, ... 1915; Venkov (1917–41); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1893–94); Vltavské proudy (1940); Vzlet (Plzeň 1918); Zábavné listy (1888–95); Zlatá Praha (1887–1922); Zora (Brno 1882); Zora (1935); Zvon (1900–41); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNÍŽNĚ. *Beletrie*: Básně 1, 2 (1883, obs. Chladem a teplem, V záhybech společnosti, Paprsky, Drobné zrní, Širokým proudem); Básně 1, 2 (1885, obs. Písně milostné); Povídky 1, 2 (b. d., 1886, 1887); Mária Válková (D 1889, i prem.); Nálady z minulých let (BB 1890); V našem vzduchu (BB 1890; přeprac. vyd. 1912); Směry života (D 1892, i prem.); Probuzení (R 1893; přeprac. vyd. 1910); Rozklad (D 1893, i prem.); Koketky, ženichové a nevěsty (PP ve verších, 1893); Náladové povídky (b. d., 1894); Románové paprsky (PP 1894, obs. Fáza, Prohánění, Válečné sny F. Poláka; všechny tři 1896 samost., Prohánění později i s tit. Bohuš Vrána); Útok zisku (D 1894, prem. 1893; 1930 hráno s tit. Opojení ziskem); Mladé představy (PP 1894); Noví vesničani (R ve verších, 1895; upr. vyd. 1923); Směs žertu i žalu (PP 1895); Květy mých lučin (BB 1896; dopln. vyd. 1920); Drobné příhody (PP 1896); Dědečku, dědečku (D 1897, i prem.; 1912 přeprac. vyd. s tit. Na boušinské samotě); Vzrušující hlavy ženské (PP 1897); Odpoutané zlo (D 1898, i prem.; 1923 přeprac. vyd. s tit. Ubíty drak); Pavel Liška (B 1898); Rozkvět 1–6 (R 1898; přeprac. vyd. 1912); Pestré povídky (b. d., 1899); Čekanky (D 1900, i prem.); Podvrácený dub (D 1900, prem. 1905); Příběhy a obrazy (PP 1901); K žatvé dozrálo (BB 1901); Lapaný Samsóněk, Mlsáněčko (DD 1902, prem. 1903); Olga Rubešová (D 1902, i prem.); Poupě, Boháč a smrt, Rozveselená rodina (DD 1902, prem. Poupě 1903, zhudebněno O. Ostrčillem, prem. 1911); Vášně a osud (PP b. d., 1902); Démon (D 1906, i prem.; přeprac. vyd. 1931); Dva ro-

mány (1906, obs. Obláčky mládí, Tiché povznesení); Fialka (D 1907, prem. 1906; 1922 přeprac. vyd. s tit. Ořechy); Srdce její zkvétalo vždy dvěma květy (R 1908); Řeka 1–4 (R 1908–09); Jarní strže (PP 1910, obs. P. Jarda a z Románových paprsků PP Fáza a Prohánění, zde s tit. Bohuš Vrána); Na koho vzpomněl jsem cestou do hor (BB 1910); Podivíni (PP 1910); Valerián Zloch (R 1910); Až ledy poplují (R 1911); Večerní hovory (PP 1911); Z brdských lesů (PP 1912); Milý tatínek (D 1912); Starý kozel (D 1912); Přes tři vrchy (D 1912, i prem.); Bitevní vichřice (PP 1913); Okouzlení (R 1913); Mladost radost (PP b. d., 1914); Listí po krajích rozváté (BB 1914); Temné síly (PP b. d., 1915); Vlha za vlnou se valí (R 1915); Kvetoucí stromky (PP 1917); Kašpárek (R 1917; 1948 s tit. podle názvu film. zpracování Roztomilý člověk, ed. M. Hýsek); Lípy u našich cest (PP b. d., 1917); Neobyčejné příběhy (PP pro ml., 1917); Červený jezdec (PP b. d., 1918); Rolničky (PP 1918); Z lesů zaznívá zpěv (R 1918); Čarovná kořist (R b. d., 1918); Poslední muž (D 1919, i prem.); Bílý pták (PP b. d., 1920); U pěti moří (BB b. d., 1919); Pýcha (R 1920); Nevěsty (PP b. d., 1921); Černý komediant (PP b. d., 1921); Srdcová královna (D 1923); V dáblově kočárku (PP 1923); Zahrozený nůž (D 1923); Housenky (D 1924, prem. 1922 s tit. Barevná housenka); Tři dvory (R 1924); Májové proutky (PP 1925, obs. Román starého pána a PP Obláčky mládí ze Dvou románů a Peří ve vichřici z kn. Vzrušující hlasy ženské); V malém království (R 1925); Při louči (PP 1927); Klekání (PP 1927); Mezi jednou a pěti (R 1927); Poznamenání andělů (RR 1927, obs. Múra, Anděl s přeraženým křídlem); V tlačenci (PP 1927); Milionářky (D 1928, i prem.); Je podzim, ovoce voní (BB 1929, obs. též některé BB ze sb. K žatvé dozrálo); Jeho nevinné oči (D 1929, i prem., dramati-zace R Kašpárek); Skok do tmy 1–4 (R 1929); Dcerka mlynářova (R ve verších, 1930); Maminčiny starosti (D 1931, i prem.; hráno i s tit. Matčiny starosti); Příliš na člověka (R 1932); Černý plamen (R 1932); Vzrušující ženy (PP 1932); Pod stromem života (PP 1932); Pozdě (R 1934); Večerní zvon (BB 1935); Daniel v jámě lvové (R 1936); Příhody líbezných žen (PP ve verších, 1936); Pokušení (R 1936); Nejsladší ovoce (PP 1936); Stopy v utichlé krajině (PP 1936); Rozmary jarních vod (PP ve verších, 1937); Ojíněný hrozen (BB 1937); Krása je ve všem (BB 1937); Prohlubně tajemství (R 1938); Velká láska (R 1938); Vráť se? (R 1938); Chytráci a dobráci (PP 1939); Užaslé stáří (BB 1939); Vánoční romance (P 1939); Uvězněná láska (R 1940); Milostný sen (BB 1940); O lidech zvláštních (P 1941); – posmrtně: Toulání po žlutnoucí stráni (BB 1943); Dukátek v blátě (PP 1944, ed. F. Sekanina). – *Výbory*: Milostný sen (1940, ed. B. Fučík); Světla života (1968, ed. J. Špičák). – *Souborná vydání*: Dramatická díla (nakl. F. Šimáček, 1900–06, 6 sv.); Spisy (nakl. J. os. R. Vilímek, 1908–44, 99 sv.). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Bouří k štěstí (1887); Oba v témž kruhu (1941). ■ KORESPONDENCE:

in Almanach secese (redakci z 1896; 1896); an.: Spišovatel F. X. S. píše studentům (studentům reálného gymnázia ve Vodňanech z 1940), Zlatá stezka 13, 1939/40, s. 134; in Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému z 1896; 1959, ed. A. Pražák); in F. Skácelík: Krásná setkání (Skácelíkovi z 1920; 1970); in D. Šajtar: Básnířka Tereza Dubrovská (Dubrovské z 1913; 2001). ■ **REDIGOVAL časopis:** Zvon (1928–41, s jinými); **kalendář:** Pečírkvův Nár. kalendář na rok 1921, ... 1925 – ... 1928. ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** J. Kollár: Slávy dcera (1886); V. V. Ráb: Vybrané básně (1887). ■

LITERATURA: V. Mk. (Martínek): F. X. S. (b. d., 1910); V. Dresler: F. X. S., studie k portrétu (1911); M. Fryčová: Básník domova (1930); sb. 80 let F. X. S. (1940, ed. F. Sekanina); sb. F. X. Svobodovi v roce jeho 80. narozenin (1940, ed. R. F. Šimek); Zdravice F. X. Svobodovi (sb. z projevů v tisku, 1940, ed. V. J. Krýsa); Tryzna na paměť mistra F. X. S., spisovatele a básníka... (1943); V. Martínek: F. X. S. (1944); J. Wagner: F. X. S. – literární pozůstalost (LA NM 1959, rozmnož.); J. Mourková: F. X. S. (1960–1943). Literární pozůstalost (LA PNP 1979). ■ ● ref. Básně (1883): -cký. (J. Vrchlický), Lumír 11, 1882/83, s. 80; an. (J. Neruda), NL 10. 3. 1883 → Literatura 3 (1966); E. Miřiovský, Pokrok 29. 6. 1883; O. Mokřý, Květy 1883, d. 1, s. 497; J. Penížek, Lit. listy 1883, s. 106, 170; F. Schulz, Osvěta 1883, s. 367 ●; E. Miřiovský: ref. Básně (1885), Pokrok 18. 7. 1885; ● ref. Povídky: B. Č. (Čermák), NL 22. 7. 1886; F. V. Vykoukal, Světozor 1886, s. 475 ●; b.: ref. ed. J. Kollár: Slávy dcera, Čas 1, 1886/87, s. 10, 25; ● ref. Mária Váľková: F. V. (Vrána), Čes. Thalia 1889, s. 311; R., Hlídka lit. 1889, s. 281; Ypsilon (I. Herrmann), NL 21. 9. 1889 (k tomu F. X. S.: Něco o Márině Váľkové, Čes. Thalia 1889, s. 316) ●; ● ref. V našem vzduchu: -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 24, 1889/90, s. 311; A. V. (Vrzal), Hlídka lit. 1890, s. 226 ●; B. Čermák: ref. Nalady z minulých let, NL 31. 1. 1890; ● ref. Směry života: α., Zlatá Praha 9, 1891/92, s. 154; A. Schulzová, Květy 1892, d. 1, s. 496; an. (F. Roháček), Niva 1892, s. 125; š. (J. Kuffner), NL 7. 2. 1892 ●; ● ref. Probuzení: F. X. Šalda, Lit. listy 14, 1892/93, s. 190 → KP 1 (1949); J. Karásek, Niva 1893, s. 159; L. Čech, Osvěta 1894, s. 179; kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 4, 1894/95, s. 282 ●; ● ref. Rozklad: P., Světozor 27, 1892/93, s. 156; A. Schulzová, Zlatá Praha 10, 1892/93, s. 179; F. X. Šalda, Rozhledy 2, 1892/93, s. 119 → KP 1 (1949); K. (J. Karásek), Niva 1893, s. 94; š. (J. Kuffner), NL 5. a 11. 2. 1893; jv. (J. Vodák), Lit. listy 15, 1893/94, s. 135, 154 ●; ● ref. Koketky, ženichové a nevěsty: i-, NL 24. 11. 1893; E. z Čenková, Lit. listy 15, 1893/94, s. 238, 258; -in., Niva 4, 1893/94, s. 159; J. Karásek, Rozhledy 3, 1893/94, s. 472 ●; ● ref. Útok zisku: š. (J. Kuffner), NL 11. 11. 1893; an., Čas 1893, s. 739; B., Naše doba 1, 1893/94, s. 682; F. X. Šalda, Rozhledy 3, 1893/94, s. 85 → KP 1 (1949); F. Zákřejs, Osvěta 1894, s. 274; J. Vodák, Lit. listy 16, 1894/95, s. 69 ●; ● ref. Mladé představy, Románové paprsky, Naladové povídky: jv. (J. Vodák), Niva 5,

1894/95, s. 172; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 4, 1894/95, s. 282 (i ref. Probuzení) ●; ● ref. Noví vesničané: A-a (A. Procházka), Lit. listy 16, 1894/95, s. 312, 327; J. Karásek, MR 1895, sv. 3, s. 17; -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 30, 1895/96, s. 95 ●; J. Karásek: ref. Směš žertu i žalu, Lit. listy 16, 1894/95, s. 372 + ref. Drobné příhody, Lit. listy 17, 1895/96, s. 269; ● ref. Květy mých lučin: F. V. Krejčí, Lit. listy 17, 1895/96, s. 267, 282; -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 30, 1895/96, s. 359 ●; ● ref. Dědečku, dědečku: F. X. Šalda, Lit. listy 18, 1896/97, s. 168 → KP 3 (1950); K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 414; J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 14, 1896/97, s. 144 ●; ● ref. Vzuřující hlavy ženské: Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 897; R. Bazarov, Čes. revue 1, 1897/98, s. 348 ●; F. X. Šalda: F. X. S. Literární psychologická drobnokresba, Zlatá Praha 14, 1896/97, s. 368 → KP 3 (1950); ● ref. Odpoutané zlo: N-k. (J. Kamper), Čes. revue 1, 1897/98, s. 1124; K. K. (Kamínek), MR 1898, sv. 8, s. 52; F. Zákřejs, Osvěta 1898, s. 552; F. X. Šalda, Lit. listy 20, 1898/99, s. 8 → KP 4 (1951) ●; -a- (F. V. Vykoukal): ref. Pavel Liška, Světozor 32, 1897/98, s. 236; ● ref. Rozkvět: -al., Lit. listy 20, 1898/99, s. 277, 293; F. V. V. (Vykoukal), Osvěta 1899, s. 654; F. V. Krejčí, Akademie 4, 1899/1900, s. 250 ●; J. Matějka: ref. Pestré povídky, Lit. listy 20, 1898/99, s. 246; ● ref. Čekanky: A. Novák, Obzor lit. a umělecký 2, 1899/1900, s. 201; š. (J. Kuffner), NL 4. 12. 1900; Ar...ti (A. V. Kraus), Politik 4. 12. 1900; jv. (J. Vodák), Besedy Času 1900, s. 152 (i ref. Podvrácený dub); k. (F. V. Krejčí), Rozhledy 10, 1900/01, s. 274; K. (J. Kamper), Čes. revue 4, 1900/01, s. 492; F. Zákřejs, Osvěta 1901, s. 87 ●; ● ref. Podvrácený dub: O. Š. (Šimek), Zlatá Praha 17, 1899/1900, s. 287; Vbk. (J. Voborník), NL 20. 7. 1900 ●; ● ref. Příběhy a obrazy: J. Osten, Lumír 29, 1900/01, s. 471; O. Theer, Rozhledy 10, 1900/01, s. 433 ●; ● ref. K žatvé dožrálo: O. Šimek, Lumír 29, 1900/01, s. 520; E. Krásnohorská, Osvěta 1901, sv. 2, s. 840 ●; J. S. Machar in Konfese literáta 2 (1901; vyd. 1984, s. 189); ● ref. Lapyň Samsónek, Mlsáníčko, Poupě: J. Karásek, MR 1902/03, sv. 14, s. 128; F. X. Hodáč, tamtéž, s. 276; J. Lý (Ladecký), Máj 1, 1902/03, s. 326; A. Novák, Samostatnost 1903, s. 85 ●; ● ref. Olga Rubešová: P. M. (Maternová), Ženský svět 1902, s. 146; K. Z. K. (Klíma), LidN 11. 10. 1902; Ht. (J. Hilbert), Čes. revue 6, 1902/03, s. 358; Nemo. (K. B. Mádl), Zlatá Praha 20, 1902/03, s. 155; J. Lý (Ladecký), Zvon 3, 1902/03, s. 222; Ar...ti (A. V. Kraus), Politik 6. 1. 1903; K. H. (Hilar), Moderní život 1903, s. 57; A. Novák, Samostatnost 1903, s. 27 ●; -r. (J. R. Kronbauer): ref. Vášen a osud, Máj 1, 1902/03, s. 597; K. H. Hilar: Moderní dramatikové čeští. F. X. S., Čes. svět 2, 1905/06, č. 10; ● ref. Démon: O. Theer, Lumír 34, 1905/06, s. 239; Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 23, 1905/06, s. 276; P. (J. Pelcl), Rozhledy 16, 1905/06, s. 257; -II-, Máj 4, 1905/06, s. 415; KMC. (K. M. Čapek Chod), Zvon 6, 1905/06, s. 414; š. (J. Kuffner), NL 6. 3. 1906; Ar...ti (A. V. Kraus), Politik 6. 3. 1906 ●; ● ref. Fialka: -š. (J. Kuffner), NL 11. 12. 1906; -α- (J. Kamper), Poli-

tik 11. 12. 1906; J. Karásek, MR 1906/07, sv. 19, s. 209; A. N. (Novák), Přehled 5, 1906/07, s. 234; KMČ. (K. M. Čapek Chod), Zvon 7, 1906/07, s. 203 ●; J. Vodák: F. X. S., Čechische Revue 1907, s. 382; ● ref. Srdce její zkvělo...: F. Sekanina, Zvon 8, 1907/08, s. 778; F. X. Šalda, Novina 2, 1908/09, s. 89 → KP 7 (1953, s. 278) ●; V. Dresler: F. X. S., Čes. revue 2, 1908/09, s. 262, 350; ● ref. Řeka: B. B.-ová (Benešová), Novina 2, 1908/09, s. 732; -il, LidN 5. 11. 1909 ●; V. Dresler: Žena v díle našich moderních romanopisců, Ženský svět 1909, s. 197, 213; K. Fiala: ref. Na koho vzpomněl jsem cestou do hor, MR 1909/10, sv. 22, s. 328; ● k padesátinám: B. Benešová, Novina 3, 1909/10, s. 737; -il, LidN 6. 11. 1910; A. Pražák, Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 56, 66 ●; ● ref. Rozklad (insc. ND 1910): T. (V. Tille), NL 26. 11. 1910; B. Benešová, Novina 4, 1910/11, s. 29 ●; ● ref. Valerián Zloch: -il., LidN 1. 1. 1911; F. V. Vykoukal, Osvěta 1911, s. 708 ●; ● ref. Až ledy poplují: K. (F. V. Krejčí), PL 3. 12. 1911; M. Rutte, MR 1912/13, sv. 26, s. 29 ●; A. Novák: Dvě lyrické knihy z devadesátých let (V našem vzduchu), NL 2. 3. 1912; ● ref. Z brdských lesů: D. S. (J. D. Konrád), Máj 10, 1911/12, s. 384; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 327; -il., LidN 17. 3. 1912 ●; -r.: F. X. S., Lit. rozhledy 1912, č. 1; ● ref. Bitevní víchřice: -il, LidN 11. 5. 1913; F. V. Vykoukal, Osvěta 1914, s. 233 ●; F. V. Vykoukal: ref. Okouzlení, Osvěta 1914, s. 394; ● ref. Temné síly: K. Sezima, Lumír 1915, s. 488; F. V. Vykoukal, Osvěta 1915, s. 705 ●; K. Sezima: ref. Vlna za vlnou se valí, Lumír 1916, s. 264; ● ref. Přes tři vrchy: H. Jelínek, Lumír 1916, s. 332; jv. (J. Vodák), LidN 17. 5. 1916 ●; ● ref. Kvetoucí stromky: F. Sekanina, Zvon 17, 1916/17, s. 461; Z. Hásková, Ženský svět 1917, s. 132 ●; ● ref. Kašpárek: F. Sekanina, Zvon 17, 1916/17, s. 602; W. (R. Weiner), Venkov 8. 7. 1917; jv. (J. Vodák), LidN 22. 8. 1917; K. Sezima, Lumír 46, 1917/18, s. 459 ●; F. Sekanina: ref. Lípy u našich cest, Zvon 18, 1917/18, s. 250 + ref. Z lesů zaznívá zpěv, Červený jezdec, Zvon 19, 1918/19, s. 69; ● ref. Čarovná kořist: K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 378; J. Folprecht, Čes. revue 12, 1918/19, s. 184 (i ref. Rosnička) ●; ● ref. Poslední muž: K. Svoboda, Čes. revue 12, 1918/19, s. 673; K. (J. Kodíček), Tribuna 29. 7. 1919; J. Vodák, Venkov 29. 7. 1919 ●; A. J. Doležal: ref. Neobyčejné příběhy, Úhor 1919, s. 10; ● ref. Pýcha: J. Folprecht, Čes. revue 13, 1919/20, s. 397; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 615; M. N. (Novotný), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 190 ●; A. N. (Novák): Klíč k dílu F. X. S. (Květy mých lučin), Venkov 3. 8. 1920; ● k šedesátinám: jv. (J. Vodák), Jevitě 1920, s. 469; F. Sekanina, Zvon 21, 1920/21, s. 62, 77 ●; ● ref. Černý komediant: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 22, 1921/22, s. 390; K. Sezima, Lumír 1922, s. 403 (i ref. Nevěsty) ●; ● ref. Ořechy: J. H. (Hilbert), Venkov 6. 6. 1923; K-ček (J. Kodíček), Tribuna 8. 6. 1923; T. (V. Tille), Prager Presse 8. 6. 1923; J. F. (Fučík), Socialista 1923, č. 31 ● Divadelní kritiky (1956) ●; ● ref. Tři dvory: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 10. 8. 1924; kp.

(K. Polák), PL 16. 11. 1924 ●; vz. (V. Zelinka): ref. V malém království, Zvon 25, 1924/25, s. 642 + ref. Mezi jednou a pěti, Zvon 27, 1926/27, s. 491; V. Brtník: ref. Klekání, Venkov 12. 5. 1927; K. Sezima: Básník mírných pásem, in Podobizny a reliéfy (2. vyd. 1927, s. 46); vz. (V. Zelinka): ref. V tlačenici, Zvon 28, 1927/28, s. 82; ● ref. Poznamenání andělé: M. Pujmanová, Tribuna 23. 10. 1927; drb. (J. Borecký), Zvon 29, 1928/29, s. 322 ●; ● ref. Milionářky: Ot. F. (Fischer), PL 30. 5. 1928; FR (J. Frejka), NO 30. 5. 1928; J. H. (Hilbert), Venkov 30. 5. 1928 ●; K. (J. Knap): Začátky dramatiky F. X. S. a Stroupežnický, Venkov 10. 6. 1928; ● ref. Je podzim, ovoce voní: V. Brtník, Venkov 26. 9. 1929; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 16. 10. 1929 ●; ● ref. Jeho nevinné oči: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 24. 10. 1929; kd. (E. Konrád), NO 24. 10. 1929 ●; ● ref. Skok do tmy: V. Brtník, Venkov 24. 10. 1929; drb. (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30, s. 125 ●; J. Čarek: Vzpomínka – tajemství díla F. X. S., Venkov 12. 11. 1929; ● k sedmdesátinám: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 25. 10. 1930; A. N. (Novák), LidN 25. 10. 1930; J. Knap a J. Frič, Venkov 25. a 26. 10. 1930; G. (F. Götz) a E. Konrád, oboje NO 25. 10. 1930; n. (M. Novotný), Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 42; M. Hyšek, Lumír 57, 1930/31, s. 100; V. Brtník, Zvon 31, 1930/31, s. 75, 89, 105 ●; J. Sajíc: Dramatické dílo F. X. S., Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 201, 278; -pa- (F. S. Procházka): ref. Dcerka mlynářova, Zvon 31, 1930/31, s. 139; Sk. (F. Skácelík): F. X. S. malíř, Samostatnost 5. 11. 1931; ● ref. Přiliš na člověka: -btk- (V. Brtník), Zvon 32, 1931/32, s. 405; A. N. (Novák), LidN 2. 10. 1932 ●; ● ref. Černý plamen: V. Brtník, Venkov 24. 11. 1932; drb. (J. Borecký), Zvon 33, 1932/33, s. 26 ●; drb. (J. Borecký): ref. Vzrušující ženy, Zvon 33, 1932/33, s. 154; ● ref. Pod stromem života: drb. (J. Borecký), Zvon 33, 1932/33, s. 432; V. Brtník, Venkov 11. 3. 1933 ●; ● ref. Pozdě: K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 525; drb. (J. Borecký), Zvon 34, 1933/34, s. 350 ●; A. Klášterský in Vzpomínky a portréty (1934); ● ref. Večerní zvon: A. N. (Novák), LidN 24. 6. 1935; B. Slavík, Lumír 62, 1935/36, s. 350; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 36, 1935/36, s. 13 ●; H. Peerová: Žena v díle F. X. S., Zvon 36, 1935/36, s. 60; ● ref. Daniel v jámě lvové: drb. (J. Borecký), Zvon 36, 1935/36, s. 406; B. Jedlička, LidN 21. 9. 1936 ●; ● ref. Příběhy líbezných žen: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 36, 1935/36, s. 475; A. N. (Novák), LidN 1. 6. 1936 ●; drb. (J. Borecký): ref. Pokušení, Zvon 37, 1936/37, s. 55 + ref. Nejsladší ovoce, tamtéž, s. 110 + ref. Stopy v utichlé krajině, tamtéž, s. 265; ● ref. Ojíněný hrozen: A. N. (Novák), LidN 16. 5. 1937; M. Hyšek, Venkov 18. 9. 1938 ●; ● ref. Velká láska: B. Jedlička, LidN 4. 7. 1938; drb. (J. Borecký), Zvon 39, 1938/39, s. 14 ●; M. Hyšek: Z nových knih F. X. S., Venkov 18. 9. 1938; ● ref. Vráť se?: kp. (K. Polák), PL 23. 9. 1938; drb. (J. Borecký), Zvon 39, 1938/39, s. 139; J. Knap, Venkov 16. 3. 1939 ●; ● ref. Chytráci a dobříci: drb. (J. Borecký), Zvon 39, 1938/39, s. 658; kp. (K. Polák), Nár. práce 18. 6. 1939; J. Knap, Venkov 25. 6. 1939; B. Slavík, LidN

9. 10. 1939 ●; ● ref. Krása je ve všem: amp. (A. M. Píša), Nár. práce 29. 3. 1939; A. N. (Novák), LidN 16. 4. 1939 ●; ● ref. Užaslé stáří: K. Sezima, Čteme 2, 1939/40, s. 278; B. Jedlička, LidN 15. 1. 1940; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 1. 3. 1940 ●; ● ref. Uvězněná láska: B. Slavík, LidN 29. 4. 1940; V. Hánek, Venkov 14. 8. 1940 ●; ● k osmdesátinám: -ný (L. Čivrný), Čteme 2, 1939/40, s. 301; J. Frič, V. Brtník, B. Slavík, F. Seikanina, R. F. Šimek, vše Zvon 41, 1940/41, zvláštní č. 6 ●; V. Dresler: F. X. S. a český venkov, Venkov 27. 10. 1940; ● ref. insc. Oba v témž kruhu: J. A. Trpák, Venkov 21. 1. 1941; rb., Nár. práce 22. 1. 1941 ●; J. Sajíc: F. X. S., sb. České umění dramatické (1941); ● nekrology: V. Hánek, Venkov 26. a 29. 5. 1943; -s (J. Seifert), Nár. práce 26. 5. 1943 ●; ● ref. Toulání po žloutnoucí stráni: J. K. (Kopecký), LidN 16. 11. 1943; kp. (K. Polák), Nár. práce 19. 12. 1943 ●; K. Engelmüller: Divadlo F. X. S., in Z letopisů českého divadelnictví 1 (1946, s. 232); Ant. Veselý in Neblednoucí podobizny (1946, s. 163); A. Pražák in Nezapomenutelní z Turnovska (1947); V. Justl in F. X. S.: Čekanky (1959); J. Skutil: Úsilí o morální obrodu v S. Řece, Vlastivědná ročenka Okresního archivu v Blansku (1967, s. 17); F. Stuchlý: Náš nový román, LD 8. 2. 1969; vbc. (V. Vrabec): Návrat k F. X. S., Svob. slovo 27. 2. 1969; F. Skácelík in Krásná setkání (1970); hey (J. Heyduk): Jeden z dvojice, LD 25. 5. 1973; V. Kudělka: Hry na úspěch. Z dramaturgické periferie let 1918–1945 (Poslední muž), ČLit 1976, s. 341; (včm) (M. Vačkář): Básník milostných vztahů, LD 25. 10. 1980; Z. Dvořáková: Pokojný dům na Skalce, in Stezkami domova a inspirace (1981); A. Urbanová: Známi a zapomínání, Amatérská scéna 1983, s. 22; D. Moldanová: F. X. S., Lit. měsíčník 1987, č. 10; L. Bobíková: F. X. S.: Já čtu jen sebe, RP 7. 5. 1993; D. Moldanová: Próza generace Moderny v období zralosti, in Studie o české próze na přelomu století, Acta Universitatis Purkinianae 2. Studia litteraria sv. 1, 1993; J. Karásek ze Lvovic in Vzpomínky (1994); P. Kovařík in Literární mýty, záhady a aféry (2003).

dh

Jan Svoboda

* 23. 4. 1852 *Svatý Mikuláš* (Mikuláš)

u Kutné Hory

† 24. 5. 1920 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

Autor veršů a drobných próz pro mládež, v mládí autor časopisecky uveřejňovaných reflexivních básní; vydavatel časopisu Besídka malých a sbírek deklamací a písní; publicista.

Pro beletristické příspěvky používal příjmení Svoboda Mikulášský. – Hlavní školu vychodil v Nových Dvorech, do 1867 studoval na reálce v Kolíně a pak na německém učitelském ústa-

vu v Horních Lovčanech (Neuschützen) v župě Vas v západních Uhrách (se spolužáky z Čech a ostatními Slovy zde založil Spolek českých chovanců). 1870 odešel do Revúce v gemerské župě na slovenský učitelský ústav spojený s patrimoniálním vyšším gymnáziem (pedagogové mj. S. Ormis, A. H. Škultéty, I. B. Zach); zde založil spolek pro vydávání psaného časopisu, jehož redaktorem se sám stal. Po studiích se uchytil jako podučitel nejprve na dvoutřídní škole v Semteši u Časlavi, od 1872 v Jimramově, kde se za rok po složení učitelských zkoušek stal druhým učitelem. Od 1880 působil jako řídící učitel na škole v Hořátcích u Nymburka, od 1884 byl jejím ředitelem.

Už v době studií na učitelském ústavu uveřejnil S. první básně, hlavně v časopisu blízkém evangelické mládeži Hlasy ze Siona, kde pak od 1869 s přestávkami až do 90. let (většinou pod pseud. Jan S. Mikulášský) publikoval reflexivní lyriku (mj. 1887–88 cyklus pětadvaceti básní *Ohlasy života*), vyslovující životní krédo křesťana evangelického vyznání; opakovaně se v ní odráží vědomí nicoty člověka tváří in tvář božímu majestátu a víra ve vykoupení překonávající strach ze smrti, jejími náměty se stávají např. útěcha, kterou dává soustředění v modlitbě, vyrovnanost myslí, k níž vede život v ctnosti, obdiv ke krásě přírody jako dílu Stvořitele apod. Ostatní S. literární činnost ze 70. let už cele souvisela s jeho pedagogickým povoláním: kromě několika fejetonů v Moravské orlici publikoval v zájmových učitelských periodikách, hlavně však psal verše (někdy též drobné prózy) do časopisů pro děti a dospělejší mládež (Budečská zahrada, Naší mládeži, Přítel mládeže); byly mezi nimi nábožensky, morálně i vlastenecky pointované básničky související s jeho verši pro dospělé, dojemné sociální obrázky dětského soužení i veselé příběhy ze života dětí, veršované hádanky apod. 1878 vydal vlastním nákladem sbírku deklamací pro mládež Veselý deklamátor, do níž sebral verše oblíbených starších autorů (F. Doucha, V. M. V. Bělohrobský) i svých vrstevníků (J. Baštecký, M. B. Hornof, J. Soukal, F. S. Štěpánek aj.) a sám přispěl žertovnými veršovanými příběhy, někdy komentujícími současné poměry (*Moc řeči maďarské*). 1879 začal vydávat poučný, beletristický a zábavný měsíčník pro děti Besídka malých, který zprvu vyplňoval z velké části vlastními pracemi, než získal širší okruh přispěvatelů mezi spisovateli i mezi specialisty literatury pro

mládež. Byly to morálně apelativní verše (někdy v podobě idealizovaného obrázku ze života) o úctě k rodičům a práci, lásce k vlasti a Bohu, vděčnosti škole apod., s cílem vychovávat k poctivosti, skromnosti, pravdomluvnosti, šetrnosti, soucitu s trpícími, ale též krátké básničky o dětských radostech i starostech, výletech, hrách a zábavách. Do prvních ročníků psal S. i naučné články z historie, zeměpisu a přírodopisu, bajky a ojediněle povídky, později uveřejnil občas báseň nebo různé drobné příspěvky (hádky, anekdoty ze školy, návody ke hram). V 90. letech S. vydal též sbírky písní, zpěvů k smutečním obřadům a sborových skladeb k pohřbům učitelek a učitelů.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan B. Mikulášský, Jan S. Mikulášský, J. B. Mikulášský, J. S. Mikulášský, Mikulášský; J. M-ý, J. S. M., J. S. M-ý, M-ý, Sv. M. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besídka malých (1879–1913); Budečská zahrada (1874–83); Čes. student (1869); Hlasy ze Siona (1869, 1872–79, 1884–93; 1887–88 BB Ohlasy života); Ilustrovaný evangelický věstník (1869); Komenský (1876–77; 1877 čl. Tělesná a duševní povaha čelnějších národů evropských); alm. Kytice (1878); Mor. orlice (Brno 70. léta, FF); Nár. škola (1869); Naší mládeži (1874–78); Občan (1869); Posel z Budče; Přítel dětí; sb. Veselý deklamátor (1878; rozšř. vyd. 1894). ■ REDIGOVAL časopis: Besídka malých (1879–1913; 1888–89 s V. Neubertem, 1890–92 s F. Hoblíkem, 1895–96 a 1901–06 s J. Rokytou, 1906–13 s K. Reindlem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Veselý deklamátor. Sběrka žertovných deklamací (1878; rozšř. vyd. 1894); Věnc písní pohřebních 1, 2 (1890, 1907; společně vyd. 1928); Sběrka písní dvoj-, troj- a čtverhlasých (1892); Sborník pohřební. Sběrka sborů vhodných ku pohřbům učitelů a učitelek pro mužské, smíšené i ženské hlasy (Hořátev b. d., před 1900). ■

LITERATURA: an.: Drobnosti, Lit. listy 1880, s. 5; ● ref. Besídka malých: E. M. Daňkovský (Musil Daňkovský), Beseda učitelská 1879, s. 361; T., tamtéž 1884, s. 623; J. Horňanský, Hlídka lit. 1888, s. 253 ●, A. Vlas: ref. Veselý deklamátor, Hlídka lit. 1894, s. 230; F. R. Jirman: Stručné dějiny časopisu Besídka malých, Úhor 1914, s. 100.

mh

Jaroslav Josef Svoboda

* 28. 6. 1894 Nusle (Praha-N.)

† 2. 11. 1944 Praha

Autor humoristických próz z ruských legií a románu z pražského lidového prostředí, překladatel z angličtiny a němčiny; též autor sešitové knižnice Rodokaps.

Pocházel z rodiny kamenického pomocníka. Za 1. světové války byl odveden na ruskou frontu, tam byl zajat a účastnil se pak jako legionář československého odboje. Byl zaměstnán v Praze jako úředník ve firmě Melantrich a v legionářské bance. 1935 se stal prvním redaktorem nově založené sešitové knižnice Romány do kapsy – Rodokaps, záhy sice tuto funkci opustil, v podniku se však nadále angažoval autorsky i jako spolujednatel vydavatelství Sběratel (později přejmenováno na Kvádr), které 1936 knižnici převzalo.

Prvotinu *Na magistrále* charakterizuje smysl pro humorné situace našich legionářů při styku s ruským obyvatelstvem a pointovanost tradičně vyprávěných povídek. Bez hlubší vnitřní analýzy, avšak s morálním akcentem sledoval S. „patologii“ lidových vrstev z pražské periferie ve válečné a poválečné době v nenáročném, zčásti ironizujícím románu *Ve starém domě*. V překladatelské práci se S. zaměřil hlavně na dobrodružnou a westernovou literaturu (M. Brand, W. E. Johns). – Literatura (slovníková) uvádí další S. prózy, jež však nejsou bibliograficky doloženy: z 1923 povídky *Mezi bratry Rusy* a fejetony *Hrách* a *vikev* a také časově a žánrově neurčený titul *Chalupova dvojčata*. Jako autor Rodokapsu publikoval S. pod svými pseudonymy známými (Bořivoj Kukačka, Jan Kokos, Sirax), avšak také neznámými; je pravděpodobné, že byl autorem „sibiřských historek“, publikovaných zde pod jmény Vlad. Zeman a Vilém Ryneš, a že tyto prózy mohly být součástí připravovaného souboru *Mezi bratry Rusy*, mimoto pod jm. Vlad. Zeman tu 1935 vyšla próza *Děti krize*. Pro Rodokaps patrně i překládal (pod jm. Josef Svoboda otištěny tituly: 1937 M. South: *Kapitánka Juanita*, 1939 B. Billings: *Texaský jezdec*, 1940 B. M. Bower: *Požár prerie*, B. Foster: *O rodný raně*).

PSEUDONYMY: B. Kukačka, Bořivoj Kukačka, Jan Kokos, Sirax, Vilém Ryneš (dub.), Vlad. Zeman (dub.). ■ PŘÍSPĚVKY in: Kopřivy (1922–23); Nebojsa (1920); Právo lidu (1924); Venkov (1924); Zlatá Praha (1924). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Na magistrále (PP 1923); *Ve starém domě* (R 1924). – *Překlady*: O. J. Bierbaum: *Markéta a tři mládenci* (1915); H. Conscience: *Flanderský lev* (1935); W. E. Johns (ze seriálu Biggles): *Biggles ve Španělsku* (1939, sv. 6) + *Biggles letí na sever* (1939, sv. 9) + *Biggles a Himalája* (1940, sv. 10) + *Biggles a zlaté dublony* (1940, sv. 11) + *Biggles letí na jih* (1940, sv. 13);

M. Felde: Zlato Sakramenta (1940); M. Brand: Zlatý roh (1940) + Ponurý ranč (1941) + Střílející blázen (1941) + Zpívající pistole (1941). ■ REDIGOVAL sešitovou knižnici: Romány do kapsy – Rodokaps (1935). ■

LITERATURA: ● ref. Na magistrále: Aa. (A. Brtníková-Petříková), Zvon 23, 1922/23, s. 671; J. Kapras, Čes. revue 1925, s. 120 ●; ● ref. Ve starém domě: Jos. Staněk, Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 551; vz. (V. Zelinka), Zvon 25, 1924/25, s. 433 ●; P. Janáček in Svět Rodokapsu, Tvar 1998, č. 19 a 20, příl. Edice Tvary, ř. A, sv. 19–20.

sb

Karel Svoboda

* 17. 7. 1888 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

† 30. 10. 1960 *Praha*

Klasický filolog, estetik a teoretik literatury a umění, literární historik, překladatel, bibliograf; v mládí též literární a divadelní kritik.

Pocházel z rodiny s uměleckou a vědeckou tradicí; dědeček Karel S. (1824–1870), schovanec svého strýce, básníka, překladatele a filologa Václava Aloise S., byl malířem historických námětů a ilustrátorem; do širšího příbuzenstva patřili též klasický filolog a pedagog Václav S. (1813–1888) a Vojtěch Viktor S. (resp. Adalbert S., 1827–1902), estetik (např. *Poesie in der Malerei*, 1861) a filozof (*Gestalten des Glaubens*, 1901), objevitel P. Roseggera a autor první monografie o něm (P. K. Rosegger: eine Lebens- und Charakterskizze, 1888). Otec zemřel ještě před S. narozením. K. S. absolvoval klasické gymnázium na Vinohradech (1900–07), poté studoval na pražské univerzitě klasickou filologii (J. Král, E. Peroutka, R. Novák, H. Vysoký), češtinu a němčinu (V. E. Mourek). Po státní zkoušce z latiny, řečtiny a češtiny (květen 1912) se stal suplentem na reálném gymnáziu v Truhlářské ul. (učil češtinu a latinu), v listopadu t. r. obhájil disertaci (*O době složení dějin Polybiových*) a získal doktorát z klasické filologie, starověkých dějin a filozofie. 1919 se habilitoval, byl jmenován profesorem na gymnáziu v Jilemnici, kvůli přednášení na pražské univerzitě tam však nenastoupil a byl přeřazen na gymnázium v Praze na Vinohradech (Londýnská ul.). 1920 se stal mimořádným profesorem na brněnské univerzitě, kde vyučoval dějiny řecké a římské literatury, antickou filozofii a reálie, od 1924/25 také

klasickou archeologii a dějiny umění; řádným profesorem se zde stal 1927. Po povolání na pražskou univerzitu (1935) působil jako řádný profesor klasické filologie (přednášel i byzantologická témata), mezi posluchači byl velmi oblíben. Několikrát pobýval pracovně v zahraničí (1922 Řecko, 1934 Sofie, 1937 Paříž). Aktivně se účastnil vědecké (člen KČSN od 1932 a ČAVU od 1936) i popularizační a spolkové činnosti (Kruh přátel čes. jazyka, Spolek přátel antické kultury). Po uzavření českých vysokých škol 1939 musel odejít na dovolenou s čekatelným, překládal a mj. předsedal Literárně-historické společnosti (do jejího zrušení 1954). Po 1945 opět vyučoval na pražské univerzitě (mj. od 1952 vedl veškeré grecistické přednášky, 1956 se stal prvním předsedou Jednoty klasických filologů), penzionován byl 1958. Ke konci života byl vážně nemocen. – Občas mu bývají mylně připisovány některé práce autora učebnic, lingvisty, didaktika českého jazyka a slohu Karla S. (1914–1986).

S. je autorem rozsáhlého vědeckého díla, jež došlo i mezinárodního vřhlasu. Jako klasický filolog se zabýval (ve smyslu tradičního celostního výměru oboru) veškerými společenskými a kulturními projevy antické kultury včetně její recepcce, přičemž nezapřel dominantní estetický zájem o literární, resp. umělecké dílo. Věnoval se zvláště dějinám řecké a římské literatury, obecné estetiky i její historii, různým oborům literární vědy (zvláště poetiky a versologie), teorii a dějinám překladu, pedagogice a psychologii (*Dítě v slovesném umění*), a to se stálým zřetelem k českému kulturnímu prostředí. Pro jeho práce je příznačná materiálová bohatost a výrazová úspornost, při širší látce prozrazující úsilí o srozumitelnost výkladu a syntetizující podání. Po prvních časopisecky publikovaných studiích věnovaných formálnímu a tematickému rozboru děl několika málo známých českých autorů období humanismu (*Jana Záhrobského biblická hra Héli, Šimona Gelenia Sušického překlad a výklad Ciceronových Paradox, Šimona Gelenia Sušického Logika a Rétorika*) a 19. století (*Básně Karla Sudimíra Šnajdra, Českoněmecký básník Eduard Habel Malínský, Poznámky o životě a díle Vincence Furcha*) se zabýval estetickou a literárněteoretickou problematikou řecké a latinské literatury. Po shrnujícím výkladu *Vývoj antické estetiky* se pokusil popsat Aristotelův estetický systém (*L'esthétique d'Aristote*) a analyzoval

estetiku sv. Augustina (*L'esthétique de saint Augustin et ses sources*), a to zasvěceným komentářem výroků obou autorů, zdůrazňujícím vývoj jejich estetických názorů a originální přínos. Při soustředěném studiu antické estetiky dokázal s úspěchem její odkaz aktualizovat ve 30. a 40. letech, kdy v několika studiích o dějinách české estetiky (*Česká estetika po Hostinském, Durdíkova estetika, Masarykova estetika*), v programové stati *Literární věda, její soustava a rozbor* nebo v kritických úvahách o současné literární vědě (*O tak zvané formální metodě v literární vědě, Dnešní česká estetika*) postuloval v opozici k strukturalismu návrat ke klasické tradici vytvořením teorie literatury v kategoriích Aristotelovy poetiky se zvláštním důrazem na problematiku rétorickou a skloubením literární teorie a historie skrze tradičně pojatou filologii (*Pojem filologie*). Instruktivně rozvedl některé literárněteoretické problémy ve studiích věnovaných stylu (*O literárním slohu*), genologii (*O literárních družích*), zvukové (*Zvuková stránka slovesného díla*), významové (*Obsah, námět a látka slovesného díla*) a rétorické (*Tropy a figury*) stránce literárního díla, stranou jeho pozornosti nezůstávala ani problematika úžeji lingvistická (např. vztah řeči a slova) a translatologická (*Starověké názory na překládání, O překládání*). Po válce se Š. dále systematicky zabýval dějinami klasické filologie a estetiky, mj. českoněmecké provenience (*Bolzanova estetika, Estetické dílo Emila Utitze*), dílem J. E. Kosiny (*Kosinovy názory o národní vzdělanosti, zvláště o jazyce a písemnictví*), O. Hostinského (např. *Otakar Hostinský jako badatel o antice*) a J. Krále (*Král jako kritik a polemik*). Vyvrcholením S. celoživotního badatelského úsilí je monografie *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, do níž shrnul, spojiv vědeckou erudici a estetický zřetel, faktograficky vyčerpávajícím způsobem historii českého zájmu o antické dějiny a kulturu (uplatňování antických motivů a látek v původní tvorbě, překladatelské aktivity, odbornou filologickou práci, dějiny školství apod.). Se snahou o věrnost faktům, přesnost popisu i kritičnost souvisí S. rozsáhlá činnost bibliografická i publicistická (zasáhl do poválečné diskuse o středoškolských reformách), recenzní a kritická (v mládí psal příležitostné divadelní a literární kritiky do Nár. listů a Práva lidu; soustavně recenzoval odbornou literaturu, od 1948

převážně v renomovaném zahraničním tisku). Významné jsou i S. aktivity překladatelské a editorské. Za války se zabýval překlady morálních a estetických spisů sv. Augustina, vysoce oceňované a dodnes vydávané jsou jeho překlady tzv. předsokratovských myslitelů a starořeckých atomistů; edičně připravil mj. dialog o obraně poezie Augustina Olomouckého. V rukopisu se zachoval též komentovaný výbor z obrozenských překladů antické poezie od konce 18. století do 1848.

PŘÍSPĚVKY in: Acta sessionis Ciceronianae... a 1957 habitae (Varšava 1960); Actes du IVe Congrès international des études byzantines (Sofie 1935); Aegyptus (Milán 1952); Archiv orientální (1952); Atheneum (1922); Augustinus (Madrid 1959); Berliner byzantinische Arbeiten (Berlín 1957); Bibliotheca classica orientalis (1959–60); Byzantinoslavica (1938, 1959); ČČM (1917, Jana Záhrobského biblická hra Héli); Časopis Matice moravské (1917–20, 1934, 1948; 1918 Poznámky o životě a díle Vincence Furcha; 1948 Kosinovy názory o národní vzdělanosti, zvláště o jazyce a písemnictví); Časopis pro moderní filologii (1918–21, 1939, 1948–49, 1955–56; 1918 Českoněmecký básník Eduard Habel Malínský); Časopis pro právní a státní vědu (1923); Čes. literatura (1955); Čes. revue (1918–20, 1925); Čes. mysl (1922, 1924); Čes. věda, pokr. Naše věda (1915–18, 1921–50; 1934 O tak zvané formální metodě v literární vědě; 1935 Česká estetika po Hostinském, i sep.; 1937 Durdíkova estetika; 1938 Masarykova estetika; 1941 Dnešní česká estetika → Estetika 1968); Českosl. epistoly (1947); Čes. časopis filologický (1942–44; 1943 Komenského názory na řeč); Delta (Neapol 1952–53, 1955); Deutsche Literaturzeitung (Berlín 1952–58); sb. Deutsch-slavisches Wechselseitigkeit in sieben Jahrhunderten (Berlín 1956); Divadlo (1944, 1956); II. Congrès international d'esthétique et de science de l'art (Paříž 1937); Eos (1951, 1953, 1957–58); Erasmus (Basilej 1952); Filozofická revue (1938, 1940); Filozofický časopis (1955–58); Hudební rozhledy (1956); Charisteria Th. Sinko... oblata (Varšava 1951); Jevišťe (1920); Klio (Berlín 1959); Kmen (1921); Křesťanská revue (1954–55); Le Français moderne (Paříž 1960); Lettère italiane (Florencie 1956); Le Parole e le Idee (Neapol 1959–60); Lid. noviny (1917, 1922, 1925, 1927, 1929, 1934); Listy filologické (1913, 1915–42, 1945–60; 1916 Šimona Gelenia Sušického překlad a výklad Ciceronových Paradox; 1917 Šimona Gelenia Sušického Logika a Rétorika; 1919 Studie o pramenech filozofických spisů Ciceronových, i sep.; 1921 Verš nových českých dramát; 1937 Literární věda, její soustava a rozvoj, i sep.; 1940 Václav Alois Svoboda jako klasický filolog, i sep.; 1941 Starověké názory o překládání; 1942 Augustina Olomouckého Dialog na obranu básnictví; 1954 Král jako kritik

a polemik, Soupis tištěných prací Králových; 1957 Otakar Hostinský jako badatel o antice); Lit. noviny (1941); Lumír (1930–31); Mélanges Bidez (Brusel 1934); Mélanges de philologie, de littérature et d'histoire anciennes offerts à J. Marouzeau (Paříž 1948); Mladé Slovensko (Bratislava 1921); Munera Philologica L. Čwikliński... oblata (Poznaň 1936); Nár. listy (1919–22); Naše doba (1917, 1921, 1923); Naše řeč (1942–44, 1947; 1944 O slohu Jana Ev. Kosiny; 1947 Tropý a figury); Nové Atheneum (1921); Nové Čechy (1922, 1924–25); sb. O českou literární kritiku (1940, T. G. Masaryk, i sep.); Osvěta (1918, Básně Karla Sudimíra Šnajdra); Paideia (Florence 1951–53); Památky archeologické (1926, 1929); sb. Pedagog Josef Hendrich (1948); Pedagogické rozhledy (1921); Pestrý týden (1940); Philologus (Berlín 1913); Philologische Wochenschrift (Lipsko 1923–24); sb. Pio vati (1930); sb. Pocta F. Trávníčkoví a F. Wollmanovi (Brno 1948, Obsah, námět a látka uměleckého díla); Pozor (Olomouc 1925); Práce 2. sjezdu klasických filologů slovanských (1931); Právo lidu (1920, 1924–26); Program Nár. divadla (1954); Přednášky a rozpravy Spolku přátel antické kultury 2–3, 5, 6 (1926–27, 1930, 1932); Revue des études latines (Paříž 1925, 1954); Revue d'esthétique (Paříž 1955–56, L'oeuvre d'Emil Utitz → čes. 1968 s tit. Estetické dílo Emila Utitze, in E. Utitz: Dějiny estetiky); Revue de synthèse (Paříž 1956); Ruch filozofický (1924–25, 1927); sb. Řečí filozofové a mystici (1926); Sborník Českosl. společnosti zeměpisné (1923); Sborník filologický (1939); Sborník prací filologických... Františku Grohovi k 60. narozeninám (1923); Sborník (Recueil) dédié à la mémoire du professeur Peter Nikov (Sofie 1939); Sborník přednášek proslavených na prvním sjezdu čl. profesorů filozofie, filologie a historie... (1929, Pojem filologie); Slavia (1957); Slavische Rundschau (1934); Slovesná věda (1947–51; 1949–50 Hálek a antika); Střední škola (1947); Svob. zítřek (1947); The Journal of Aesthetics and Art Criticism (Malden, Mass. 1950, 1958); Theologische Literaturzeitung (Lipsko 1956); Travaux du 9. Congrès international de Philosophie (Paříž 1937); 3. ročenka Kruhu moderních filologů při ČSAV za r. 1958–59 (1960); Umění (1932, 1934, 1953); Universitas Carolina. Philosophica (1957, České zpracování Ovidiových Proměn z 18. století); Věda a život (1941–44, 1947–49; 1944 O překládání → J. Levý: České teorie překladu, 1957); Vergilius: Zpěvy pastýřské a rolnické (1959, O českých překladech Vergilia); Věstník ČAVU; Věstník čes. profesorů (1919); Videňský deník (1921); Výr. zpráva c. k. reálného gymnázia na Novém Městě v Truhlářské ul. (1916, Divadelní hry o výchově ve století 15.–17., i sep.); Výtvarné umění (1956); Wochenschrift für klassische Philologie (Berlín 1917–19); Zeitschrift für Ästhetik (Stuttgart 1935); Zeitschrift für deutsch-österreichische Gymnasien (Víděň 1919–20, Friedrich Nietzsche als klassischer Philolog); Zeitschrift für österreichische Gymnasien (Víděň 1916); Zprávy

2. českého sjezdu pro výzkum dítěte (1925, Sebepozorování dospívajících žáků, i sep.); Zprávy Jednoty klasických filologů (1959–60); – posmrtně: Bibliotheca classica orientalis (1961); Čes. bibliografie (1961); sb. Charisteria Francisco Novotný octogenario oblata (1962); Jahrbuch für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft (Kolín n. R. 1962–63). ■ KNIŽNĚ. *Práce o estetice a literatuře*: La démonologie de Michel Psellos (1926); Vývoj antické estetiky (1926; 1997 in sb. Studie o počátcích uvažování o krásném v antickém Řecku); L'esthétique d'Aristote (1927); L'esthétique de saint Augustin et ses sources (1933; čes. 1996 s tit. Estetika svatého Augustina a její zdroje, přel. a usp. P. Osolobě, obs. i S. překl. sv. Augustin: O pořádku, O učitelu); Antika a dnešek (1940); O literárním slohu (1943); Zvuková stránka slovesného díla (1944); Bibliografie českých prací o antice za léta 1775–1900 (1947 ← LF 1946–47); O literárních družích (1947); Dítě v slovesném umění (1948); Bolzanova estetika – Bolzanos Ästhetik (1954); Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové (1957); – posmrtně: Bibliografie českých a slovenských prací o antice za léta 1901–1950 (1961). – *Překlady*: sv. Augustin: O pořádku, O učitelu (1942); Zlomky předsokratovských myslitelů (1944, i usp.); Zlomky starořeckých atomistů (1953; upr. vyd. 1980 s tit. Řečí atomisté, ed. M. Mráz). ■ KORESPONDENCE: J. Nováková: Jeden versologický dokument z doby temna (J. Novákové z 1943); Zprávy Jednoty klasických filologů 1990, s. 10. ■ REDIGOVAL *knižnici*: Bibliotéka klasiků řeckých a římských. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: E. Peroutka: Ústavy států řeckých (1916); V. Furch: Sebrané básně (1918); Plutarchos: O zvědavosti, O tlachavosti, O poslouchání (1940, přel. G. Šuran); Augustini Olomucensis Dialogus in defensionem poetices (1948); viz též KNIŽNĚ. *Překlady*. ■ BIBLIOGRAFIE: Z. K. Vysoký: Bibliographie des ouvrages du professeur Dr. K. S., LF 1961, Eunomia – Ephemerides LF supplementum 5, pars 1, 1961, s. 1. ■ LITERATURA: M. Cihla: K. S. (1888–1960). Soupis osobního fondu (LA PNP 1998). ■ J. Ludvíkovský: ref. Studie o pramenech filozofických spisů Ciceronových, Naše věda 3, 1919/20, s. 103; ● ref. Vývoj antické estetiky a L'esthétique d'Aristote: Kí (F. Krejčí), Čes. mysl 1927, s. 383; J. Ludvíkovský, LF 1928, s. 130 ●; ● ref. L'esthétique de saint Augustin...: Dr. A. B., Filozofická revue 1934, s. 36; K. Šimeček, LF 1934, s. 196 ●; F. Novotný: ref. Antika a dnešek, Naše věda 1941, s. 308; ● ref. O literárním slohu: J. Haller, NŘ 1943, s. 207; F. Novotný, Naše věda 1946, s. 19 ●; J. Haller: ref. Zvuková stránka slovesného díla, NŘ 1945, s. 85; F. Stiebitz: ref. překl. Zlomky předsokratovských myslitelů, Naše věda 1946, s. 140; ● ref. O literárních družích: jh (J. Haller), NŘ 1947, s. 111; F. Novotný, Naše věda 26, 1948/49, s. 8 ●; ● k šedesátinám: J. Ludvíkovský, Slovesná věda 1, 1947/48, s. 237; J. Hruběš, tamtéž, s. 243; bs (B. Slavík), LD 17. 7. 1948; Z. K. Vysoký, LidN 17. 7.

1948 ●; ● ref. Bibliografie českých prací o antice za léta 1775–1900: J. Šp. (Špét), ČČH 50, 1947/49, s. 250; J. Ludvíkovský, Naše věda 26, 1948/49, s. 11 ●; B. Ryba: ref. ed. Augustini Olomucensis Dialogus..., LF 1949, s. 44; ● ref. Dítě v slovesném umění: -kp (K. Polák), Štěpnice 2, 1948/49, s. 45; H. Siebenschein, ČMF 33, 1949/50, s. 187; J. Moravec, Slovesná věda 3, 1949/50, s. 201 ●; J. Levý in České teorie překladu (1957, s. 738); ● ref. Antika a česká vzdělanost..., V. V. (Vavřínek), ČsČH 1957, s. 584; V. Štěpánek, ČLit 1957, s. 497; M. Machovec, LF 1958, s. 238 ●; M. Machovec: O velikosti a bídě jedné tradice, Filozofický časopis 1960, s. 74; ● nekrology: K. Beránek, ČSPS 1961, s. 34; L. Varcl, LF 1961, s. 5; L. Vorel, Zprávy Jednoty klasických filologů 1961, č. 1; M. Novák, Filozofický časopis 1961, s. 111 ●; ● ref. Bibliografie českých a slovenských prací o antice za léta 1901–50: J. S. (Spěváček), ČsČH 1962, s. 425; L. Vidman, Zprávy Jednoty klasických filologů 1962, s. 48 ●; S. Segert: K. S. jako překladatel a teoretik překladu, Dialog 1964, č. 4; H. Lorenzová: Estetika K. S., Estetika 1988, s. 129; R. Dostálová: Uplynulo sto let od narození K. S., LF 1989, s. 65; E. Stehlíková: Cídní rodinného stříbra, Tvar 1998, č. 10; V. Beranová in Kapitoly z dějin českého estetického myšlení 2 (2003).

ls, vpb

Ludvík Svoboda

* 4. 5. 1903 Čejč u Hodonína

† 3. 8. 1977 Praha

Filozof a sociolog, marxistický publicista a kritik s širším rozpětím filozofických, estetických a literárněhistorických zájmů, dlouhodobě zaměřený především na výklad díla F. X. Šaldy, překladatel filozofických a estetických děl.

Syn železničního úředníka působícího nejdéle v Kroměříži. Od 1915 studoval na gymnáziu v Kroměříži a po maturitě 1922 na brněnské filoz. fakultě obor klasická filologie (profesoři F. Novotný, K. Svoboda), zajímal se také o filozofii, pedagogiku (O. Chlup) a sociologii (I. A. Bláha); 1926 požádal o zahájení rigorózního řízení, doktorát získal prací *Náboženské prvky ve filozofii L. Feuerbacha*, 1926–27 skládal závěrečné zkoušky pro učitelství na středních školách (filozofie a latina jako hlavní obory, řečtina jako obor vedlejší). Již za studií byl společensky a kulturně činný, v Kroměříži působil jako člen pokrokového spolku Milíč, v Brně se sblížil s levicovým okruhem studentů, umělců a inteligence, hlavně s B. Václavkem, též s filozofem J. L. Fischerem aj. Ještě

před ukončením studia nastoupil jako suplující profesor na reálné gymnázium v Hlučíně (1928–30 vykonával vojenskou prezenční službu), 1935–41 byl profesorem na gymnáziu v Moravské Ostravě, poté až do konce války vyučoval na několika ústavech v Praze. Od 30. let se angažoval v levicové kultuře. 1930 založil s A. Lubojackým a J. Teichmannem časopis Kampaň, t. r. podnikl cestu do Sovětského svazu, při níž navázal kontakt s tamní společností pro kulturní styky s cizinou a pravidelně pak dostával zaslanky sovětské odborné (zvláště filozofické) literatury. Na Ostravsku se seznámil s E. Urxem a K. Konradem, udržoval též činnorodé spojení s brněnskou kulturní levicí, hlavně s B. Václavkem, pravidelně publikoval v Sociologické revui (red. I. A. Bláha ve spolupráci s Václavkem), v Indexu a v dalších levicových a komunistických periodikách, též pražských a ostravských; přednášel v cyklech pořádaných Levou frontou. 1935 se stal zakládajícím členem levicového uměleckého sdružení Blok, později i spoluredaktorem jeho skupinového orgánu U. Po válce byl povolán na Karlovu univerzitu, nejprve působil jako profesor na pedagogické fakultě, po únoru 1948 na filoz. fakultě (do 1972), kde pak též vedl katedru marxistické filozofie; hned po založení ČSAV (1952) se stal jejím členem-korespondentem, v 60. letech stál v čele Filozofického ústavu ČSAV. Mezitím 1953–57 působil v diplomatických službách (velvyslanec ve Švýcarsku). Brzy po událostech 1968–69 byl penzionován kvůli postojům, jež se zcela neshodovaly s normalizačními snahami, a pracoval v ústraní, zabývá se zvláště problematikou antické filozofie a literatury.

S. dílo charakterizovala souvislost i komplexitárnost témat z oblasti filozofie, sociologie, literatury a literární vědy i kulturní historie. Publikovat začal drobné referáty ještě jako student klasické filologie. Od 30. let se hlavně v Sociologické revui soustředil na recenzování knih z oborů filozofie, psychologie, pedagogiky a sociologie. Tehdy ho zaujala zvláště sovětská filozofická literatura a otázky v ní živé, hlavně problematika dialektiky a teorie poznání v marxistické filozofii (např. rané populární pojednání *Základy dialektického materialismu*); tento zájem pak vyústil v knižní informativní monografii *Filozofie v SSSR*, jež mj. pojednávala o N. I. Bucharinovi a dalších autorech, kteří pak byli v důsledku stalinských

procesů tabuizování. Postupně se stále více věnoval i recenzím literárních a literárněteoretických děl, hlavně avantgardních a levicových (práce V. Nezvala, K. Teiga, B. Václavka i J. Fučíka, také F. Götz, P. Fraenkla, J. Mukařovského nebo P. J. Bogatyřeva, L. Aragona, H. Bremonda, A. Bretona, sborníky Surrealismus v diskusi, Torzo a tajemství Máchova díla aj.), zabýval se teorií, např. korelacemi obsahu a formy v umění, mimoto komentoval kulturní události, psal i divadelní kritiky. I v poválečné době dělil svůj zájem mezi filozofii a literaturu. Ve sféře filozofie vedle prací poplatných trendům 50. let (mj. o významu J. V. Stalina pro historický materialismus) pojednával příležitostně o osobnostech české filozofie a o teoretických problémech marxismu. Jeho reflexe nad literaturou se týkaly konkrétních osobností a kulturněpolitických otázek (studie *Bedřich Václavek jako sociolog literatury*, projev o poslání kritiky na 1. sjezdu čes. spisovatelů a další příspěvky na toto téma aj.). Prvořadé místo v jeho uměleckých zájmech měl však jeho dlouhodobý vztah k dílu F. X. Šaldy, datující se od počátku 30. let a o něco později stvrzený časopiseckými studiemi, záhy po menších úpravách vydanými i knižně (*Tři studie o F. X. Šaldovi*, resp. *Studie o F. X. Šaldovi*). Završením tohoto zkoumání byla obsáhlá, materiálově bohatá monografie *F. X. Šalda*. V chronologickém sledu, jen střídavě konturovaném biografickými daty, se zde postupně vydělují problémové okruhy přibližující kritikovy názory a postoje; úcta k Šaldovi, namnoze až myšlenkové souznění s jeho dílem a snad i snaha ideově je neproblematizovat, vedla S. k tomu, že s pomocí četných citací a parafrází zaujímal spíše pozici citlivého vykladače a prostředkovatele než kritického hodnotitele Šaldova odkazu. – Jako autor předmluv, doslovů nebo článků pojednával o řadě dalších osobností, a to počínaje antikou (např. Marcus Antonius Aurelius, Epiktetos, Xenofon aj. v edicích Antické knihovny, též úvod k *Encyklopedii antiky* z 1974, který napsal jako vedlejší redaktor této publikace) přes období 19. století (F. M. Klácel: *Listy přítele k přítelkyni...*, 1948; B. Bolzano: *O nejlepším státě*, 1949; K. Marx, F. Engels: *O umění*, 1949; F. Nietzsche: *Tak pravil Zarathustra*, 1967; H. Taine: *Studie o dějinách umění*, 1978; též např. o B. Němcové ve sbornících) až po století 20. (zvláště studie k edicím díla B. Václavka

a F. X. Šaldy). Psal také hesla pro *Ottův slovník naučný* nové doby a pro *Slovník moderní pedagogiky* (2. vyd. 1948). – V překladatelské práci se zaměřil na díla V. I. Lenina (první český překlad *Materialismu a empiriokriticismu*, později *Filozofických sešitů*), pak na G. V. Plechanova aj., několik drobných překladů publikoval v časopisu *U* (G. Fridlender, G. Lukács, A. V. Lunačarskij, T. Pavlov, F. C. Weiskopf).

ŠIFRY: J. O., L. S., L. Sv., ott, R. Ott, r. ott, s, s. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Acta Universitatis Carolinae* 2. Graecolatina Pragensia 7 (1976, Z. Nejedlý und die antike Ästhetik); *Almanach Kmene* 1948 (Dva marxističtí literární teoretikové – B. Václavek, J. Fučík); sb. Božena Němcová a světská krása (1948); *Černá země* (Mor. Ostrava 1931); sb. Československo Sovětskému svazu k 20. výročí (1937); *Dějiny a současnost* (1961); *Filozofický časopis* (1961, 1968); sb. F. X. Šalda 1867–1937–1967 (1968); *Host* (1925–26); *Host do domu* (1959); *Impuls* (1967); *Index* (1931, 1933–34, 1936); *Kampaň* (Mor. Ostrava 1930–31); *Kritický měsíčník* (1940); *Kultura* (1961–62); *Kultura doby* (1936–38); *Kulturněpolitický kalendář* 1967 (1966); *Levá fronta* (1931–32); *Lid. kultura* (1938); *Listy filologické* (1924–25, 1973); *Lit. noviny* (1952, 1957); *Lumír* (1926); sb. *Marxisticko-leninskou ideovostí a stranickostí proti kosmopolitismu a objektivismu ve vědě* (1952, z ideologické konference v Brně); *Morava* (Brno 1925); *Moravskoslezský deník* (Mor. Ostrava 1926–27); *Naše cesta* (Kladno 1931–32, *Základy dialektického materialismu*); *Naše věda* (1942–43, 1946–48); *Naše zprávy* (1940); *Nové školy* (1927, 1931–32); sb. *Nový realismus* (1940); *Nový život* (1952, 1957–59); sb. *O Zdeňku Nejedlém* (1972); *Philologica Pragensia* (1963); *Práce* (1959, 1972–77); sb. *Přátelský kruh Boženy Němcové* (1946); *Přehled vědecké a pedagogické práce kateder marxismu-leninismu* (1961); sb. *Psychologie umění* (1968, *Od Platona k experimentu*); *Rudé právo* (1947, 1958); *Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Jiřiny Popelové* (1964, *AUC. Philologica et historica* 1); *Slavia* (1974, 1977); *Sociologická revue* (1930–48); *Sociologický časopis* (1971); *Středisko* (Brno 1934); *Svob. slovo* (1974); *Tvorba* (1928, 1932; 1932 mj. překl. L. L. Averbach: *O Trockém, O Majakovském, o poputčích*); *Tvorba* (1946, 1962); *U* (1936–38, mj. překl. 1936 G. Fridlender: *Formalismus a eklekticismus v literární vědě*, 1937 T. Pavlov /Dosev/: *K otázce o vzájemném vztahu mezi vědeckým a uměleckým zobrazováním světa*, G. Lukács: *Úpadek měšťanského realismu*, 1938 F. C. Weiskopf: *O Honoré de Balzacovi, A. V. Lunačarskij: O smíchu*); *U* (Ostrava 1964, ed. nepubl. č. 4 čas. *U*, roč. 3, 1938, *O české tradici*); sb. *Účtování a výhledy* (1948, *Poslání literární kritiky ve společnosti* → *Z dějin českého myšlení o literatuře* 1, 2001); sb. *Umění a kritika*. *Sborník dokumentů z celostátní konference o sou-*

časných úkolech socialistické umělecké kritiky (1961); *Universum* (1968); Univerzita Karlova (1967); sb. Václavka Olomouc 1972 (s tit. B. Václavka a úkoly marxistické kritiky, 1975), 1975 (s tit. Tradice české meziválečné marxistické kritiky a budování socialismu v Československu, 1978); Var (1925–27, 1930, 1951); Věda a život (1948); Venkov (1940–41); Volné směry (1941–42); Výr. zpráva reálného gymnázia v Hlučíně 1930/31; Výtvarné umění (1965); Zborník dokumentov 1. ideologickej konferencie vysokoškolských vedeckých pracovníkov v Brne (1952); sb. Zdeňku Nejedlému ČSAV (1953); Zprávy Jednoty klasických filologů (1974). ■ KNIZNĚ. *Práce filozofické, sociologické a literárněhistorické*: Filozofie v SSSR (monografie, 1936); Tri studie o F. X. Šaldovi (1941, Problém lidu a lidovosti u F. X. Šaldy, Š. dialektické pojetí uměleckého vývoje, Š. jako divadelní kritik; 1947 in Studie o F. X. Šaldovi, vyd. rozšíř. o stať F. X. Š. a veřejný život v první republice); K základním problémům vědeckého poznání (stať, 1944, rozmnož., ed. Archiv Sociálně-vědecké třídy, sv. 16); Marxismus a leninismus. Státní filozofie SSSR (studie, 1946); Nástin socialistické ideologie (1946); Marxismus a náboženství (studie, 1947); Bedřich Václavek jako sociolog literatury (studie, 1947); Základy světového názoru (příručka, 1948); F. X. Šalda (monografie, 1967). – *Překlady*: G. V. Plechanov: O G. V. F. Hegelovi (1932) + Příspěvky k dějinám materialismu (1947, přel. V. Outrata, red. spolupráce L. S.); V. I. Lenin: Materialismus a empiriokriticismus (1933) + Přednáška o revoluci 1905 (1946, přel. J. Procházka, red. spolupráce L. S., M. Svatošová) + Filozofické sešity (1953); K. Marx: Bída filozofie (1948, přel. M. Blochová, red. spolupráce L. S. a F. Oliva); A. I. Sobolev: Leninská teorie odrazu a umění (1950); A. I. Gercen: Listy o studiu přírody, V. I. Lenin: Památce Gercenově (1954, S. přel. Gercena, s. překl. J. Procházky, V. Prokúpká). ■ REDIGOVAL *časopis*: U (1938, s. B. Václavkem, P. Jilemnickým a J. Taufrem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Sebrané spisy B. Václavka (1946–49, sv. 1, 3, 4, 5); F. X. Šalda: Boje o zítřek, Duše a dílo (1973). ■

BIBLIOGRAFIE: A. Paloušová: Soupis prací prof. dr. L. S., Sborník k 60. narozeninám... L. S., AUC Praha. Philosophica et historica 2, 1963. ■ LITERATURA: Sborník k 60. narozeninám... L. S., AUC Praha. Philosophica et historica 2 (1963; přisp. S. Strohs, dále J. Engst, K. Galla, O. Chlup, F. Kubka). ■ O. Blažek: ref. Filozofie v SSSR, U 1936, s. 378; ● ref. Bedřich Václavek...: G. (F. Götz), NO 2. 10. 1947; mo (J. Morák), My 47, 1947, č. 47; J. Hrubeš, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 30; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 55, 1948/49, s. 149 ●; ● ref. Studie o F. X. Šaldovi: K. P. (Polák), PL 21. 12. 1947; J. Pistorius, KM 1947, s. 470; J. Morák, My 48, 1948, č. 2 ●; O. Zich: k padesátinám, LitN 1953, č. 18; V. Pekárek: K prvnímu českému vydání Materialismu a empiriokriticismu, Filozofický časopis 1961, s. 893; ● k šedesátinám: (ks), Práce 4. 5.

1963; R. Ströbinger, LD 4. 5. 1963; S. Strohs, LitN 1963, č. 17 ●; ● ref. F. X. Šalda: J. Zika, RP 31. 1. 1968; (vbk.) (V. Běhounek), Práce 6. 4. 1968; J. Jirsa, Revue dějin socialismu 1968, s. 453; J. Mourková, Plamen 1968, č. 7; vbc. (V. Vrabec), Svob. slovo 1. 2. 1969; F. B. (Buriánek), Impuls 1969, s. 675; J. Bednář, Filozofický časopis 1969, s. 391 ●; J. Zumr: Malé zamyšlení a trochu vzpomínání s L. S. (rozhovor), Filozofický časopis 1968, s. 341; J. Mk. (Marek): ref. Šaldovy pokusy o filozofii dějin (sb. F. X. Š. 1867–1937–1967), ČČH 1969, s. 247; A. Lubojacký in Jak jsem to viděl (1976, zvláště s. 76, 118); ● nekrology: J. K. (Klapuch), Nová svoboda 13. 8. 1977; -kr- (I. Krofta), Tvorba 1977, č. 32; P. Horák, Věstník ČSAV 1978, s. 104; J. Popelová, Filozofický časopis 1978, s. 182; Z. Pospíšil, Estetika 1978, s. 50; J. Stýskal, Ostravský kulturní měsíčník 1978, č. 7–8 ●; J. Gabriel: Život a dílo filozofa L. S., SPFF Brno, ř. B – filoz., roč. 28–29, 1979/80, č. 26–27; L. Soldán: L. S. o F. X. Šaldovi..., tamtéž, s. 77; J. Cetl, J. Zouhar, H. Pavlincová: k 75. výr. nar., tamtéž; L. Soldán: L. S. a jeho pojetí dialektických momentů u F. X. Šaldy, ČLit 1981, s. 56; V. Beranová in Kapitoly z dějin českého estetického myšlení 2 (2003).

Is, et

Otakar Svoboda

* 9. 4. 1872 *Orel* u Chrudimi

† 23. 12. 1926 *Pardubice*

Prozaik a dramatik, autor prací obracejících se k mládeži a zpracovávajících náměty historické i ze soudobých rodinných vztahů s autobiografickými prvky, též literární kritik, editor a propagátor literatury pro mládež, pro jejíž potřeby založil časopis *Úhor*.

Pokřtěn Ottokar. – Vyrůstal v rodině učitele. Po základní škole, české v Chrudimi a německé ve Svitavách, vychodil 1887 měšťanku v Hlinsku (kde byl jeho učitelem K. V. Rais). 1891 absolvoval učitelský ústav v Jičíně a od t. r. až do 1920 působil jako učitel obecných a měšťanských venkovských škol. Nejprve v okolí Chrudimi (Studnice, Kameničky, Ctětín), od 1902 v Habrech u Čáslavi a od 1920 až do smrti vykonával funkci školního inspektora pro okres Pardubice, od 1925 ředitele chlapecké měšťanské školy v Hlinsku. 1913 počal jako soukromník v Habrech vydávat a redigovat odborný časopis *Úhor*, věnovaný propagaci umělecky hodnotné literatury pro děti a mládež, jejímu literárněhistorickému studiu a soustavnému kritickému hodnocení. 1920 přenesl

redakci časopisu do Pardubic a od 1921 jej redigoval s dalšími spolupracovníky jako ústřední orgán Společnosti přátel literatury pro mládež republiky Československé se sídlem v Praze, jejíž založení inicioval (společně s O. Pospíšilem) na jaře 1919 a působil jako její předseda. Byl agilním osvětovým pracovníkem, hojně přednášel a působil v lidovýchovných organizacích (předseda Okresního osvětového sboru, Spolku pro hry mládeže ve volném vzduchu aj.). Počátkem 20. let se stal členem Spolku čes. beletristů spisovatelů Máj. Zemřel náhle na zápal plic, zpopelněn byl v Pardubicích.

S. literární tvorba byla od počátku zaměřena na dva okruhy činnosti: na kritiku a propagaci literatury pro školní mládež a na vlastní beletrii určenou dětem, ojediněle též (povídky v kalendářích) dospělým čtenářům. V povídkách a divadelních hrách připsaných mladým čtenářům převažuje historické téma povětšinou regionálně svázané s východními Čechami, a to z časů Přemyslovců (raná povídka *Pro vlast* evokující porážku německého císaře v bitvě u Chlumce ve 20. letech 12. století), husitských válek (hra *Pro lesk kalicha* o záchraně uvězněných husitů v Habrech Žižkou) a zejména z třicetileté války (prózy *Z dob slávy i žalu*, *Ve stínu Bílé hory*) s jejím dosahem na život venkovanů v podobě švédských nájezdů a pronásledování českých bratří. V dramatických textech pro ochotnické divadlo (s možností představení v přírodě anebo pro loutky) S. využíval též historických pověstí a legend (*Královna*, *Královský šasek*, *Kunětické třešně*) i přejatých (*Královka* podle pověsti V. Beneše Třebízkého, *Tři zlaté vlasy děda Vševeda* podle K. J. Erbena a *Labuť* podle B. Němcové). Přímo z přítomnosti pak S. čerpal pohádkovou divadelní alegorii životní cesty T. G. Masaryka jako kováře, jenž vysvobodí vílu Libertu ze zajetí dvojhlavého draka (*O silném kováři*). Jinou významnější S. tematickou oblast tvoří intimnější prózy s autobiografickými prvky zaměřené na rodinné svazky, vztahy dětí, rodičů a prarodičů a na postavení venkovského učitele v přítomnosti i minulosti, a to vše s tehdy povinným didaktickým záměrem (*Srdci i rozumu* s prózou *Raisova kronika*, vyprávějící o K. V. Raisovi jako autorovu učiteli, *Za srdcem matčiným*, *Z rodinného ovzduší*, včetně povídky *Bibi* o dětství S. dcery). Vlastivědný ráz vtiskl S. popisu přírody Železných hor (*Ze zapome-*

nutého kouta). Přirozenému zájmu dětských čtenářů o dobrodružství vyšel vstříc úpravami aktuálních cestopisů cizích autorů o pevninách jižního a severního pólu a exotických oblastech Dálného východu. Druhou oblast S. činnosti tvořilo odborné studium a propagace krásné literatury pro dětské čtenáře, v jejichž umělecky hodnotných dílech shledával důležitý prostředek výchovy mladých lidí. Východiskem k tomu se mu stala nezávislost této tvorby na škole a školských časopisech a podmínkou úspěchu její vnímání jako specifické, avšak přirozené součásti národní slovesnosti. Odborně se touto problematikou počal zabývat koncem 90. let ve školských časopisech (*Škola měšťanská*, *Školský obzor*) a intenzivně jí věnoval pozornost v literárněvědném měsíčníku se symbolickým titulem *Úhor*. Na jeho stránkách publikoval množství recenzí původní a klasické domácí beletrie pro mládež i překladů ze světových literatur, soustavně hodnotil beletristické časopisy určené mládeži, upozorňoval na výchovné složky školních čítanek a na potřebu hodnotných školních knihoven. K oceňovaným S. aktivitám pak rovněž náležela ediční činnost, jejímž prostřednictvím zpřístupnil školní mládeži texty významných českých autorů, vyvolávající především atmosféru jejich dětství a rodinného prostředí (J. Arbes, K. H. Mácha, J. S. Machar, M. Z. Polák, A. V. Šmilovský, J. Vrchlický).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Pavel Sedláček, Pavel Sdlček, Vítězslav Orelský, Vít Orelský; -b-, Ot. Svbd., Svbd. (zejména *Úhor*). ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1914); Čas (1911–13); Čáslavský kraj (1905–06); Čes. osvěta (1907); kal. Havlíček; Krajem Pernštýnův (Pardubice 1920–26); Malý čtenář (1909–26); kal. Nový Paleček; kal. Palacký; Rozhledy mládeže (1907); Škola měšťanská; Školský obzor; kal. Švanda dudák; *Úhor* (1913–26); *Úsvit* (1921–26); *Vzlet* (Plzeň 1919, D. Síla vzpomínek); – posmrtně: Čes. lid (1931). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (pro ml.): *Pro vlast* (P 1894); *Ze zapomenutého kouta* (PP 1910); *Tři zlaté vlasy děda Vševeda* (D 1912, s K. Chumlem, podle K. J. Erbena); *Bibi* (P 1912); *Z dob slávy i žalu* (PP 1913); *Královka* (D b. d., 1915, podle V. Beneše Třebízkého); *Srdci i rozumu* (PP 1916); *Za srdcem matčiným* (P 1917); *Labuť* (D 1917, podle B. Němcové); *Královna* (D 1918); *Pro lesk kalicha* (D 1920); *Královský šasek* (D 1921); *O silném kováři* (D 1921); *Do přírody* (DD 1924, obs. *Kunětické třešně*, *Dětský výlet*); *Královna rudých máků* (D 1925); *Ve stínu Bílé hory* (PP 1925); *Z rodinného ovzduší* (PP 1926, obs. i P *Bibi* a P *Raisova kronika* z kn. *Srdci i rozumu*). – *Úpravy a překlady textů pro ml.*: *Tibet* 1, 2

(1911, podle S. Hedina); K jižní točně (1913, podle O. Nordenskjölda); Severní točna (1914, podle R. E. Pearyho, přel. K. Cvrk); Sibiř, země budoucnosti (1918, podle F. Nansena). – *Ostatní práce*: Co a jak čísti? (1910); O šetrnosti (1910); Z dějin dopravnictví (1910); Z dějin písma (1913); Dítě hercem (1919, s O. Pospíšilem, an.); Občanská nauka a mravouka pro školu a dům (1922). ■ **REDIGOVAL** *časopisy*: Rozhledy mládeže (1907), Úhor (1913–26, od 1921 s jinými), Krajem Pernštýnův (1920–26, s jinými), Úsvit (1921–26, s jinými); *kalendář*: Svátkův kalendář československé mládeže 1926/27 (1926); *sborník*: Květy na úhoru (Habry 1919); *edici*: Stopami předků (1919–20). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Machar mládeži (1910; rozšíř. vyd. 1923); Vrchlický mládeži (1911); Vrchlického čítanka (1913); K. H. Mácha. Výbor z jeho básní (1916); A. V. Šmilovský: Zkrácené ukázky z jeho tvorby (b. d., 1917, s V. Markem, i upr.); M. Z. Polák. Výbor z jeho básní (1918); Arbes mládeži (b. d., 1919); Do ráje žití. Čítanka mládeže... (1923); – posmrtně: Zeměpisná čítanka pro obecné a měšťanské školy 1. Od Šumavy za Tatry (1927). ■

LITERATURA: Č. Zibrť: ref. Rozhledy mládeže, ČL 16, 1906/07, s. 63; ● ref. ed. Machar mládeži: an., PL 8. 12. 1910; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 167 ●; ● ref. ed. Vrchlický mládeži: V. Dyk, Lumír 40, 1911/12, s. 283; L. N. Zvěřina, Osvěta 1912, s. 474; A. G. (Gabriel), Samostatnost 6. 6. 1912 ●; ● ref. Vrchlického čítanka: Ant. Veselý, Čes. revue 6, 1912/13, s. 507; F. Kubka, Přehled 11, 1912/13, s. 823; -der. (V. Dresler), Venkov 12. 3. 1913 ●; V. Marek: ref. Z dob slávy i žalu, Úhor 1915, s. 169; P. P. (Plaček) in O. S.: Královka (b. d., 1915); Promyk (H. Sedláček): ref. Královka, Úhor 1916, s. 8; ● ref. Srdci a rozumu: Promyk. (H. Sedláček), Úhor 1916, s. 150; F. Flos, tamtéž ●; V. Marek: ref. Za srdcem matčiným, Úhor 1918, s. 13; J. Folprecht: ref. ed. Arbes mládeži, Čes. revue 12, 1918/19, s. 480; Promyk (H. Sedláček): ref. Pro lesk kalicha, Úhor 1921, s. 8; P. Sedláčková: ref. O silném kováři, Úhor 1921, s. 122; ● k padesátinám: O. Pospíšil, Úhor 1922, s. 33; an., Naše kniha 1922, s. 53 ●; V. F. Suk: ref. ed. Machar mládeži (rozšíř. vyd.), Úhor 1923, s. 47; ● ref. Ve stínu Bílé hory: drb. (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 463; V. F. S. (Suk), Úhor 1925, s. 180 + Střední škola 1926, s. 123 ●; V. F. S. (Suk): ref. Z rodinného ovzduší, Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 305 + Úhor 1927, s. 13; ● nekrology: an., NO 28. 12. 1926; an., Východ 1. 1. 1927; an. Východočes. republikán 1. 1. 1927; an., Malý čtenář 46, 1926/27, s. 167; O. Pospíšil, Úhor 1927, s. 3, V. F. Suk, tamtéž, s. 6 ●; Rk.: Literatura pro mládež (S. a Úhor), Brázda 1931, s. 128; V. F. Suk: Památce zakladatele Úhoru, Úhor 1932, s. 81; F. Bulánek-Dlouhán: Tři tvůrci dětské radosti, LD 18. 12. 1966 + Odvážný muž z Habrů, ZM 1970, s. 219 + Než koupíte knihu pro děti, LD 18. 12. 1973; J. Železný: Časopis Úhor vydávaný v Habrech učitelem O. S., sb. Havlíčkobrodsko 1993, č. 7.

pš

Václav Alois Svoboda

* 8. 12. 1791 *Navarov* u Semil

† 8. 1. 1849 *Praha*

Básník českého, německého a latinského jazyka; překladatel české a německé poezie, latinského písemnictví, dramatický autor a překladatel zejména operních libret; filolog; hypotetický spoluautor Rukopisu královédvorského.

Německé práce a překlady podepisoval Wenceslaw Svoboda, Wenzel Švoboda von Nawarow a Wenceslaw Svoboda, Der Nawarower; křestní jm. též Věnceslav a příjmení Svoboda Navarovský, příp. Svoboda z Navarova. – Syn sládka panského pivovaru. Navštěvoval triviální školu v Bozkově, poté krátce v Jenišovicích a nakonec v Liberci, aby se naučil německy. 1802 se vrátil domů a učil se soukromě u bozkovského faráře latinu a další gymnaziální předměty; 1803 a 1804 tak absolvoval úspěšně první dvě třídy piaristického gymnázia v Ml. Boleslavi. V Bozkově, tehdy známém mariánském poutním místě, se intenzivně zabýval chrámovou hudbou a zúčastnil se několika představení biblických a legendárních her podkrkonošského sousedského divadla. 1805 absolvoval tzv. syntax (3. tř. gymnázia) v Praze na Starém Městě. Tři humanitní třídy vychodil opět v Ml. Boleslavi, kde byl jeho učitelem D. Kynský, který v něm podnítl zájem o učitelské povolání a tvorbu v českém jazyku. 1808–10 studoval v Praze filozofii, 1810 začal studovat práva, po roce studia zanechal a stal se vychovatelem ve šlechtické rodině. 1812 se opět zapsal na právnická studia, složil též učitelské zkoušky k vyučování na gymnáziích. Navštěvoval čtení o českém jazyku a literatuře u J. Nejedlého, poslouchal u J. Dobrovského soukromé přednášky o slavistice, velký vliv na něj měla kázání B. Bolzana. 1809 navázal celoživotní přátelství s V. Hankou, který měl na S. literární aktivitu značný vliv. Dále se stýkal s F. Klicperou, starším bratrem V. K. Klicpery, a J. Havelkou, pořádal s nimi deklamační akademie a za vedení J. N. Štěpánka a P. Hakla divadelní představení, na nichž často vystupoval jako recitátor a herec hrdinských rolí. 1814 vyučoval na gymnáziu v Písku, od 1815 byl profesorem humanitních tříd na gymnáziu v Jindř. Hradci, 1819 se oženil; důvěrně se přátelil s vlastenecky orientovaným hrabětem E. Černínem. 1821 obdržel profesorské místo

humanitních předmětů na malostranském gymnáziu a odstěhoval se do Prahy (přátelé K. E. Ebert, A. Klar, P. A. Klar, K. A. Vinařický, hudebníci V. J. Tomášek a J. Triebensee; učil např. U. Horna a S. Kappera). Celá 20. léta stál v pravopisných a prozodických bojích na straně J. Jungmanna (s V. Hankou napsal nepublikovaný odsudek Gramatiky J. Nejedlého). Korespondoval si s F. de la Motte-Fouquéem, J. W. Goethem, W. Humboldtem, navázal přátelství s F. Palackým a pomáhal mu při redigování Muzejníku a přípravě vydání českého encyklopedického slovníku, k němuž nakonec nedošlo. 1848 byl zvolen do školní rady Nár. výboru, pro postupující nemoc se však této činnosti věnoval v míře minimální. Současníci vytýkali S. v mládí vznětlivou a nedůslednou povahu, později byl z české strany obviňován z opomíjené literární aktivity v českém jazyce; S. se obhajoval výkladem svého vztahu k české a německé kultuře s poukazem na svou původní českou a překladatelskou tvorbu (1847 předmluva k překladům Schillerových básní a posmrtně otištěná *Apologie*). Zemřel náhle na infarkt, pohřben byl na hřbitově v Košších (Malostranský hřbitov). – S., sám bezdětný, byl od 1826 poručníkem svého osiřelého synovce Karla S. (1824–1870), pozdějšího malíře historizujícího stylu (jehož vnukem byl klasický filolog a estetik Karel S.). S. bratrancem byl správce vzorné opatrovny Školka, pedagog a lidovychovný beletrista Jan Vlastimír S. (1800–1844), jehož písně S. přeložil do němčiny. Jmenovec Václav S. Minický (1813–1888) byl středoškolským pedagogem, klasickým filologem, publicistou, autorem učebnic a lingvistických prací.

S. původní básnická tvorba je nestejných kvalit. Kolem 1810 patřil k nejaktivnějším a nejprůbojnějším členům pražského studentského vlasteneckého kroužku a pokoušel se o vlastní tvorbu v češtině a němčině, která až na několik výjimek zůstala v rukopisu a zahrnovala vedle anakreontských a příležitostných básní hlavně verše patetického tónu a výrazného, svobodomyslného zaměření (např. parafráze Schillerovy rané ódy *Die schlimmen Monarchen*). Několik radikálně orientovaných skladeb, které S. podepsal výmluvnými pseudonymy Vladyboř, Vladyboř z Vůlemílova (*Omluv na list P. A. Marka J. Jungmannovi zasláný, Óda na Švyc*) lze považovat za počátky české politické poezie a jistou dobu hnutí

Sturm und Drang v českém kontextu (v této době vznikl i S. nedochovaný překlad Schillerova dramatu *Die Räuber* – *Rozbojníci*, který údajně pro jazykovou nedokonalost, spíše však z cenzurních důvodů J. Jungmann nedoporučil k vydání). Začátkem 1813 S. opustil radikální pozice a ve vzrušené době končících napoleonských válek začal psát příležitostné básně (*Na mír Evropy 1815*), někdy s pro-rakouským dynastickým zaměřením. Své přízvukné verše později časoměrně přepracovával, v duchu Jungmannova literárního programu aplikoval antické formy a přikláněl se k jazykovému novotaření. Od 20. let pohotově skládal v češtině, němčině a latině romance s historickou tematikou, pověsti a legendické skladby (*Horimír, Sv. Jan Nepomucký, Aus der Legende St. Johann von Nepomuk*). S. původní veselohra *Karel Škréta, malíř* tematizující podle Pelcova spisu *Geschichte der Böhmen* vlastenecké ctnosti v době po vestfálském míru, byla složena v rýmovaném alexandrinu, který kladl velké nároky na interprety, a její deformovaný jazyk byl publiku místy až nesrozumitelný. Podstatnou část S. tvorby zaujímal překladatelská činnost, k níž byl vybaven česko-německým bilingvismem, dokonalou znalostí dalších jazyků, zejména klasické latiny, a formální obratností; i v překladech pracoval s neologismy a prozodickými experimenty. 1818 na popud V. Hanky přeložil do němčiny Rukopis královédvorský (RK); do druhého opraveného vydání 1829 přidal obsáhlý literárněhistorický úvod, interpretující RK jako dobu epiky velkých národů, v níž se idea lidskosti pojí s vysokou uměleckou úrovní. Za překlad lyrických básní Kytice a Skřivánek se mu dostalo uznání J. W. Goetha. Do němčiny přeložil 1824 i Rukopis zelenohorský, o jehož pravost se polemicky střetl s J. Dobrovským, dále ukázky z básní J. E. Vocela, baladu *Kšaft* od J. J. Kaliny, písně V. Hanky aj. Z němčiny uvedl do češtiny básně Schillerovy, romance z české mytologie od pražského univerzitního profesora estetiky a kritika A. Müllera a drama K. E. Eberta *Břetislav a Jitka*, z němčiny do latiny básně Schillerovy, z latiny do němčiny díla Seneky, Horácia, Vergilia aj. Ve 30. letech se S. zabýval také překládáním divadelních her a operních libret z francouzštiny a italštiny do němčiny i češtiny; sám skládal prology pro hudební akademie a německy napsal libreto k opeře F. Škroupa *Drahomíra*, kde vylíčil

(v návaznosti na své předcházející básnické skladby) na pozadí individuálních osudů spor pohanství s pronikajícím křesťanstvím. Ve své době platil S. v Rakousku a německých zemích za jednoho z největších znalců latinské literatury; jeho antologie překladů s komentáři se používaly až do konce 19. století. V rukopisu zůstala řada hotových i započatých překladů (mj. Štítného Knihy šestery a Goethova Ifigenie do latiny, Ciceronovy proslovy a Horatiovy ódy do němčiny, Tibullový elegie a hymny do češtiny) a vlastních básní (Cyrillo-Methodiana). Podle údajů v *Apologii* měl S. rovněž přeložit do češtiny drama Graf Beniowsky od A. Kotzebue a Das Gastrecht od F. J. W. Zieglera, jejichž rukopis, stejně jako původní nedokončená tragédie Elišběta, poslední z rodu Smiřických, a učebnice Obecná historie v jazyce českém ku potřebě mládeže domácí, jsou dnes nezvěstné. Na konci 20. let S. referoval o výstavách pražské výtvarné akademie do německé verze Muzejníku a podle neověřených informací psal i divadelní referáty. – Některé hypotézy přisuzovaly S. podíl na vzniku RK: J. Feifalik a A. V. Šembera mu připisali autorství epických básní RK, M. Büdinger se na základě shody dvou slov v S. překladu RK a Hájkovy kroniky domníval, že RK byl původně napsán německy samotným S. a poté neznámým autorem přeložen do domnělé staročeštiny.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Věnceslav, Vladyboř, Vladyboř z Vulemilova, V. Navarovský, z Vulemilova; W. A. S. ■ PRÍSPĚVKY in: alm. Aglaja (Vídeň 1819, 1821); Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst (Vídeň 1824, Libussa als Gesetzgeberin a překl. RZ); Bohemia (1833, příležitostně BB, 11. 1. 1849 Apologie); Časopis pro katol. duchovenstvo (1829, 1833, 1835, 1846–48); ČČM (1827–29; 1827 B Horimír a překl. z A. Müllera, 1828 pověst Hrad Nawarow, i sep., 1829 B Sv. Jan Nepomucký); Čes. věla (1834, 1836–37, 1839, 1841); ant. České historické zpěvy – Böhmische historische Gesänge (1826, ed. V. Hanka; BB S. Václav a Ratislav – S. Wenceslaus u. Ratislaus, Drahomířino propadení – Dragomirs Untergang, Vojtěchův návrat – Adalberts Rückkunft ← A. Machek: Dějiny české v kamenopisné vyvedených obrazech, 1824); F. Palacký, P. J. Šafařík: Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache (1840, překlad RZ); Hlasatel český (1808, básnický debut); alm. Hlasy vlastenců ke dni 1. března 1832, ... panování... Františka I. (1832); alm. Hlasy vlastenců při radostném vítání... Ferdinand I. a Marie Anny... (1835); Isis (1814); Jindy a nyní (1833); Kranz (1823); Krasořečník aneb Sběrka básní k deklamací (1823, B Sv. Václav a Rastislav); Krok (1821, úryvky z časoměrně-

ho překl. Vergiliovy Aeneidy); Květy (1837); alm. Libussa (1843–48; 1843 Aus der Legende St. Johann von Nepomuk, 1845 překl. Aus Kelch und Schwert von J. E. Vocel, 1846 překl. J. J. Kalina: Das Testament, 1848 B Der Kniatur); Monatschrift GVMB (1827–29; 1827 BB St. Wenzel im Fürstenrate zu Regensburg a Der eiserne Hahn von Raab, 1828 ukázka z přeprac. překl. RK Čestmir und Wlaslaw); alm. Nové básně (1814, překl. Horatiovy ódy Na lodi, na níž se Virgíl do Athén plavil); Ost und West (1838, 1841–42 přil. Prag); Prvotiny pěkných umění (Vídeň, 1813 mj. oslavná B K jmeninám milého vlastence Josefa Jungmanna, 1815 óda Na mír Evropy); Přítel mládeže (1833); Rozličnosti Pražských novin (1833); Slovesnost (1820, mj. překl. Herderovy B Fürstentafel); V. Hanka: Starobylá skládání 5 (1823; část nákladu obsahuje v Mastičkáři a Májovém snu S. vložky, které z cenzurních důvodů nahrazovaly původní text); Vaterländische Blätter für den österreichischen Kaiserstaat (1818, ukázka překl. RK); Vlastenský zvěstovatel (1821); alm. Žely věrných Čechů po v Pánu zesnulém císaři a králi... Františkovi dne 2. března 1835 (1835); – posmrtně: Čes. literatura (1978, BB Píseň, Budowas Schaffen; ed. J. Loužil); sb. Lit. archiv 5 (1970, parafráze BB F. Schillera a Ch. F. D. Schubarta, Omluv na list P. A. Marka P. Jungmannovi zaslaný; ed. A. Boháč); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: In monumentum pacis paen victoribus pacificis cantatus (B 1815); Ad Dom. Ernestum Růžička... carmen inaugurale domino secundo diaecesis Budvicensis episcopo... (B 1816); Vítání nově zasnoubených manželů: Jejich Milostí pána p. Eugenia hraběte z Čermínu z Chudenic a Theresie, rozené hraběnky z Růže, od jejich českých poddaných obětované... (1817); K mládeži české... (B 1818); Zpěv k velebnému obrazu... císaře a krále Františka... vystavenému v ... pozornou úctu mládeže gymnázia c. k. malostranského... (BB 1823, s něm. a lat. verzí); Epilog bei der Vokal- und Instrumentalademie zum Vorteil der Taubstummeninstituts. Am 19. März 1826... (proslav, b. d., 1826); Píseň ke mši svatě... (B 1827); Zpěv ku posvěcení nově vystavěného chrámu na Hrádku (B 1827); Hymnus saecularis de divo Joanne Nep. (B 1829); Ode, cum aureo numismate insigniretur Nicolaus Pahl... (B 1829); Epilog zur musikalisch-deklamatorischen Akademie... (proslav, b. d., 1830); Carmen saeculare... (B 1830); Gegen die Recension meiner Übersetzung der Königinhöfer Handschrift im Litteraturblatt der Zeitschrift Komett (1830); Hymnus pro Caesaris Augustissimi Francisci I. salute popullis Austriacis cantari solitus, latino idiomate redditus... (B 1832); Ode, quum numismate aureo magno, meritorum praemio, Munificentia Augusti insigniretur Carolus Matthias Ehrlich... (B 1832); Bohemia prospera capiens auspicia, imperatoris et regis Ferdinandi ejusque conjugis Mariae Annae adventum Praga concelebrant (B 1835); Epilog zur Klassenvorlesung am k. k. Gymnasium der Kleinseite Prags zum Schlusse des Jahres

1839 (proslov, b. d., 1839); Epilog zur Klassenvorlesung am k. k. Gymnasium der Kleinseite Prags zum Schlusse des Jahres 1841 (proslov, b. d., 1841); Karel Škréta, malíř (D 1841, prem. 1842, psáno i Škréta); Kněz jubilární. K slavnosti svatých druhotin... Pána... Jana Ladislava Pyrker z Felső-Eör... (B 1846, s něm. a lat. verzí); Pia vota Pio IX. ... a fidelibus Bohemis (B b. d., po 1846); Sanct Wenceslaus und Podiwin. Legende in böhmischer, deutscher und lateinischer Sprache (B 1847; t. r. i sep. čes. verze s tit. Svatý Václav a Podivín...); Festgesang zur feierlichen Einweihung der Pfarrkirche, erbaut von... Johann Adolph Fürsten Schwarzenberg..., vollzogen von... Friedrich Fürst von Schwarzenberg... – Slávozpěv ku posvěcení farního chrámu Páně, jež Ján Adolf... Švarcenberk... vystavěti..., Bedřich kníže Švarcenberský... posvětití račil (B 1847); Proslov k slavnosti oumrti Wolfganga Bohumila Mozarta dne 5. prosince 1846... (B 1847, s překl. Mozartova Hymnu). – *Překlady*: Čtyry vlaské kanzonety pro jeden hlas s průvodem piana (1806, též něm. verze, hudba V. J. Tomášek); Selecta Friderici Schilleri carmina rhythmis latinis similiter desinentibus redidit... (1845, lat. a čes. překlad s pův. něm. zněním); Výbor básní F. Schillera (1847, s předml. o vztahu mezi S. čes., něm. a lat. tvorbou a s oslavnou básní na církevního hodnostáře a náboženského básníka J. L. Pyrkeru); (do němčiny:) Tragisches Theater der Römer (Videň 1817); Die Königinhofer Handschrift. Eine Sammlung lyrisch-epischer Nationalgesänge (1819, skutečně 1818); Muster redender Künste aus römischen Klassikern 1–3 (Jindř. Hradec 1820–29); L. A. Seneca: Tragödien nebst den Fragmenten der übrigen Tragiker 1–3 (Videň 1821–30, s poznámkami) + Die Trojanerinnen (Videň 1830, s poznámkami); Šestero písní V. Hanky (1823, hudba V. J. Tomášek); Drei kirchlichen Lieder (1826); Kralodvorský rukopis. Sbírka staročeských zpěvoprávných básní s několika jinými staročeskými zpěvy – Königinhofer Handschrift. Sammlung altböhmischer lyrisch-epischer Gesänge nebst andern altböhmischen Gedichten (1829, s předml. překladatele); P. Vergilius Maro: Das zweite Buch der Aeneis (1830, s poznámkami); Sebrání českých původních písní (1836, usp. J. Svoboda, hudba J. T. Held); A. de Leuven, L. L. Brunswick: Der Postilion von Lonjumeau (Videň 1837, hudba A. Ch. Adam); Starožitné písně Kralodvorského rukopisu (b. d., 1839–40, hudba V. J. Tomášek); Hymnus in sacro-sancto Missae sacrificio decantandus – Lied zur heiligen Messe (1840, paralelně něm. a lat.); E. Scribe: Die Krondiamanten (Mohuč 1841, hudba D. F. E. Auber); Thomas von Kempen: Nachfolge Christi (1842); J. Svoboda: Lieder für Kleinkinderschulen (b. d., hudba an.). ■ SCÉNICKY. *Libreto*: Drahomíra (1848, pův. něm. verze, hudba F. Škroup). – *Překlady*: an. (podle W. Shakespeara): Montecchi a Kapuleti (1838, hudba V. Bellini); F. Romani: Norma (1839, hudba V. Bellini); W. Friedrich: Alessandro Stradella (1845 ukázky, 1846 úplná verze, hudba F. Flotow); J. Kupelwieser: Cikánka (1848, hud-

ba M. W. Balfe); K. E. Ebert: Břetislav a Jitka (1848); (do němčiny:) C. Pepoli: Puritáni (1837, ukázky, hudba V. Bellini); an.: Hugo, Graf von Paris (1837, hudba G. Donizetti); S. Cammarano: Belisar (1838, hudba G. Donizetti) + Die Braut von Lammermoor (1844, hudba G. Donizetti); an.: Der Sherif (1840, hudba J. F. Halévy). ■ KORESPONDENCE: V. Nebeský: Nová akta ve při o Rukopis kralodvorský (V. Hankovi z 1817–19), ČČM 1859, s. 398; Red. (J. Emler): Několik listů spisovatelů a vlastenců českých k Antonínu Markovi (z 1812–17), ČČM 1887, s. 481; J. V. Šimák: V. A. S. Navarovský (Koutníkovi z 1844), ČČM 1915, s. 359; Dopisy československých spisovatelů Stanko Vrazovi a Ljudevitu Gajovi (Gajovi z 1846; 1923, ed. K. Paul). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Poeseos latinae specimen (1832); Sbírka českých národních písní – Sammlung böhmischer Nationallieder (1845, i překl.); viz též KNIZNĚ. *Překlady*. ■

BIBLIOGRAFIE: in K. Goedeke: Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen 6 (Lipsko, Drážďany, Berlín 1898, s. 789; něm. práce). ■ LITERATURA: M. Gaži: V. A. S. (1791–1849). Soupis osobního fondu (LA PNP 1996). ■ J. H. Dambeck: ref. překl. Die Königinhofer Handschrift, Hesperus 1818, s. 564; J. Dobrovský: Vorläufige Antwort auf des Herrn W. S. Ausfälle (reakce na S. články Libussa als Gesetzgeberin), Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst (Videň) 1824, s. 435 → Výbor z díla (1953, s. 439); J. Seidlitz in Die Poesie und die Poeten in Österreich im Jahre 1836, 2 (Grimma 1836, s. 40); U. Horn: W. A. S., Der Humorist (Videň) 1838, s. 198; R. G. (Glaser): Profesor W. A. S. ... (o S. překladech), Ost und West 1840, č. 6; J. Malý: ref. Karel Škréta..., Čes. věsta 1844, s. 360; Č.: nekrolog, Bohemia 10. 1. 1949; an.: Die von Prof. S. ... Apologie..., Bohemia 11. 1. 1849; M. Büdinger in Die Königinhofer Handschrift und ihre Schwestern, Historische Zeitschrift (Mnichov) 1859, sv. 1, č. 1, s. 127 (k tomu V. Nebeský: RK a p. M. Büdinger, ČČM 1859, s. 198 + Nová akta ve při o RK, tamtéž, s. 397); J. Feifalik in Über die Königinhofer Handschrift (Videň 1860; k tomu J. a H. Jirečkové in Die Echtheit der Königinhofer Handschrift, 1862); J. N. (Neruda): ref. Karel Škréta... (insc. v Prozatímním divadle), Hlas 20. 8. 1864 → České divadlo 2 (1951, s. 407); an.: V. A. S. Navarovský, Světozor 1868, s. 89; A. Rybička: J. Havelka (o studentském vlasteneckém kroužku), Světozor 1871, s. 222, 231 + V. A. S., Osvěta 1879, s. 801 a pokr. → Přední křisitelé národa českého 2 (1884); A. V. Šembera in Libuřin soud, domnělá nejstarší památka řeči české, jest podvržen... (Videň 1879) + Kdo sepsal Kralodvorský rukopis roku 1817? (Videň 1880; k tomu P. S., tj. Sobotka, Světozor 1880, s. 343, 354) + in Die Königinhofer Handschrift als eine Fälschung nachgewiesen (Videň 1882); J. N. (Neruda): V. A. S., Humorist. listy 1888, č. 42 → Podobizny 3 (1954, s. 350); J. Kalousek: Ještě dodavek o anglické písni Dobrý král Václav (o S. básni S. Wenceslaw und Podiwin), ČČM 1900,

s. 557; A. Kraus in *Stará historie česká v německé literatuře* (1902); in F. Palackého *Korespondence a zápisky* 3 (1911); J. Hanuš: V. A. S., sb. *Literatura česká 19. století* 1 (2. vyd. 1911, s. 811); J. B. Novák: *Války osvobozovací a naše obrození* 3 (s citací B Na mír Evropy), ČČM 1914, s. 267; in *Paměti J. Havelky, Besedy Času* 1914, s. 241 (ed. G. Záhorský); J. V. Šimák: V. A. S. Navarovský, ČČM 1915, s. 359; K. Svoboda: *Českoněmecký básník Eduard Habel Malinský* (S. básně o Janu Nepomuckém), ČMF 1918, s. 40; J. Král in *O prozodii české* 1 (1923); A. Podlaha: *Z bibliografie a ikonografie svatováclavské*. V. A. S.: S. Wenceslaw und Podiwin, *Časopis katol. duchovenstva* 1928, s. 741; F. Střejček in *Jak se probouzel Jindřichův Hradec* (1930, s. 24); F. Gabriel: *Hankova aféra s Májovým snem*, LF 1932, s. 274; J. V. Šmejkal in *Píseň písní národu českého* (1935, s. 160; S. překlad *Kde domov můj do němčiny*, s edicí textu); F. Palata: V. A. S., poeta latinus, *Alma Roma* (Praha) 1938, s. 21 a pokr.; E. Bass in *Čtení o roce osmačtyřicátém* (1940, s. 347); K. Svoboda: V. A. S. jako klasický filolog, LF 1940, s. 426; J. Plavec in F. Škroup (1941, s. 358); K. Svoboda in *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové* (1957, s. 87); M. Ivanov in *Tajemství RKZ* (1969); M. Otruba, M. Řepková: *Literárněvědná kritika RKZ*, sb. RKZ. Dnešní stav poznání (1969, s. 83); A. Boháč: *Zapomenuté básně a překlady V. A. S. K úsilí o český Sturm und Drang*, sb. Lit. archiv 5, 1970, s. 274; J. Loužil: Bernard Bolzano a Rukopisy. V. A. S., ČLit 1978, s. 54; A. Boháč: *K dalším třem překladům Schillerova Loupežníka v době českého národního obrození*, *Literárněvědný sborník PNP* 2 (1982, s. 90); L. Nezdařil in *Česká poezie v německých překladech* (1985); V. Ron: V. A. S. Navarovský a sousedské divadlo (o S. rkp. nedokončeného článku Bilder und Erinnerungen aus meiner Jugend pro Monatschrift GVMB, obsahujícího zprávu o ochotnickém představení hry Josef a bratří jeho), *Divadelní revue* 1990, č. 2; F. Boldt in *Kultur versus Staatlichkeit* (1996, s. 103); in ant. *Dvoubarevný paprsek Bohemie* (1997, překl. B Jahody z RK); H. Šmahelová: Bernard Bolzano a české národní obrození, ČČH 2002, s. 74.

vpb

Vincenc Svoboda

* 5. 1. 1887 *Račerovice* u Třebíče
† 30. 6. 1955 *Praha*

Překladatel, básník, prozaik a publicista; vydavatel bibliofilských edic i jednotlivých tisků.

Psal se i Cyril S. – Pocházel z rolnické rodiny, gymnázium vystudoval v Třebíči (mat. 1907), bohemistiku a germanistiku 1907–11 na filoz.

fakultě v Praze, ve studiu germanistiky pokračoval 1912 v Jeně v Německu. 1913 se stal profesorem gymnázia v Třebíči, 1913–14 reálky v Telči, t. r. pak profesorem gymnázia v Mor. Budějovicích. 1915 byl mobilizován, záhy upadl do ruského zajetí, v říjnu 1915 vstoupil do českosl. legií, s nimiž prošel celým Ruskem až na Dálný východ. Do republiky se vrátil 1920. Byl znovu přijat do školských služeb (za války byl suspendován) a krátce působil na gymnáziu v Křemencově ul. v Praze, 1921 přešel na reálku v Karlíně. V téže době začal pracovat v Českosl. červeném kříži, kde řídil měsíčník a knihovnu jeho dorostu. 1936 byl jmenován ředitelem gymnázia v Čes. Lípě, 1938 po odtržení pohraničí byl přeložen na gymnázium v Praze-Libni a t. r. se stal ředitelem reálného gymnázia v Truhlářské ul. v Praze. 1941 byl jako legionář nuceně penzionován, 1945 byl reaktivován, 1946 odešel ze zdravotních důvodů do důchodu definitivně. – S. manželka byla literárně činná pod dívčím jménem Máša (Marie) Bartošová (* 25. 11. 1893 Lomnice n. Popelkou, † 16. 10. 1986 Praha). Patřila do okruhu mladých spisovatelek kolem R. Svobodové, verše, prózy a kritiky publikovala 1913–20 v časopisech a novinách Vídeňský deník (prvotina 1913), Čes. svět, Dělnické listy, Nár. politika, Rozkvět, Topičův sborník a Ženský svět. 1919 vydala svou jedinou knižní prózu *Omyly*; po svatbě 1921 se literárně odmlčela.

Publikovat začal S. časopisecky už v prvním desetiletí 20. století verše, drobné prózy a statě; v literární práci pokračoval i za 1. světové války v Rusku, byl příspěvatelem a redaktorem kyjevského časopisu Čechoslován, dále redigoval *Věstník povolžské skupiny českosl. revolučních vojsk* a *Věstník* 18. transportu na lodi Sheridan při návratu legií domů. Psal také o legionářích do ruských novin a časopisů v městech, kde sídlil štáb jeho divize. Po návratu domů 1920 začal překládat nejdříve z ruské literatury a pak i z němčiny, angličtiny a církevní slovanštiny, časopisecky i z polštiny. Největšího kritického ohlasu dosáhl knihou P. S. Romanova Rus, vedle toho překládal K. V. Dubrovského, D. S. Merežkovského, A. K. Tolstého, naposledy i A. P. Čechova pro mládež a prostřednictvím ruštiny i gruzinského autora M. Džavachišviliho. K milénium sv. Václava připravil dvě knížky staroslověnských legend o tomto světcu. Ve 30. letech se S. orientoval především na německé prozaiky (A. Döblin,

J. Roth, B. Traven), z němčiny je také překlad Ch. Garrigue Masarykové *Listy do vězení*. Ojedinele tlumočil z angličtiny (O. Wilde). S. původní, knižně vydané práce zahrnují výpověď legionáře v cizí zemi o intimním vztahu k mateřskému jazyku a jeho prostřednictvím k národu (*O lásce k rodnému jazyku*), povídku o Vánocích prožívaných s legionáři na Sibiři a o zuboženém chlapci pokoušejícím se propašovat přes frontu dopisy pro své blízké (*Voloďa*) a malý soubor kultivovaných veršů z 1906–07 prostoupených intenzivním pocitem zmaru, v němž se konkrétnost pojmenování setkává s pozůstatky symbolismu a ústí v neurčitosti hořkých vyznání (*Století umírání*). – S. patřil k předním vydavatelům bibliofilů. Pomáhal zakládat Spolek českých bibliofilů a sám spolu s uměleckým knihařem J. Škodou nejprve pokračoval v knižnici Z prachu knihoven, již převzali od č. 2 od M. Novotného (4 sv.), a poté již samostatně pořizoval vlastní edice: *Lidé a díla* (1 sv.), *Libri prohibiti* (1 sv.), *Zvonice* (2 sv.) a *Sad* (3 sv.). I mimo knižnice vydával jednotlivé dokonale vybavené svazky; celkem v pěti edicích a samostatných svazcích uspořádal 19 krásných tisků obsahujících vesměs drobná, leč závažná nebo zajímavá díla literatury české (mj. staroslověnské václavské legendy, F. Palacký, paměti J. Němce, B. Klička, M. Rutte) i světové (J. Cocteau, A. Gide, J. W. Goethe); knižnice zahrnuly i všechny tři S. původní práce. Při přípravě bibliofilů spolupracoval s předními výtvarníky a knižními grafiky C. Boudou, K. Dyrnkem, M. Kalábem, J. Konůpkem aj.

PSEUDONYM, ŠIFRY: V. Šíp; -da, V. S., vs. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: *Almanach Kmene* 1930/31; Českoslovan (Kyjev 1917, *O lásce k rodnému jazyku*); *Besedy Času* (1908); *Cesta* (1929); *Čes. slovo* (1921, *P Voloďa*); *Lid. noviny* (1921–23); *Lit. rozhledy*; *Měsíčník dorostu Českosl. červeného kříže*; *Nár. obzor* (1911); *Niva* (1931); *Panoráma* (1929); *Právo lidu*; *Radost*; *Rovnost*; *Rudé květy* (1908); *Šedesát let státní českosl. reálky karlínské 1874–1934* (1934); *Topičův sborník* (1922); *Tribuna* (1923); *Venkov* (1908–09, 1920–24); – posmrtně: ant. *Zapadlo slunce za dnem, který nebyl* (2000, ed. I. Wernisch). ■ **KNIŽNĚ**. *Belletrie a práce kulturněpolitická*: *O lásce k rodnému jazyku* (stať, 1927); *Voloďa* (P 1928); *Století umírání* (BB 1932). – *Překlady*: K. V. Dubrovskij: *Sibiřské pohádky* (1920; rozšř. vyd. 1949); E. Rosenberger: *Kamatipura, Čtvrt lásky v Bombaji* (1925, podp. Cyril Svoboda); L. Benedict: *Proměny Venuše* (1926); B. M. Sokolov: *Rudý led* (1927); A. K. Tolstoj: *Kníže*

Serebranyj (1928); P. S. Romanov: *Rus* 1, 2 (1929); *Služba sv. Václava* (1929); *Tři legendy o sv. Václavu* (1929); O. Wilde: *Tři dopisy* (1930, s V. Smetánkou); A. Döblin: *Valdštejn* (1931, s M. Novotným a L. Drůbkem); M. Džavachišvili: *Bílý límec* (1931); D. S. Merežkovskij: *Tajemství Západu* 1, 2 (1933); J. Ponten: *Lyonští studenti* (1934); J. Roth: *Job* (1934); B. Traven: *O člověku, který stvořil slunce* (1934); Ch. Garrigue Masaryková: *Listy do vězení* (1947); A. P. Čechov: *Gríša a ostatní* (1948). – *Ostatní práce*: *Odborná němčina pro poštovní zaměstnance* (1941); *Praktická němčina pro poštovní zaměstnance* (1941); *Praktická němčina pro průvodčí v elektrice* (1941); *Deutsch für Schuldienner*. *Odborná němčina pro školníky* (1942); *Deutsch für Kraftfahrer*. *Odborná němčina pro řidiče motorových vozidel* (1943). ■ **REDIGOVAL časopisy**: *Čechoslovan* (po 1915), *Věstník povolžské skupiny českosl. vojsk* (mezi 1916–20), *Věstník 18. transportu na lodi Sheridan* (1920), *Měsíčník dorostu Českosl. červeného kříže* (1921–22); *sborník*: *Šedesát let státní českosl. reálky karlínské 1874–1934* (1934); *knižnice*: *Knihovna dorostu Českosl. červeného kříže* (od 1920), *Z prachu knihoven* (1926–28, s J. Škodou), *Lidé a díla* (1927), *Libri prohibiti* (1927), *Zvonice* (1927–29), *Sad* (1928–29). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL** (vesměs bibliofilie, mimo edice): J. V. Kamarýt: *Pjeseň newlastenecká* (1926); J. Cocteau: *Eloge de l'imprimerie* (1930) + *Chvála knihtisku* (1930); O. Wilde: *Tři dopisy* (1930); G. Apollinaire: *Pahorky* (1931, překl. J. Hořejší). ■

LITERATURA: ● ref. překl. P. S. Romanov: M. V. (Vaněk), *Čin* 1, 1929/30, s. 231; L. Š. (Štoll), *Signál* 2, 1929/30, č. 5; vz. (V. Zelinka), *Zvon* 30, 1929/30, s. 557 ●; ● ref. překl. A. Döblin: F. Tetaur, *LidN* 29. 8. 1931; J. B. Čapek, *Naše doba* 39, 1931/32, s. 54; B. Novák, *RA* 7, 1931/32, s. 64 ●; J. Hch. (Dolanský): ref. překl. D. S. Merežkovskij, *LidN* 7. 11. 1933; vz. (V. Zelinka): ref. překl. J. Roth, *Zvon* 34, 1933/34, s. 658; ● ref. překl. J. Ponten: M. M. (Majerová), *Čin* 1934, s. 381; vz. (V. Zelinka), *Zvon* 35, 1934/35, s. 671 ●; K. Ressler: nekrolog, *Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze* 1955, č. 5; J. Procházková: V. S., tamtéž 2005, č. 2.

vf

Václav Svoboda Plumlovský

* 18. 7. 1872 *Plumlov* u Prostějova
† 11. 11. 1956 *Kroměříž*

Autor naivních bezprostředních veršů a krátkých próz.

Psal se i Václav Plumlovský. – Byl šestým dítětem v rolnické rodině. Po absolvování základního vzdělání v rodišti se krátce učil obuvní-

kem, pak u svého staršího bratra řezníkem, vyuční list však nezískal. Živil se porážkou domácích zvířat, sběrem kůže, podomním obchodem a zprostředkováním. Žil v Plumlově, ale mnoho času strávil cestováním, především po poutních místech ve vlasti i v cizině (Vamberice, Velehrad, Čenstochová, Mariazell). 1930 kandidoval ve volbách jako nezávislý s originálním programem vybudování dominy Plumlova, paláce Lamezon (La Maison) Elida Ideal, utopické syntézy kostela a hospody, anticipující postmodernismus. 1943 byl (patrně na udání spolubydlícího) zatčen gestapem pro pobuřování, vzhledem k věku a pochybám o přičetnosti byl propuštěn. Po válce žil zcela opuštěn příbuznými z nepatrné penze a z milodarů v zanedbaném obecním domku s vývěskou Básnictví a prodej kůzlat. V únoru 1955 byl obcí umístěn v arcidiecézní charitě Milosrdná láska v Prostějově, odkud byl pro nepřípustivé chování v červnu přemístěn do Psychiatrické léčebny v Kroměříži, kde zemřel na selhání srdce. Místo jeho pohřbu není známo.

S. P. veršoval příležitostně od mládí, s prvním tištěným projevem vystoupil ve svých osmapadesáti letech: prózou *Román ze života 20. století*. *Drama lásky* a rok poté sbírkou *Básně, povídky, cesty*; publikace vydal vlastním nákladem a sám také prodával svým vesnickým zákazníkům (prostředky získal prodejem pozemku zděděného po rodičích). Nevelký soubor veršů, próz a krátkých cestopisných záznamů představuje spontánní vyjadřování inzitního autora, jehož veršované hříčky primitivním hromaděním popisu různorodých jevů, jež ho obklopují, vytvářejí iluzi slovní úspěšnosti a svou téžkavostí i automatickými rýmovými konstrukcemi i poetické kouzlo, plné bezděčného humoru. Jako prozaik ve stejně naivním duchu kupícím nekontrolovaně obrazy a události, stíraje tak rozdíl mezi žitou skutečností a přáním, se zpovídal z milostných tužeb stárnoucího hospodského hosta klamaného mladou dívkou přísliby i odmítáním a též popisoval své putování po Moravě a Slezsku. Publikoval i letáky, jež doprovázel složenkami (na vlastní adresu) na podporu stavby Lamezonu. Své příležitostné veršové improvizace šířil i po poutích a hospodách a některé z nich žijí dosud v ústním podání. Pokus o hlubší významy do výkladu prací S. P. vnesli pak interpreti, jimž se stal posmrtně kultovním objektem, umělci i teoretici (V. Borecký, J. Klusák,

J. Koblasa, P. Lampl, K. Nepraš aj.) sdružení do nonkonformních tvůrčích seskupení Šmidrové, Křížovnická škola čistého humoru bez vtipu, Římsologická společnost, kteří se podíleli i na různých ineditních vydáních díla S. P. (např. 1. vydání spisů jako strojopis v jednom svazku a jednom exempláři, 1962, ed. V. Borecký), komentářů a dokumentů, pořádali akce happeningového rázu k různým jubileím ap.; S. P. byl jedním z předobrazů postavy Járy Cimrmana.

PŘÍSPĚVKY in (posmrtně): Lit. noviny (1991); Reflex (1992); Štafeta (Prostějov 1969); Zdravotnické noviny (1990). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Román ze života 20. století. *Drama lásky* (1930); *Básně, povídky, cesty* (1931). – *Souborné vydání*: Co složím, to mám (Torst, 1996, 1 sv., ed. V. Borecký; obs. i letáky ze zač. 30. let: Oznak nové budovy Elida-Ideal a Družstevní akciový podnik pro stavbu lamezonu Elida na Plumlově ← 1972 a 1989 ineditně in Plumloviana 1, 2). ■

LITERATURA: sb. Verš mu byl osudem (1997, ed. L. Otruba, M. Jančík). ■ V. Borecký: V. S. P., LitN 1991, č. 52 + Lamezon a fraucimor, Technický magazín 1992, s. 58 → Zrcadlo obzvláštního (1999, s. 275); D. Hrubý: Génus v kůži kůzlete, Reflex 1992, č. 24; R. Czmero: Obuvník, řezník a básník, Svoboda 12. 11. 1994; V. Borecký in Odvrácená tvář humoru (1996, zejména s. 135) + in V. S. P.: Co složím, to mám (1996); ● ref. Co složím, to mám: J. Janda, Labyrint 1996, č. 6; M. Pokorný, Mladá fronta Dnes 2. 1. 1997; V. Novotný, LidN 3. 1. 1997; H. Bartková, Hanácké noviny 1997, č. 19; J. Nejedlý, Nové knihy 1997, č. 33; J. Peňás, LitN 1997, č. 3 (k tomu K. Milota, tamtéž, č. 8) ●; D. Pytlík: Kult jako podivná hra, UNI 1997, č. 3; J. Peňás: Veršovcův posmrtný život, Respekt 1997, č. 4; vj: Pamětní deska Plumlovskému, LidN 21. 7. 1997; V. Borecký: Sedm, Revolver revue 1999, s. 317.

vbo, sm

Nina Svobodová

* 16. 6. 1902 *Praha*

† 4. 9. 1988 *Praha*

Prozaička katolické orientace, zpracovávající náměty z renesančního Itálie i z českých dějin se zaměřením na postavy výtvarných umělců a světců, též básnířka, autorka prací pro mládež, publicistka.

Křtěná Antonie Malvína, v literárním jm. užívala latinizované zkratky svého křest. jména. V literatuře bývá chybně uváděno datum úmrtí 4. 4. 1988. – Otec, pocházející ze staré zeman-

ské rodiny usazené od 18. století v Černé Hoře u Blanska (z dějin rodu S. námětově čerpala v posledních prózách), byl veterinárním lékařem v Praze. Zde S. vychodila obecnou a měšťanskou školu a Československou obchodní akademii (mat. 1920). Poté byla jeden rok úřednicí v Živnostenské bance, pak vždy krátce v dalších bankovních a obchodních společnostech. Od 1924 pracovala v pražské Obchodní a živnostenské komoře jako cizojazyčná korespondentka a překladatelka, od 1945 do března 1948 jako redaktorka v tiskovém a studijním oddělení (spolupracovnice ekonom. časopisu Rozmach). Při zaměstnání složila státní učitelské zkoušky z angličtiny, francouzštiny a italštiny (pasivně znala němčinu, osvojila si i latinu), soukromě studovala kulturní historii a dějiny křesťanského umění. 1937–38 absolvovala odbornou praxi v pražském Uměleckoprůmyslovém muzeu (překlady, spolupráce na výstavách hlavně se zahraničními exponáty). Od poloviny 20. let časopisecky publikovala verše, prózy a stati, zvláště v periodikách vydávaných lidovou stranou (od 1931 byla její členkou, později i funkcionářkou). Vystupovala též s přednáškami, 1935–40 v Čes. kulturní jednotě a v rámci literárních večerů Svazu katol. žen, 1940–41 v rozhlasu. Podnikla četné poznávací cesty, hlavně do Itálie (1925, 1929, 1933), pak i do Bulharska, Polska, Rumunska, Maďarska, Francie a Anglie. Byla činná (i jako funkcionářka) v Družině literární a umělecké v Olomouci, v Moravském kole spisovatelů, později v Lid. akademii aj. Po 1945 se stala poslankyní Zemského nár. výboru (za Českosl. stranu lidovou) a členkou Ústředního výboru Nár. fronty žen, rovněž členkou redakční rady časopisu Českosl. žena (1945–48). Po únoru 1948 byla akčním výborem vyloučena z Obchodní a živnostenské komory, od května pracovala v Ústředí Svazů katol. charity v Praze, v redakci jejího časopisu Charita (v tiráži neuváděna, příspěvky výhradně pod pseud. Klára Šeráková). V prosinci 1949 byla zatčena a 1950 ve vykonstruovaném procesu odsouzena na 15 let těžkého žaláře; prošla věznicemi v Liberci, v Praze-Pankráci, Ml. Bolešlavi, Rakovníku a Pardubicích; po sjezdu spisovatelů 1956 jí bylo dovoleno psát (její beletrizovaný životopis Ch. Dickense určený mládeži a hra se staročinským námětem Byl jsem císař Li byly však vězeňskou cenzurou zničeny). Po propuštění na amnestii pro poli-

tické vězně 1960 však byla 1961 znovu zatčena a odsouzena na 7 let, postupně vězněna v několika věznicích. V červenci 1967 byla propuštěna na podmínku, plně rehabilitována až 1974 (nejvyšší soud potvrdil rehabilitaci 1975). Po návratu žila v Praze ve společné domácnosti s mladší sestrou z nepatrného starobního důchodu, příležitostně spolupracovala s tiskem (Katol. noviny, Lid. noviny, Naše rodina).

V počátcích psala S. verše, causerie a úvahy, jež se tematicky stýkaly s její postupně vznikající prozaickou tvorbou: vedle niterného vztahu k české minulosti a k českým světcům se v ní výrazně projevil neustále rezonující prožitky italského umění, zejména renesančního. Soubor povídek *Duše fresek* s příběhy umělců italské gotiky, pak zejména quattrocenta a vrcholného období renesance (Giotto, L. Signorelli, S. Botticelli, Giorgione, Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti aj.) navozuje představu božského, duchovně a emotivně extatického zážehu inspirace, vyvolaného mezní situací v umělovcově životě, milostným vzplanutím nebo euforií zbožnosti, dotykem reality a nadsutečnou. Konstitutivním prvkem těchto „portrétů“ bývá nějaká klíčová epizoda, obklopená a dějově tlumená vzletnými impresivními partiemi s krajinnými a uměleckými motivy. Podobně postupovala S. i ve variacích na Dantův život *Poutník čtyř světů* a také v próze oscilující mezi vyprávěním a esejem *Světelný mrak*, která přiblížila lidské a hlavně umělecké osudy významného pogiottového tvůrce Andrey di Cione, zvaného Orcagna; dobové souvislosti, okolnost, že Orcagna žil v době Karla IV., usilovala S. podtrhnout kapitolou o Karlově pobytu v Pise. České i jinonárodní legendární látky a středověké umění se staly námětem knihy *Vykoupený čas*, v níž jsou příběhy světců, postav z náboženských a uměleckých dějin i prostých věřících (sv. Václav, Mistr třeboňský, sv. Alžběta Uherská, malíř Fra Giovanni Angelico z Fiesole aj.) spojovány ideou nadčasového významu velkých činů vykupovaných osobní obětí i utrpením. K těmto legendám se druzí i hry o sv. Zdislavě *Plamen milosrdenství* nebo o sv. Anežce Přemyslovně *Princezna*. Osobní vztah poutal S. i k rodné Praze: v „podskalské romanci“ *Dům u Božího oka* zachytila na osudech několika rodů Prahu 18. století (knihla měla vyjít 1948, k vydání došlo až počátkem 70. let, část nákladu byla zničena; nevydán zůstal připravovaný 2. díl s tit.

Martinovská rychta). S. psala i prózy o současných ženách a dívkách (*Studentka Stáňa* aj.), jež nesou znaky populárního lidového čtení (původně vydávány na pokračování v časopisu *Katolická žena*). – V rukopisu zůstaly povídky a pověsti s pražskou tematikou, soubor povídek s pracovním tit. *Srdce a dílo* s náměty z českého a italského středověku, mariánské básně a další básně s náboženskou tematikou nebo s pražskými či hudebními motivy, oratorium *Pražské jezulátko*, divadelní hry *Příběh o královně Dagmar* a *Blahoslavená sestra o osudech Anežky Přemyslovny*, rozhlasová hra *Kameník Pavel*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Klára Šeráková, Ludmila Borská, Markéta Skálová; Ns, NS, N. S., Sd., Sv. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Archa* (Olomouc 1940–41, 1945–48); *Archa* (Mnichov); *Čech* (od 1926); *Českosl. žena*, pokr. *Katol. žena* (od 1926); *Českosl. žena* (1945–48); *Čes. deník* (Plzeň); *Dětský svět*, i příl. *Malý zpravodaj* (1933–34); *Charita* (1948–49); *Katol. noviny* (1973–76); *Kříž*; *Lid. demokracie* (1945–49, od 1969); *Lid. listy*; *Maria*; *Mo-no* (1947–48); *Nár. listy* (1926, debut); *Nár. obroda* (Brno, od 1946); *kal. Náš rok* (1947); *Naše rodina* (od 1970); *Neděle*; *Rozmach* (od 1945); *Růže dominikánská* (Olomouc 1937); *Studentský časopis*; *Vlast* (1934–39); *Venkov* (1939–41); – posmrtně: *Akord* (Brno, od 1990). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a kulturněhistorické práce*: *Madona bílých narcisů* (P 1930); *Studentka Stáňa* (R 1931); *Nesmrtelná láska* (P b. d., 1933); *Duše fresek* (PP 1933); *Princezna* (D pro ml., 1933); *Dívka z knihovny* (R 1935); *Andělský malíř Fra Giovanni Angelico z Fiesole* (studie, 1935); *Voláme tě* (R 1937); *Plamen milosrdenství* (D 1937); *Vévoda země české* (studie, 1940); *Bertička, apoštolka kněžské soboty* (D pro ml., 1940); *Poutník čtyř světů* (P 1940); *Světelný mrak* (P 1943); *Vykoupený čas* (PP 1944); *Dům u Božího oka* (R 1971). ■ SCÉNICKY. *Loutková hra*: *Žito, kouzelník* (1933, pseud. M. Skálová). ■ KORESPONDENCE: *Vážený a milý pane Zbyšku!* *Vážená paní Nino!* (vzáj. koresp. se Z. Gajdošem Tarnovským z 1969–72), *Proglas* 1992, č. 8 (ed. L. Soldán). ■ REDIGOVALA *časopisy*: *Dětský svět*, i příl. *Malý zpravodaj* (1933–34; září 1933 – červen 1934 s V. Šlajsem a J. Daňkem, září–listopad 1934 s V. Šlajsem a A. Skoumalem), *Charita* (1948–49, an., s jinými); *kalendáře*: *Českosl. žena* (1935), *Náš rok* (1947, s E. Fryntou, J. O. Martinovským). ■

LITERATURA: ● ref. *Duše fresek*: vz. (V. Zelinka), *Zvon* 34, 1933/34, s. 182; P. E. (Eisner), *Prager Presse* 15. 2. 1934 ●; ● ref. *Poutník čtyř světů*: J. M. Slavík, *Archa* 1941, s. 42; kt., *Vlast* 1941, s. 74 ●; ● ref. *Světelný mrak*: kp. (K. Polák), *Nár. práce* 13. 10. 1943; J. Černý, *LidN* 19. 10. 1943; Ns. (J. Nečas), *Naše doba* 51, 1943/44, s. 135; J. Morák, *Řád* 1944, s. 325 ●; ● ref. *Vykoupený čas*: kp. (K. Polák), *Nár. práce* 5. 4.

1945; vp, *Venkov* 15. 4. 1945 ●; (fSt): *Zamřížovaný čas* N. S. (rozhovor), *LD* 18. 7. 1968; M. Hemzalová: *O svobodě s N. S.* (rozhovor), *Naše rodina* 1969, č. 17; (MJV). (M. Janů-Veselá): *Oddechová četba* (ref. *Dům u Božího oka*), *Práce* 8. 12. 1971; jhl (L. Jehlička): *Životní jubileum N. S.* (k sedmdesátinám), *LD* 16. 6. 1972; B. Dlouhá: *Paní z Úvozu* (vzpomínka), *Katol. noviny* 1975, č. 49; (bs): *Autorka historických próz* (k osmdesátinám), *LD* 16. 6. 1982; Z. Rotrekl in *Skrytá tvář české literatury* (Toronto 1987, Brno 1991); NP: *Mučednice* (nekrolog), *Nár. politika* (Mnichov) 1989, č. 2; V. Živný: *Bílé lilie spisovatelce* (k 90. výr. nar.), *Naše rodina* 1992, č. 30; K. Neradová: *Nevykoupený dluh*, *Souvislosti* 1992, č. 4; L. Soldán: *Statečná a neokázalá spisovatelka* (s úryvky z koresp.), *Svob. slovo* (Brno) 16. 9. 1992; M. C. Putna in *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918* (1998); L. Němcová: *Nejdéle vězněná žena u nás*, *Katol. týdeník* 2002, č. 26.

Is, et

Růžena Svobodová

* 10. 7. 1868 *Mikulovice* u *Znojma*

† 1. 1. 1920 *Praha*

Prozaička, přední představitelka české prózy přechodného období na přelomu století mezi realismem a impresionismem, publicistka.

Roz. Čápková, zprvu tak podepisovala své práce. – Její otec J. Čáp byl správcem premonstrátského panství v Mikulovicích u Znojma; 1874 byl jmenován centrálním ředitelem premonstrátských statků a rodina se přestěhovala do Prahy na Strahov. Ač otec předčasně zemřel (1880), v duševním vývoji S. zanechaly hluboké stopy jeho životní a mravní postoje, jeho vztah k přírodě a venkovskému životu, k prostým lidem, mezi nimiž rád rozvíjel osvětovou činnost; matčina výchova ji orientovala spíše ke světu tradiční křesťanské kultury a měšťanské morálky. V Praze absolvovala S. Vyšší dívčí školu a navštěvovala též (zvláště pro zdokonalení ve francouzštině) klášterní školu *Sacré coeur* na Smíchově. 1887–89 pracovala jako vychovatelka a společnice, nejprve v Nových Dvorech (nyní Cětovaz) u Pacova, pak v Hodově (nyní Úvaly) u Čes. Brodu. 1890 se provdala za spisovatele F. X. Svobodu (její sestra Jana byla krátce provdána za spisovatele F. Skácelíka). Vstup do manželství a první vlastní rané pokusy otevřely S. záhy i vstup do literárního světa; brzy se sblížila s širokým spisovatelským a divadelním okruhem zejména

kolem moderny 90. let. Hluboce na ni zapůsobilo především názorové i citové sblížení s F. X. Šaldou (s nímž ji pojily i vzdálené příbuzenské vazby), od počátku vášnivě prožívané a trvající od 1893 až do konce života; blízké přátelství ji vázalo k některým předním umělkyním, H. Kvapilové, Z. Braunerové, později B. Benešové. Zejména vztah k Braunerové (s širší jejich uměleckých zájmů) obohatil S. kulturně, podobně jako dojmy z častých cest po Evropě, zejména Itálii a Francii. U manželů S. se pravidelně scházela literární a umělecká společnost; salon (zejména v bytě v Žitné ul. a poté Pod Bruskou) reprezentoval především názory S. a F. X. Šaldy a proměňující se okruh autorů a přátel (v období Lumíra, Noviny aj.). Již na samém počátku 90. let publikovala, zprvu hlavně časopisecky, své první romány a povídky, ojediněle i jiné, publicistické žánry (cestopisné črty). Pro první souborné vydání svého díla většinu knížek přepracovala, event. vydala pod jinými tituly. Vedle literatury se S. zejména v posledních letech věnovala intenzivně (přes postupující srdeční chorobu) činnosti charitativní, jmenovitě v rámci Čes. srdce, jehož byla spoluzakladatelkou.

Ústředním a takřka výhradním tématem románových i povídkových prací S. je obraz soudobé ženy, její citový a intelektuální život, její místo ve společnosti, možnosti její sociální aktivity, charakter soudobého manželství a vůbec partnerství a ženino postavení v něm. Jejím výchozím typem je žena trpná, nevolná oběť mužova sobectví, zbavená předmanželských životních iluzí, ochuzená o všechnu svobodnou životní aktivitu a citové i zážitkové bohatství (*Na písčité půdě, Přetížený klas*), jež se však postupně bouří proti svému údělu. Ze slepé uličky ženina zotročení autorka viděla vlastně jen dvě cesty: buď se smířit a obětovat vlastní životní plnost úzkým zájmům rodiny (Helena v *Zamotaných vláknech*), nebo se vzepřít a využít svého ženství k dočasnému osvobození, jehož konce však bývají tragické (Malva z *Milenek*, Markéta ze *Zamotaných vláken*). Od počátku (*Ztroskotáno*) však S. mezi těmito dvěma póly hledala svůj ideální typ plného, svobodného a rozvinutého ženství, nacházejícího i v muži duchovní souznění (Emma v *Milenkách*). Postupně tak přetvářela svůj typ v obraz ušlechtilé, citové i kulturně bohaté ženy, jejíž život je napájen z nejrůznějších duchovních a sociálních zdrojů; obraz však po-

stupně ztrácel svou životnost a uměleckou přesvědčivost a stával se spíš abstraktní ideou. Přitom vlastní umělecká metoda S. vyrůstala z realismu a naturalismu, z přesného pozorování a zaznamenávání vnější věcné reality stejně jako z vnitřní dušezpytné analýzy hlavních hrdinek či jejich společenské vrstvy (nejčastěji středostavovské), kterou často nemilosrdně ironizuje. Kresba prostředí, zvláště jemná a bohatá krajinomalba, nezapře inspiraci impresionismem. V pozdějších pracích přecházel však tento smysl pro konkrétní předmětnou kresbu až v zálibu pro ozdobný detail, dekorativní kulisu a artistní jazykovou metaforu, jež S. sblížovala se secesí i s dobovým úsilím o obrazný básnický jazyk. Význačný talent pozorovatelský uplatnila S. vedle jednotlivých pasáží románových zejména v některých drobných prózách, zvláště sociálně zabarvených (*V odlehle dědině*) a v povídkách o dětech (*Pokání Blaženčino, Dětská srdce, Jarní záhony*); postihnout psychologie dítěte (podobně jako psychologie ženy, zejména ze sociální vrstvy jí blízké) patří k přednostem její prózy. Zvláštní místo, tematicky, stavebně i slohově v díle S. ojedinělé, zaujímají „horské romány“ *Černí myslivci*, vlastně rámcová novela sdružující několik příběhů myslivecké družiny beskydského „církevního knížete“. Baladické příběhy inspirované několikerým tamním pobytem S. a zasazené do rámce kouzelné přírodní kulisy vynikají hutností dějové zkratky i životností lidových postav. Ojedinělý dramatický pokus, ironická komedie *V říši tulipánků*, paroduje české maloměstšácké poměry. Poslední práce S. zůstaly nedokončeny, respektive nezredigovány pro definitivní vydání (*Ráj, Barvy Jugoslávie*). To platí i o rozlehlém šestidílném románu *Zahrada irémská*, na němž pracovala mnoho let a jenž měl završit její románové dílo; čtvrtý ženský typ tu představuje čtvrtý pokus najít východisko ze světa staré rozpadající se civilizace, založené především na aristokratických hodnotách.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Daniela Skřivanová (Novina 1908), Marforio; -ič, RS., R. S., (R. S.). ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Osení (b. d., 1913); Besedy Času (1905); Čas (i příl. Hlídka Času); Čechische Revue (1907); Čes. kultura (1912–14); Čes. svět (1905); kal. Česka (1908); sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům národním k 1. máji 1898; sb. Čeští spisovatelé vdovám a sirotkům našich vojnů (1916); Dělnický kalendář Československé strany sociálnědemokra-

tické v Rakousku; sb. Hana Kvapilová (1907); roč. Chudým dětem (Brno); Kmen (1917–18); Květy (1901–16); Lid. noviny (1910–11); Lípa (1917–19); Lit. listy (1893); Lumír (1894–1907); Malý čtenář (1894, 1904, 1912, 1915); Nár. listy (1906, 1914–16); Nár. obzor (1908); Naší mládeži (1892); Niva (1892–95); Novina (1908–12); Nový život (1898); sb. O úctě k člověku (1919); Politik (1901, 1903); Právo lidu (1911–15); Ročenka filantropické družiny bývalých žákyň vyšší školy; Rozhledy (1894–95); Rudé květy (1904); Světozor (1894–98); Světozor (1918); Telefon (1891, debut); Topičův sborník (1913–14); Tribuna (1919); Úhor (1916); Venkov (1916–19); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1894); Zlatá Praha (1895–1906); Zvon (1913–17); Ženská revue (1907–08, i příl. Žena v umění); Ženský obzor (1908, 1912–17); Ženský svět (1901, 1911–17). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika*: Na písčité půdě (R 1895; upr. vyd. 1917 s tit. Písčité půdy); Ztroskotáno (R 1896; upr. vyd. 1917 s tit. Jíva); Povídky (1896); Přetížený klas (P 1896); V odlehlé dědině (PP 1898; upr. vyd. 1918); Zamotaná vlákna (R 1899; upr. vyd. 1918 s tit. Přítelkyně); Milenky (R b. d., 1902; upr. vyd. 1. d. 1914, 2. d. 1916); Pěšinkami srdce (PP 1902); V říši tulipánků (D 1903, i prem.); Plameny a plaménky (PP 1905); Marné lásky (PP b. d., 1906); Černí myslivci (PP 1908); Pokání Blaženčino (PP pro ml., 1908); Posvátné jaro (PP 1912); Dětská srdce (PP pro ml., 1913); Po satební hostině (PP 1916); Jarní záhony (PP pro ml., 1916; 1920 ve Spisech spolu s dalšími dětskými prózami s tit. Jarní záhony, Hrdinné a bezpomocné dětství); Pokojný dům (P 1917); – posmrtně: Ráj (vzpomínky, 1920, nedokonč.); Barvy Jugoslávie (cestopisné črty, 1920); Zahradka íremská (R 1921, nedokonč.); Různé prózy a torza (1924, i několik dosud netištěných prací, ed. F. X. Šalda); Vidím v duši tisíc obrazů (1983, texty S. o H. Kvapilové, ed. F. Černý). – *Ostatní práce*: České srdce (1918). – *Výbory*: Pěšinkami srdce (1971, ed. J. Fromková); Ráj (1977, ed. D. Moldanová, J. Višková). – *Souborná vydání*: Spisy R. S. (Čes. grafická Unie, 1914–24, 21 sv.); Dílo R. S. (Jos. R. Vilímek, 1940–46, 12 sv., ed. M. Pujmanová, nedokonč.). ■ KORESPONDENCE: in Almanach secese (redakci z 1896; 1896); P. Buzková: Přítelkyně. Hana Kvapilová a R. S. ve svých dopisech (1939); in Přátelská slova z listů psaných Františku Kavanovi (b. d.; 1946, ed. S. Klír); Těžká samota. Korespondence F. X. Šaldy a R. S. (z 1893–1916; 1969, ed. J. Loužil, J. Mourková a J. Wagner); in F. Skácelík: Krásná setkání (F. Skácelíkovi z 1899 a 1910–19; 1970, ed. B. Slavík); in T. Nováková: Z lidské sonáty (T. Novákové z 1905–12; 1988, ed. B. Svadbová); Historie pošetilé lásky (výňatky z dopisů R. S. B. Benešové z 1907–08; ed. J. Mourková); Magazín Co vás zajímá 1989, č. 2; Nezachránila jsem radost (A. Novákovi z 1911 a 1913, ed. N. Macurová); Tvar 1997, č. 9; M. Horečka: Z korespondence R. S. do Frenštátu (B. Křenkové z 1902–19); Hlasy Muzea ve Frenštátě pod Radho-

těm 2005, č. 1–4. ■ REDIGOVALA časopisy: Čes. kultura (1912–13, se Z. Nejedlým a F. X. Šaldou), Lípa (1917–19), Zvěstování (1919). ■

LITERATURA: F. X. Šalda: In memoriam R. S. (1920; rozšíř. ← Lípa 1920, č. 2); Červená maska (J. Mahen): O umění Růženy Němcové a Boženy Svobodové (1921); J. Kalus: Postavy z Černých myslivců (1931, bibliof.); P. Buzková: Přítelkyně (1939, o přátelství s H. Kvapilovou); M. Nováková: Básnířka života a snu (1940); R. Schwarzková: R. S. ve vzpomínkách své žáčky (1940, též dopis S. bratru Gabrielu Čápovi, b. d.); J. Mourková: R. S. (1975, s ukázkami textů) + R. S. (1868–1920). Soupis osobního fondu (LA PNP 1979). ■ ● ref. Na písčité půdě: A. a. (A. Procházka), Lid. listy 16, 1894/95, s. 293 → České kritiky (1912); F. V. Krejčí, Rozhledy 4, 1894/95, s. 614; F. Holeček, Hlídka lit. 1895, s. 375; L. Čech, Osvěta 1896, s. 269 ●; ● ref. Ztroskotáno: K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 115; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 31, 1896/97, s. 34; P. Maternová, Ženský svět 1, 1896/97, s. 12; K. Staněk, Osvěta 1897, s. 262; F. X. Š. (Šalda), Lit. listy 19, 1897/98, s. 10 (též o kn. Povídky a Přetížený klas) → Mladé zápasy (1934) a KP 3 (1950) ●; ● ref. V odlehlé dědině: K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 7, 1897/98, s. 369; P. Maternová, Ženský svět 2, 1897/98, s. 42 ●; ● ref. Zamotaná vlákna: F. S., Lit. listy 20, 1898/99, s. 276; F. X. Š. (Šalda), Lumír 27, 1898/99, s. 311 → KP 4 (1951); J. Karásek ze Lvovic, Rozhledy 8, 1898/99, s. 877; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 33, 1898/99, s. 384; P. Maternová, Ženský svět 3, 1898/99, s. 91; an., Hlasy ze Siona 39, 1899, s. 96; F. V. Krejčí, Akademie 4, 1899/1900, s. 250; A. Novák, Obzor lit. a umělecký 2, 1899/1900, s. 139; jv. (J. Vodák), Besedy Času 1900, s. 40 ●; ● ref. Milenky: F. Sekanina, Čes. revue 5, 1901/02, s. 840; A. Novák, Lumír 30, 1901/02, s. 167; T. A. (A. Procházka), Obzor lit. a umělecký 4, 1901/02, s. 146, 163 → České kritiky (1912); F. V. Krejčí, Rozhledy 12, 1901/02, s. 761; K. Z. K. (Klíma), LidN 10. 6. 1902; F. V. Vykoukal, Osvěta 1902, s. 830 ●; ● ref. Pěšinkami srdce: A. N. (Novák), Ženský svět 1902, s. 247; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 31, 1902/03, s. 76; M. Marten, MR 1902/03, sv. 14, s. 165; V. Dyk, Přehled 1, 1902/03, s. 426; E. Sokol (K. Elgart S.), Rozhledy 13, 1902/03, s. 390; A. Pražák, Srdce 2, 1902/03, s. 169; S. (F. Sekanina), Zlatá Praha 20, 1902/03, s. 60; Neklan (J. Soukenka), Moderní život 1903, s. 53 ●; ● ref. V říši tulipánků: F. X. H. (Hodač), LidN 14. 11. 1903; Ar...ti (A. Kraus), Politik 14. 11. 1903; r. (F. V. Krejčí), PL 14. 11. 1903; A. N. (Novák), Ženský svět 1903, s. 249; J. Hilbert, MR 1903/04, sv. 15, s. 203; P. (J. Pelcl), Rozhledy 14, 1903/04, s. 217; K. Z. K. (Klíma), LidN 13. 1. 1904 ●; J. Karásek ze Lvovic in Impresionisté a ironikové (1903); ● ref. Plameny a plaménky: O. T. (Theer), Lumír 34, 1905/06, s. 97; K. (J. Kopal), Pokroková revue 2, 1905/06, s. 391; A. Novák, Přehled 4, 1905/06, s. 480; F. V. Vykoukal, Osvěta 1906, s. 940; P. Maternová, Ženský svět 1906, s. 48 ●; F. X. Šalda: R. S., Čechische Revue 1907, s. 856 + R. S., Novina

1908, s. 385, oboje → Duše a dílo (1913); ● ref. Mar-
né lásky: J. Karásek ze Lvovic, MR 1906/07, sv. 19,
s. 332, 539 (zde polemika s F. X. Šaldou), 582; J. R.
(A. Bačkovský), Rozhledy 17, 1906/07, s. 425, 524
(zde reakce na výtky F. X. Šaldy, Volné směry 1907,
s. 334) + Venkov 14. 4. 1907; A. N. (Novák), Ženský
svět 1907, s. 71 ●; ● ref. Pokání Blaženčino: O. Theer,
Lumír 36, 1907/08, s. 242; F. V. Vykoukal, Osvěta
1908, s. 641; F. X. Šalda, Novina 1908, s. 27 → KP 7
(1953) ●; ● ref. Černí myslivci: A. M. (Macek), Aka-
demie 13, 1908/09, s. 335; A. Novák, Přehled 7,
1908/09, s. 480; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 26,
1908/09, s. 311; J. Bartoš, Nár. obzor 1909, č. 44; F. V.
Vykoukal, Osvěta 1909, s. 461; P. Maternová, Ženský
svět 1909, s. 42; F. V. Krejčí, Das literarische Echo 12,
1909/10, s. 886; K. Sezima, Lumír 38, 1909/10, s. 352 ●;
B. Benešová: R. S., Novina 1908, s. 393; A. Novák: In-
tenzita hovoru (o dialogu v prózách S.), Novina
1908, s. 417; T. Turnerová: O literární činnosti paní
R. S., Ženský svět 1909, s. 7, 29; J. S. Machar: R. S., in
Krajiny, lidé a netopýři (1910); ● ref. Posvátné jaro:
K. (F. V. Krejčí), PL 24. 12. 1911; Ant. Veselý, Čes. re-
vue 5, 1911/12, s. 756; A. Novák, Das literarische
Echo 14, 1911/12, s. 1590; J. Karásek ze Lvovic, MR
1911/12, sv. 25, s. 22, 80; F. X. Šalda, Novina 5,
1911/12, s. 84, 214 (zde i polemika s Karáskem) →
KP 8 (1956); M. (V. Martínek), MSIR 8, 1911/12,
s. 282; Š. Jež, Přehled 10, 1911/12, s. 260; K. Čapek,
Umělecký měsíčník 1, 1911/12, s. 111 → O umění
a kultuře 1 (1984); Z. Broman (F. Tichý), Ženský
svět 1912, s. 24 ●; an.: Hranice kritiky (reakce na ne-
příznivé kritiky Posvátného jara), Přehled 10,
1911/12, s. 394, 412; Š. Jež: Nový typ ženský v díle R.
S., Novina 5, 1911/12, s. 206 a pokr.; ● ref. Dětská srd-
ce: A. Novák, Přehled 11, 1912/13, s. 743; G. W. (Win-
ter), PL 27. 7. 1913; K. Pittich, LidN 21. 9. 1913; Ant.
Veselý, Čes. revue 7, 1913/14, s. 57 ●; B. Benešová: Po-
známky k dílu R. S., Ženský svět 1915, s. 317; K. Sezi-
ma: Od Černých myslivců k novým Milenkám, Lu-
mír 1916, s. 448; Dopisy T. Novákové R. S., Ženský
svět 1916, s. 203; ● ref. Jarní záhony: V. F. Suk, Úhor
1916, s. 23; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 193; G. P.
(Pallas), Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 299 ●; ● ref. Po
svatební hostině: F. Sekanina, Zvon 17, 1916/17,
s. 222; J. H., Topičův sborník 4, 1916/17, s. 282; G. P.
(Pallas), Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 192; K. Sezima,
Lumír 1917, s. 392; K. (F. V. Krejčí), PL 14. 1. 1917 ●;
● ref. Pokojný dům: F. Sekanina, Zvon 17, 1916/17,
s. 361; K. (F. V. Krejčí), PL 1. 4. 1917; J. Deml, Kmen
1, 1917/18, s. 3; K. Sezima, Lumír 46, 1917/18, s. 116 ●;
● k padesátinám: J. Folprecht, Čes. revue 11, 1917/18,
s. 633; F. Sekanina, Zvon 18, 1917/18, s. 573; F. X. Šal-
da, Venkov 7. 7. 1918 → KP 10 (1957); K. (F. V. Krej-
čí), PL 10. 7. 1918; Ženský svět 1918, jubilejní č., s. 165
a pokr.; K. T. (Tomášek), Cesta 1, 1918/19, s. 132;
Kmen 2, 1918/19, jubilejní č., s. 158–175 (přísp. B.
Benešová, H. Malířová, I. Olbracht, E. Pohorecká,
M. Pujmanová, F. Skácelík aj.) ●; F. X. Šalda: Umě-
lecké přestavby (k přeprac. děl S. pro Spisy), Venkov

17. 2. 1918 → KP 10 (1957); J. Laichter in Uměním
k životu (1919, s. 178); ● nekrology: M. Rutte, Cesta
2, 1919/20, s. 546; J. Folprecht, Čes. revue 13, 1919/20,
s. 207; A. Jarolímecký, Dělnická osvěta 5, 1919/20, č. 11;
M. Hýsek, Kmen 3, 1919/20, s. 273; J. Pávek, Malý čte-
nář 39, 1919/20, s. 175; L. N. Zvěřina, Naše doba 27,
1919/20, s. 314; F. Šimek, Zlatá Praha 37, 1919/20,
s. 131; V. Brtník, Zvon 20, 1919/20, s. 228, 246, 263;
M. Fričová, Osvěta 1920, s. 101; A. Novák, Venkov
3. 1. 1920; T. Meinecková, Ženský svět 1920, s. 1 ●; jv
(J. Vodák): R. S. a divadlo, Jevíště 1920, s. 2; F. X. Svo-
boda: R. S. doma, Venkov 11. 1. 1920; O. Š. (Šimek):
R. S. a dětství, LidN 30. 12. 1920; ● ref. Barvy Jugo-
slávie: M. N. (Novotný), Nové Čechy 3, 1919/20,
s. 425; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 433;
O. Š. (Šimek), LidN 3. 4. 1920; A. Novák, Venkov 4. 4.
1920; J. V. Sedlák, Tribuna 10. 4. 1920; F. X. Š. (Šalda),
Lípa 1920, č. 5 → KP 11 (1959) ●; ● ref. Máj: Mil.,
Osvěta 1920, s. 575; V. F. S. (Suk), Střední škola 1922,
s. 237 ●; ● ref. Zahradá irémská: A. Brtníková, Zvon
21, 1920/21, s. 530; K. Č. (Čapek), LidN 29. 7. 1921 →
O umění a kultuře 2 (1985); M. Fričová, Osvěta 1921,
s. 379; Ant. Veselý, Pramen 1921, s. 272; Jar. Kr. (Kre-
car), MR 1921/22, sv. 37, s. 132; K. Sezima, Lumír
1922, s. 11 ●; ● F. X. Šalda: Ad vocem mých dvou knih
o zvěčnělé R. S. (polemika s A. Novákem), Venkov
19. 5. 1921 → KP 11 (1959); M. Pujmanová-Hennerová:
ref. Jarní záhony (vyd. 1920), Tribuna 11. 12. 1921;
F. X. Šalda in R. S.: Různé prózy a torza (Spisy R. S.
sv. 20, 1924); A. N. (Novák): R. S. a Morava, LidN 1. 3.
1926; A. Brtníková-Petříková: Lidská osobnost R. S.,
Lit. rozhledy 11, 1926/27, s. 69; K. Sezima in Podobiz-
ny a reliéfy (2. vyd. 1927); J. Karásek ze Lvovic: R. S.,
in Tvůrcové a epigoni (1927); V. H. Viednerová: Jak
vznikla povídka R. S. O krásné Marii, NL 22. 5. 1928;
V. Martínek: R. S., Moravskoslezský deník 10. 7. 1928
→ Živné zdroje (1972); ● k 10. výr. úmrtí: Ot. F.
(Fischer), PL 3. 1. 1930; F. Pujman, NO 5. 1. 1930 ●;
V. Šmilauer: Poloha přívlastků v Černých myslivcích
R. S., in Poloha přívlastku v Kronice pražské Barto-
še Písaře (1930); F. Götz in Básnický dnešek (1931,
s. 88); J. Kvapil in O čem vím (1932); ● k 20. výr.
úmrtí: kd (E. Konrád), LidN 1. 1. 1940; K. P. (Polák),
Nár. práce 1. 1. 1940 ●; F. Skácelík: O jednom literár-
ním salonu, Lid. listy 14. 1. 1940 a pokr.; B. Slavík in
A. Novák: Jaro v Čechách (1940); M. Pujmanová:
R. S., KM 1941, s. 14; B. Polan: Osmdesát let od na-
rození R. S., LidN 11. 7. 1948 → Život a slovo (1964);
L. Páleníček in R. S.: Černí myslivci (1957); J. Skutíl:
Vzpomínky a styky R. S. s Kosovem a Drozdovem
u Hoštejna na severní Moravě, sb. Severní Morava
1957, s. 22; E. Konrád in Nač vzpomenu (1957; upr.
vyd. 1967); J. Mourková in R. S.: Na písčité půdě
(1960); B. Václavěk in Literární studie a podobizny
(1962, s. 186 → Ottův slovník naučný nové doby 6,
1940, šifra B. V.); Z. Trochová: K problematice čes-
ké prózy devadesátých let, ČLit 1965, s. 470; V. Karfí-
ková: Nová šance? (o dětech a dětství v díle S.), Lit.
listy 1968, č. 21; J. Hrabáková: Hrdinné a bezpomoc-

né dětství (o tvorbě S. o dětech), ZM 1969, s. 267; F. Horečka in Frenštátský literární salon (1969); ● k 50. výr. úmrtí: Z. Pochop, Beseda naší vesnice 1970, č. 2; L. N. Zvěřina, Naše rodina 1970, č. 1 ●; F. Skácelík in Krásná setkání (1970); B. Lifka in Moravské léto F. X. Šaldy ve Starém Hobzí 1912 (1971); D. Moldanová: Význam dětských povídek a próz s dětskou tematikou v tvorbě R. S., ČLit 1977, s. 13; J. Mourková in R. S.: Černí myslivci (1979); Z. Dvořáková: Pokojný dům na Skalce, in Stezkami domova a inspirace (1981); V. Mazáč: Hukvaldští lesáci a „Černí myslivci“, Tešínsko 1981, č. 4; B. Lifka: Šaldovy Ztracené děti. Plán dramatu z let 1897–1903 (1983, i Šaldovy dopisy S.); D. Moldanová: Obraz ženského osudu a jeho proměny v tvorbě spisovatelek na přelomu století, ČLit 1986, s. 420 + R. S., Lit. měsíčník 1989, č. 2; P. Holman: Dopisy O. Březiny R. S. (13 dopisů z 1902–18), ČLit 1990, s. 534; J. Hrabáková: Secesní román R. S., in Studie o české literatuře na přelomu století (1991; 2001 in Česká literatura na přelomu století); S. Batišek: R. S. a revue Nový život, LD 19. 8. 1993; J. Karásek ze Lvovic in Vzpomínky (1994, s. 194); D. Mocná: Povídka agitační a psychologická, ČLit 1994, s. 42; V. Soják in R. S.: V odlehlé dědině (1997, vyd. obecní úřad v Kosově); K. Polák: R. S., sb. Velké ženy české (1997); J. Suk: Nervový romantismus R. S., Nové knihy 1998, č. 28; Zápis o smrti R. S., in L. Kuchař: Dialogy o kráse a smrti (1999); V. Hellmuth-Brauner in Paměti rodu (2000); L. Heczková: Chtonické křivky ornamentu. Několik poznámek na téma žena, obraz, pravda a R. S., ČLit 2001, s. 519; D. Šajtar in Básnířka Tereza Dubrovská (2001); D. Mocná: „Miluji sen: A stůňu životem.“ Komunikace a izolace v korespondenci F. X. Šaldy a R. S., sb. Komunikace a izolace v české kultuře 19. století (2002); P. Kovařík in Literární mýty, záhady a aféry (2003); H. Voisine-Jechová: Hledání identity (Motiv odpovědnosti, viny a pokání v dílech R. S., B. Benešové a A. M. Tilschové), sb. Ztěžklá křídla snů. Ženy v české literatuře. Lit. archiv, sv. 35–36, 2003–04, s. 155; D. Moldanová: Ztěžklá křídla snů (Literární stylizace a autostylizace spisovatelek na přelomu 19. a 20. století), tamtéž, s. 175; in O. Březina: Korespondence 1, 2 (2004).

es

Herma Svozilová-Johnová

* 29. 8. 1914 Prostějov

Prozaička soustředěná k tematice rodinných a citových vztahů, autorka próz pro mládež, básnířka.

Roz. Svozilová, provd. Johnová; první dvě knihy podepsala Herma Svozilová ml. (v odlišení od shodného jména své matky, známé prostějovské kulturní pracovnice), později po pro-

vdání spojovala rodné jm. s novým příjmením, jejich pořadí někdy obměňovala, zvláště užila-li iniciálu (Herma Johnová-Svozilová, Herma J. Svozilová, Herma J.-Svozilová). – Otec Cyrill S. (1886–1935), prostějovský advokát, poslanec a sběratel výtvarného umění, pocházel ze selského rodu ze Seničky na Litovelsku. Děd Josef S. (1847–1931), poslanec a průkopník českého podnikání v oboru chmelařství a pivovarnictví, byl vydavatelem olomouckých Selských listů (1898–1903) a litovelské Selské stráže (1903–24). Strýc Josef S. (1873–1949), novinář a poslanec, byl mj. šéfredaktorem Čes. slova (1909–18), překladatelem a autorem politologických knih; sestřenice Světa S. (1906–1970) byla herečkou. Syn Oldřich J. (* 1940) je matematik; syn Cyrill J. (* 1947), politolog a fyzioterapeut, v 70.–80. letech ve Švédsku redigoval Östeuropabulletin a skandinávské vyd. časopisu Listy. – S.-J. studovala na klasickém gymnáziu v Prostějově (1926–28), na lyceu v St. Germain-en-Laye ve Francii (1928–30) a na francouzském reálném gymnáziu v Praze (mat. 1934). Krátce navštěvovala přednášky na pražské právnické fakultě a na Svobodné škole politických nauk (obor novinářství); 1935 a 1937 pobývala též v Oxfordu. 1937 se provdala za svého bratrance O. Johna (1907–1961), sociálnědemokratického politika a prostějovského starostu (za okupace byl dvakrát zatčen, prošel koncentračními tábory Dachau a Buchenwald, od 1948 zastával mj. funkci předsedy Nár. shromáždění, 1953 byl zbaven funkcí). Kromě několika krátkodobých a příležitostných zaměstnání (po 1945 kulturní redaktorka Hlasu lidu, později pracovní pobyty ve smíchovské Tatře, na státních státcích Kačina u Kutné Hory a Žaclěř u Trutnova a v zelinářství v Praze-Jinonicích) pracovala S.-J. 1958–60 v zahraničním oddělení Ústředního domu lid. tvořivosti (od prosince 1959 jako vedoucí) a 1966–70 v zahraničním oddělení Sva- zu českosl. spisovatelů.

Po etapě lyricky a náladově laděných prací vytěžených jednak z mladistvého okouzlení cizinou, zvláště Anglií (Jaro v Oxfordu, Čirou náhodou), jednak ze vzpomínek na písmáckou tradici vlastního hanáckého rodu (Křížek z ametystů) našla S.-J. svou nejvlastnější tematickou oblast v analýze rodinného mikroklimatu narušovaného osudovými zásahy zvenčí. Její prózy jsou zpravidla v hlavním dějovém pásmu psychologickými studiemi ženských

charakterů, které svou oddaností a smyslem pro povinnost přemáhají nepříznivé životní okolnosti. V komorních příbězích ohrožených nebo narušených partnerských či rodinných vztahů přitom autorka odhlíží od přesnějšího zakotvení děje ve společenských a časových souvislostech, často se uchyluje k fabulační konstrukci, melodramatickým efektům a k náhodě jako dějotvornému principu (*Muž a žena, Zvláštní zážitek*). Typu společenského románu se blíží jen volný prozaický cyklus z prostředí rodného Prostějova (*Šička Božena, Prostřený stůl, Odskok z Oxfordu*), v němž jsou citové konflikty promítnuty na pozadí sociální diferenciací venkovského průmyslového města a v posledním dílu i do politických okolností doby kolem Mnichova. Konkrétnější lokalizace charakterizuje také román *Vysoké napětí*, kde je pevnost manželského vztahu podrobena zkoušce protektorátní perzekuce. Autobiografické prvky, patrné v autorčině tvorbě od počátku, se výrazněji projeví v prózách od 60. let. Román *Bláznivé počasí* a novela *Z neznámých důvodů* jsou situovány do prostředí státních statků, které S.-J. poznala při pracovních brigádách, a stejně jako v románu *Justina je svědek* v nich ústřední místo zaujmají motivy křivdy, jak se do autorčiny paměti zapsaly v 50. letech. V této etapě své tvorby se S.-J. pokoušela o využití modernějších vyprávěcích postupů (prolínání časových rovin, střídání vyprávěčských subjektů, záznam proudu vědomí). Autobiografické momenty (s četnými reminiscencemi vlastních tvůrčích situací a pocitů) se opět staly důležitou složkou románu *Mořské dno*, umístěného do společenského dění let 1988–91. *Švédské epizody* jsou beletrizovaným cestopisem ze země, kam 1968 emigroval její syn. – Trojice knih pro mládež je založena na téměř detektivním odhalování záhad a tajemství obyčejného života. Básnická tvorba S.-J. opsala oblouk od začátečnický roztěkané *Neděle* přes intimní deník válečných dnů *Kavalkáda* a příklon k budovatelskému patosu poúnorové doby (*Tvé nové krásy*) až po *Náčrtník*, shrnující lyriku životní a citové vyrovnanosti.

ŠIFRY: H. J., H. S. J., H. S.-J. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. A hory nemlčely (1984); Básnický almanach (1953, 1956, 1973, 1974); sb. Černé umění očima básníků (1968); ant. Čes. povídka (1996); Čin (Brno 1946); sb. Dar přátelství (Olomouc 1955); sb. Haná Petru Bezručovi (Olomouc 1957); Hanácký kalendář (Olo-

mouc 1947); Hlas lidu (Prostějov, Olomouc, od 1938); Impuls (1968); Kalendář Míru na r. 1949 (Praha, Brno 1948); sb. Kam se poděla původní česká literatura? (1997); alm. Klas (Prostějov 1947); sb. Krásná a milostivá (1941); Lid. noviny (od 1939); Listy Klubu přátel poezie (1973); Lit. listy (1968); Lit. měsíčník (1974, 1976); Lit. noviny (1968); Našinec (Olomouc, od 1930); Nové knihy (1961, o P Sedm kolem Tomáše); Noviny Jablonecka; Nový život (1952, poéma Prostými slovy); O knihách a autorech; Plamen; Pravda (Plzeň); kat. Prostějov 1940; Rovnost; Rudé právo; sb. Sborový zpěv (1975); Stavebník; Svět práce (1969); Svět sovětů; Svornost (Mor. Ostrava); sb. Šedesát let gymnázia, nyní dvanáctileté střední školy v Prostějově (1959); Štafeta (Prostějov); sb. V pohotovosti (1953); sb. Vějíř (1959); Vlasta; sb. Zdeňku Nejedlému k 75. narozeninám (1953); Zeměd. noviny. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Jaro v Oxfordu (PP b. d., 1935); Kopretina (B 1936, bibliof.); Čirou náhodou (P 1937); Neděle (BB 1938); Křížek z amethystů (PP 1940); Šička Božena (R 1942, 1. d. trilogie); Prostřený stůl (R 1944, 2. d.); Kavalkáda (BB 1945); Muž a žena (R 1946); Zázrak můj nás (BB 1947, bibliof.); 1949 in *Tvé nové krásy*; Vysoké napětí (R 1948); *Tvé nové krásy* (BB 1949); Víc než dobrodružství (R pro ml., 1958); Sedm kolem Tomáše (P pro ml., 1961); Kdo byl Kyrat? (P pro ml., 1963); Bláznivé počasí (R 1965); Justina je svědek (R 1968); Náčrtník (BB 1974); Z neznámých důvodů (P 1974); Odskok z Oxfordu (R 1978, 3. d. trilogie); Švédské epizody (P 1983); Zvláštní zážitek (P 1987); Mořské dno (R 1994); Hanácká sága. Vzpomínky a deníky (2000). ■

LITERATURA: ● ref. Čirou náhodou: an., Hlas lidu 24. 12. 1937; Wig., LitN 10, 1937/38, č. 10 ●; B. Slavík: ref. Neděle, Zvon 39, 1938/39, s. 42; ● ref. Křížek z amethystů: drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 405; K. Sedlák, Litovelský kraj 1. 3. 1940; F. Jakubův, Nár. noviny 23. 3. 1940; B. Slavík, LidN 25. 3. 1940; kp. (K. Polák), Nár. práce 11. 5. 1940 ●; ● ref. Šička Božena: V. Martínek, Ostravská Nár. práce 3. 10. 1942; bs (B. Slavík), LidN 4. 10. 1942; V. T. (Tichý), Nár. práce 24. 11. 1942; Tmn. (P. Toman), Čes. slovo 24. 11. 1942 ●; ● ref. Prostřený stůl: skn. (F. Sekanina), Nár. politika 21. 8. 1944; J. Machoň, LidN 28. 8. 1944; V. T. (Tichý), Nár. práce 16. 9. 1944 ●; J. Janů: ref. Kavalkáda, Svob. noviny 18. 1. 1946; ● ref. Muž a žena: jbk., Pravda (Plzeň) 8. 12. 1946; V. Věvođa, LD 11. 1. 1947; V. T. (Tichý), PL 27. 3. 1947 ●; ● ref. Vysoké napětí: J. Dolanský, LidN 15. 8. 1948; vbk (V. Běhounek), Práce 29. 8. 1948; e (J. Hrabák), Rovnost 13. 11. 1948; F. J. (Jakubův), LD 13. 1. 1949 ●; ● ref. Víc než dobrodružství: I. Lifková, ZM 1959, s. 170; V. Pazourek, HD 1959, s. 185; Z. V. (Vavřík), LitN 1959, č. 6; J. Veselý, Komenský 1959, s. 447 ●; ● ref. Sedm kolem Tomáše: V. Kovářik, RP 6. 6. 1961; Z. Vavřík, LitN 1961, č. 23; I. Lifková, Kulturní život (Bratislava) 1961, č. 39 ●; Š. Vlašín: ref. Kdo byl Kyrat?, ZM 1963, s. 454; ● ref. Bláznivé počasí: I. Zítko-

vá, Mladá fronta 2. 7. 1965; V. Poppová, RP 9. 8. 1965; H. H. (Hrzalová), Kulturní tvorba 1965, č. 30; Z. Kožmín, LitN 1965, č. 25; Sba. (S. Bartůšková), HD 1965, č. 10 ●; ● ref. Justina je svědek: Š. Vlašín, RP 2. 10. 1968; I. Zítková, Mladá fronta 29. 11. 1968; B. Balajka, Plamen 1969, č. 1; J. Svoboda, Listy 1969, č. 10 ●; ● k sedesátinám: mp (M. Petelová) (rozhovor), Svob. slovo 28. 8. 1974; A. Pludek, Lit. měsíčník 1974, č. 7 ●; ● ref. Náčrtník: M. Blahynka, Tvorba 1974, č. 29; V. Vodák (M. Vacík), LD 8. 6. 1974; O. Rafaj, Lit. měsíčník 1974, č. 7 → Zápas o současnost (1978) ●; ● ref. Z neznámých důvodů: (ale) (A. Linke), Zeměd. noviny 30. 10. 1974; (rp) (P. Prouza), LD 20. 12. 1974; J. Kliment, RP 4. 2. 1975 ●; J. Šnobl: Jubileum H. S.-J., Lit. měsíčník 1979, č. 7; ● ref. Odskok z Oxfordu: F. Soldan, Večerní Praha 3. 4. 1979; J. Hrabák, Rovnost 5. 5. 1979; V. Kolár, RP 5. 5. 1979; (kt) (V. Kotyk), LD 26. 7. 1979; Š. Vlašín, Tvorba 1979, č. 34 → Na přelomu desetiletí (1985) ●; ● ref. Švédské epizody: Š. Vlašín, Rovnost 16. 11. 1983; A. Hájková, Tvorba 1984, č. 9, příl. Kmen; V. Menclová, Lit. měsíčník 1984, č. 3 ●; ● k sedmdesátinám: VP, O knihách a autorech, léto-podzim 1984; N. Klevisová, Tvorba 1984, č. 35, příl. Kmen ●; L. Soldán: ref. Zvláštní zážitek, Rovnost 22. 10. 1987; kr: k pětasedmdesátinám, Kmen 1989, č. 34; ● ref. Mořské dno: (el) „Haló noviny 11. 10. 1994; jun., LitN 1994, č. 41; J. Šimůnek, Svob. slovo 13. 4. 1995; K. Jašková (rozhovor), RP 14. 4. 1995 ●; ● k pětadesátinám: B. Eliáš, Prostějovský večerník 23. 8. 1999; Z. Šebela, Prostějovský týden 25. 8. 1999 ●; A. Volková: ref. Hanácká sága, Haló noviny 29. 6. 2001, příl. Obrys–Kmen, č. 26; (er) (J. Cinger): Jubileum H. S.-J., Právo 27. 8. 2004.

bd

František Sychra

* 19. 1. 1863 *Ústí nad Orlicí*

† 12. 2. 1926 *Praha*

Autor satirických veseloher; výtvarník.

1877–81 studoval na vyšší reálce v Litomyšli a 1881–85 na Akademii výtvarných umění v Praze. Učit začal jako asistent na reálném gymnáziu v Kolíně, krátce působil také na středních školách v Kutné Hoře a Praze-Smíchově. 1889–94 byl suplentem opět na kolínském reálném gymnáziu, od 1894 až do smrti profesorem kreslení na reálce v Praze-Karlíně (1914–16 zde byl prozatímním správcem); prosazoval reformu středoškolské výuky kreslení. Působil v místním zastupitelstvu a karlínské školní radě. Svá výtvarná díla (především kresby) vystavoval na členských výstavách Krausounné jednoty a Umělecké besedy. – Jeho

syn Vladimír S. (1903–1963) byl malíř, grafik a ilustrátor.

S. debutoval na ochotnickém jevišti konverzační jednoaktovou komedií *První bouřka* s tradiční zápletkou rozvíjející téma předmanželských záletů a novomanželské žárlivosti. Veselohru *Mravní výchova*, satiricky až fraškovitě líčící pokrytecky moralistickou maloměstskou žurnalistiku, uvedlo Nár. divadlo v režii J. Kvapila (tato dramaturgická volba se setkala s převážně ostrou kritikou). Komiku, vyrůstající z místy obratně využitého prvku náhodného setkání, zde zastínily celkový schematicismus postav a spolehnutí na vyzkoušené triviální postupy. Jeho soustavný zájem o antickou filozofii a ideál krásy reprezentovaný antickým sochařstvím se projevil v esejí *O výchově ke kráse a umění* inspirovaném podněty W. Morrisse a J. Ruskina.

PŘÍSPĚVKY in: 45. roční zpráva české státní realky v Karlíně za škol. rok 1918/19; Lid. noviny (1913); Padesát let české realky karlínské 1874–1924 (1924); 31. roční zpráva c. k. české vyšší realky karlínské za škol. rok 1904/05 (esej O výchově ke kráse a umění); 36. výr. zpráva c. k. české vyšší realky v Karlíně za škol. rok 1909/10; – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ: *Hry: První bouřka* (b. d., 1898, i prem.); *Mravní výchova* (b. d., 1903, prem. 1901). ■

LITERATURA: ● ref. Mravní výchova: K., Zvon 1. 1900/01, s. 576; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 21. 8. 1901; -α- (J. Kamper), Politik 21. 8. 1901; H. (V. Hladík), NL 21. 8. 1901; -OVÁ. (O. Fastrová), Divadelní listy 1901, s. 351; K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 1901, s. 621 ●; ● nekrology: B. H. (Hnátek), Výtvarné snahy 1926, s. 117; V. J. (Janda) in 52. roční zpráva české státní realky v Karlíně za škol. rok 1925/26 ●

dvo

Matěj Josef Sychra

* 21. 12. 1776 *Oustí (Ústí nad Orlicí)*

† 19. 3. 1830 *Zámek Žďár (Ž. nad Sázavou)*

Autor lidovýchovné beletrie a mravoučného čtení pro mládež, prozaik, básník, překladatel dramát, jazykovědec, kazatel, hudební skladatel; v Jungmannově generaci přední pěstitel tendenční literatury pro lid.

Leckdy se podepisoval jen jedním z obou rodných jmen, v německém textu Mathias Joseph. – Třetí ze čtyř synů městského písaře; základní vzdělání získal v rodném městě. Záhy osiřel,

1789 se stal fundatistou při kostele Nejsvětější Trojice v Praze, kde již předtím působil jeho starší bratr. Soukromým vyučováním si vydělával při studiu na normální škole (od 1790), novoměstském piaristickém gymnáziu (od 1792) a na tzv. filozofii (1797–98, vliv učitelů A. G. Meissnera a S. Vydry). Jeho spolužákem na filozofii byl B. Bolzano, jehož další působení značně ovlivnilo S. spisovatelskou a kněžskou činnost; S. byl s ním prostřednictvím jeho bratra Jana též v písemném styku. Od 1799 S. studoval teologii, vysvěcen byl v září 1801. Protože jako kněz působil výlučně v českém prostředí, musel se po německých studiích znovu učit češtině (studium mluvnice, starší české literatury); stal se pak i proslulým kazatelem. Setrval u staré ortografie, pravopisné spory považoval za nežádoucí. Byl kaplanem nejprve v Sebranicích na Litomyšlsku a od 1804 v Bystrém, od prosince 1805 administrátorem v Německé Bělé na Chrudimsku, přitom se staral i o vzdálený filiální kostel ve Vítězovsi. Za tyfové epidemie asi 1805 byl čtvrt roku nemocen, pak dlouhodobě onemocněl na následky zranění utrpěného při pádu z koně a musel se podrobit několika operacím, později byl několikrát opět vážně nemocen. Za farářského působení v Jimramově (od srpna 1808 do června 1824) začal literárně tvořit. Jeho kněžské působení komplikovaly napjaté vztahy mezi katolíky a evangelíky a spor s patronem kostela. S. sám byl u církevních úřadů obžalován pro styky s evangelíky (s rodinou Karafiátových) a pro další nenáboženské aktivity. Svá díla vydával zčásti vlastním nákladem, čímž se dostával do finančních potíží. Od 1824 byl na svou žádost přeložen na faru v Zámku Žďár, kde se mj. zasloužil o rekonstrukci svatojánské poutnické kaple na blízké Zelené Hoře. Jeho nejbližšími přáteli byli D. F. Kynský a J. L. Ziegler, přátelsky se dále stýkal s B. J. Dlabáčem, J. Jungmannem, bratry J. a V. Nejedlými, V. M. Pešinou, J. H. Pospíšilem, s manžely M. D. a J. A. S. Rettigovými, J. N. Sedláčkem, F. B. Štěpničkou, F. Turinským. Po celý život se věnoval hudbě, byl výborný klavírista, také komponoval, hlavně světské i církevní písně (notace jeho písní na texty F. Dostala, J. M. Krále, J. A. S. Rettiga, F. D. Trnky aj. byly otiskovány v časopisech). V květnu 1829 se při znovuvysvěcení zelenohorské kaple nachladil a onemocněl, avšak stále ještě pracoval na svém spisu Veleslavín. Byl pohřben na zelenohorském hřbitově.

S. začal literárně tvořit téměř jako čtyřicetiletý. Byl přesvědčen o vychovatelnosti člověka, své beletristické dílo věnoval výlučně výchově lidových čtenářů. I když je část tvorby vysloveně adresována mládeži, výchovná tendence leckdy činí hranici mezi určením pro dospělé a mládež nezřetelnou. Práce se v první řadě zaměřují k problematice individuální morálky a charakteru a k záležitostem životní orientace a mezilidských vztahů. V souvislosti s tím se zpřítomňují (zvláště v rozsáhlejších prózách) sociální situace v tehdejší české společnosti (vztah mezi nižšími a vyššími společenskými vrstvami, korumpovanost úředníků) nebo se i podávají praktické rady a naučení pro život (nové způsoby hospodaření, hygienické zvyklosti). Zřetelně tu promlouvá osvícenský poměr k životu (altruismus, láska a soucit, tolerance, smysl pro spravedlnost, náboženství jako zdroj mravnosti a činorodé vůle, výsměch pověrám a pobožňáctvím), mezi kladné jevy je dále kladen odpor k vyvyšování sociálních rozdílů a snaha stmelovat společenský celek; drobný člověk je převažujícím, nikoli však výlučným nositelem žádoucí podoby lidství, nikdy však není kreslen negativně. Filozofické pozadí S. prací není jednotné, jako kněz si osvojil církevně náboženské pojetí života a etiky, které jednou je s jeho osvícenstvím souladné (výchovný význam rodičů, působení dobrého a špatného příkladu, hodnotové rozvrstvení charakterů), jindy je s ním v rozporu (příprava pro posmrtný život, odpor k bludišti světa, neproblémová poslušnost k nadřazeným a vrchnosti). S. tendenční literatura hodně pracuje s tradičním látkovým a motivickým repertoárem a nezastírá (i když to zpravidla jmenovitě nevyznačuje), že mnohdy jen překládá nebo parafrázuje cizojazyčné práce; dosavadní výzkum ukazuje, že předlohami často jsou díla německy píšících filantropistů (např. Ch. F. Weisse). Lidový výchovný úkol zároveň také spojuje S. s funkcí rekreační, využívá humoru a ironie a vládne početným souborem žánrů. Vedle rozsáhlejších povídek (jejichž hierinové se buď vyznačují příkladným charakterem, nebo se působením okolí a událostí charakterově teprve vyhraňují) uplatňují se tu krátká fabulační vyprávění anekdotického typu („povídáčky“), někdy spojená s určitým místem, dobou a osobností (historické anekdoty), jindy podávající např. lupičské a strašidelné historky. S. bohatě

využíval přísloví (*Původní rozmlouvání a povídky k vysvětlení mravních českých přísloví*), a to jednak jako kvalifikačního nástroje, jednak jako shrnujícího závěrečného naučení a jednak jako východiska pro fabulaci a smysl příběhu. Zejména v pracích adresovaných mládeži uplatnil dobově frekventovaný žánr vzdělávací prózy, tzv. rozmlouvání (*Vázaného pilně a mravně mládeži školní...*), jehož různé podoby vyplývaly zpravidla z nároků traktované problematiky. Především v počátcích S. psal bajky, častěji prozaické, jen ojediněle veršované „báječky“. V nich se ozývá i tematika soudobých českých literárních poměrů, která rovněž tvoří jednu vrstvu S. epigramatiky (sociální postavení českého spisovatele, jazyková úroveň spisů, snaha o tzv. vysokou literaturu). Vlastní doménou epigramů („nápisů“) je kritika nežádoucích vlastností a postojů, jak se ukazují v jednotlivých povoláních nebo v příznačných vztazích mezi lidmi. Satira se uplatňuje jak v epigramech, tak i v souborech krátkých textů, jež byly vůbec prvními S. díly. Tvoří je jednak přísloví, maximy, aforismy, rýmovaná mravní naučení, rýmované charakteristiky historických a biblických postav, regule společenského chování a rozhodování, jednak alegorická a anekdotická vyprávění. Dramatické práce, poněkud určené mladému divákovi, jsou vesměs překlady. Knižně vydaný volný překlad Molièrovy komedie *Bezděčný lékař* nebyl v almanachu Milina přijat k tisku pro údajně triviální obsah. Uvedené žánry se uplatnily i v S. autorských časopisech sborníkového charakteru vydávaných postupně v Brně, které se liší poněkud jen svými tituly, měněnými nejspíše z taktiky vůči odpůrcům: *Povídatel* (1815–17), *Kratochvilník* (1819–20), *Kratochvilná včelička* (1827); první z nich skončil s 3. svazkem, nejútočnějším v aktuální kritice. Část S. tvorby byla otištěna až z pozůstalosti, mj. jeho nedokončený, z Bolzanova podnětu vzniklý spis *Veleslavín*, kompendium rad pro životní praxi venkovanů. – V celém díle prokazoval S. zvláštní smysl pro mluvené slovo; psaný text obohacoval o hovorové prvky ve snaze učinit ho tak čtenářsky přístupnějším. Zvláště jej zajímala čeština lidí neznalých jiného jazyka, zaznamenával si jejich fráze, úsloví, idiomy a předčítal jim své práce pro ověření toho, do jaké míry odpovídají jejich jazykovému povědomí. Své záznamy shrnul do výkladového frazeologického slovníku *Ver-*

such einer böhmischen Phraseologie..., obsahujícího též přísloví a úsloví; z materiálového fondu tohoto průkopnického díla hojně přejal Jungmannův Slovník. Časopisecky bylo otištěno i několik S. latinských básní. – Drama *Jan hrabě Bělohradský* uvádí Jungmannova Historie (VI, 660b) jako dílo S. mylně.

ŠIFRA: M. J. S. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro katol. duchovenstvo (1828); ČČM (1827); Čechoslav (1821–25); Dobroslav (1820–22); Hylos (1821); Kratochvilná včelička (Brno 1827); Kratochvilník (Brno 1819–20); alm. Milina (1825); alm. Milozor (1824); Povídatel (Brno 1815–17); Poutník slovan-ský (1826–27); Prvotiny pěkných umění (Viedeň 1813–17); Přítel mládeže (1823–29); Rozličnosti Pražských novin (1826–29); Věrný raditel rodičů, pěstounů a učitelů (1824); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch); Přítel mládeže (1831–47); Rozličnosti Pražských novin (1833). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Původní rozmlouvání a povídky k vysvětlení mravních českých přísloví, ku prospěchu mládeži škole odrostávající 1, 2 (PP 1822, 1823); Maličkosti v řeči vázané. Sběrka nápisů, drobností, vtipných nápadů atd. ... (BB 1823); Mravně a krátké propovědky a podobenství na obdarování školní mládeže... (PP 1824); Vázaného pilně a mravně mládeži školní... (PP a BB (1824); Připodobnění, nimiž mnohou spasitelnou pravdu mládeži v rozmlouváních přednáší... (PP 1825). – *Překlady*: A. F. Kotzebue: Přestrojování (b. d., 1822, šifra M. J. S. ← Dobroslav 1822); Molière: Bezděčný lékař (1825). – *Ostatní práce*: Kázání na všechny neděle celého roku 1, 2 (1814, ed. F. D. Kynský); Kázání na všechny slavnosti a svátky celého roku (1817); Versuch einer böhmischen Phraseologie... 1, 2 (1820, 1821); – posmrtně: Veleslavín. Mravoučná hospodářská kniha... (1847, ed. V. Štulc). – *Výbory*: Pomněnkový vlněk ze spisů M. J. S. (1876, ed. V. Kryšpín); M. J. Sychry život a spisy vybrané (1877, ed. V. Kryšpín); Povídky a jiné práce (1961, ed. F. Tenčík a K. Palas). ■ KORESPONDENCE: F. Mašlaň: O stycích faráře M. J. S. s Janem a Bernardem Bolzanem (J. Bolzanovi z 1829–30 a asi A. Jungmannovi z 1824), ČMF 6, 1917/18, s. 123 a pokr. ■ REDIGOVAL autorské časopisy: Povídatel aneb Sběrka rozmanitých pamětihodných příběhů, povídek, důvtipných nápadů a průpovědí, k poučení a obveselení (sv. 1 a 2 1815, sv. 3 1817), Kratochvilník, spis pro obveselení a spolu k poučení... (2 sv., 1819, 1820), Kratochvilná včelička (1 sv., 1827). ■

LITERATURA: J. Ehrenberger: Upomínky ze dnů M. J. S. (1876); J. Nygrín: M. J. S. (1946); Z. Vyhřídál: Obrozenský spisovatel M. J. S. (2002). ■ F. Fiedler: nekrolog, Rozličnosti Pražských novin 8. 4. 1830; J. V. Rozum: ref. Veleslavín, Květy 1848, lit. příl. k č. 59; an.: Naše letošní slavnosti (se zač. projevu A. Staška při oslavě 100. nar. M. J. S.), Osvěta 1876,

s. 765; A. Rybička: M. J. S., Osvěta 1876, s. 20 → Přední křisitel národa českého 1 (1883); V. Kryšpín in M. J. Sychry život a spisy vybrané (1877); F. D.: Slavín moravský: M. J. S., Koleda 1877, s. 109 a pokr.; J. Ježek in Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou (1880); an.: M. J. S., Světozor 1884, s. 446; J. Jakubec: Tři čeští epigramatikové (S. epigramy v knize Maličkosti...), Obzor lit. a umělecký 1900, s. 193; J. Kabelík: Rozvoj literatury české na Moravě do r. 1848, sb. Literatura česká 19. století 3, část 1 (1905, s. 152); F. Mašlaň: O stycích faráře M. J. S. s Janem a Bernardem Bolzanem, ČMF 6, 1917/18, s. 123 a pokr.; J. Karafiát in Paměti spisovatele Broučků 1 (1919, s. 76); Z. Gintl in Kněží katoličtí v českém obrození, před ním a po něm (1924); ne (A. Novák): M. J. S. a evangeličtí predikanti, LidN 17. 5. 1930 (odpol.); S. Svoboda: Smýšlení buditele P. S. dle jeho kázání, Muzeum 68, 1936/37, s. 84 a pokr.; L. Dýmál: Charakteristika kněží buditelů podle jejich závětí a pozůstalostí (těž o S.), Archa 1937, s. 198; F. Kutnar: K počátkům hospodářského obrozování poddaného lidu moravského, ČMM 1951, s. 80; J. Kolár: Zábavná četba pro lid pobělohorské doby v obrozenské literatuře, ČLit 1959, s. 421; F. Tenčík a K. Palas in M. J. S.: Povídky a jiné práce (1961); J. Beneš: M. S., in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 183); J. Skutil: Nad prózou M. J. S., sb. Orlické hory a Podorlicko 1969, s. 239; J. Pohanka: Významní rodáci a kulturní pracovníci ze Žďárska, in M. Zemek (red.): Dějiny Žďáru nad Sázavou (1974); I. Heroldová: Etnografické prameny z počátku 19. století, ČL 1979, s. 134 (s edicí); in R. Jeřábek (red.): Počátky národopisu na Moravě – Anfänge der Volkstunde in Mähren (1997, s. 153 a 397); L. Kusáková in Zábavné povídky raného obrození (2005).

mo

Karel Hugo Sýkora

* 26. 12. 1859 *Hodslavice* u Valašského Meziříčí
† 19. 7. 1913 *Přerov*

Autor přírodních a vlasteneckých veršů a próz inspirovaných životem i historií rodného Valašska; publicista.

Psal se též H. Sýkora a K. M. Sýkora. – Obecnou školu vychodil v rodišti, poté studoval na českém reálném gymnáziu ve Valašském Meziříčí. Učitelství ústav absolvoval 1880 v Příboře. Jako učitel nejdříve působil ve Zlechově u Uherského Hradiště, od 1882 v Napajedlích a pak na Valašsku, 1888 v Pržně, 1889 v Jasence, 1890 v Kateřiních a svou učitelskou dráhu zakončil v Ratiboři u Vsetína jako řídící učitel. Tam je také pohřben.

Publikovat začal na sklonku 70. let verši v časopisech, knižně debutoval historickou povídkou pro mládež *Libor*, vyprávějící o milostném vztahu pasáčka a dcery starojičínského hradního pána (příběh se váže k pověsti z rytířského dávnověku o založení rodu pánů z Kravař). Vedle veršované epiky zpracovávající kraje pověsti S. psal i lyriku: písně s valašskými motivy, dále verše oslavující stvořitele vesmíru, vyznávající se z lásky k rodnému kraji, k české a moravské vlasti a připomínající též minulou slávu českých hradů, i přírodní lyriku tradičně dělenou podle ročních období (*Tři hvězdy*, tj. bůh, vlast a příroda). Pestrou směs žánrů uplatnil i ve své poslední sbírce veršů a próz (*Z rodné půdy*), zahrnující nápodobu valašských písní i ozvuky máchovské lyriky, aktuální dobové vlastenecké verše i návraty do středověké minulosti v epice pro mládež, didaktické básně i prozaický cestopis o lovu v Africe; po neúspěchu sbírky se S. jako beletrista odmlčel.

PSEUDONYM, ŠIFRY: K. H. Hrubý; K. H. S., S. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1907–09); Besídka malých (1882–85); Budečská zahrada (1879–82); Koleda (1880–81); Komenský (1882–84); Lovecká besídka (1900–01); Lovecký obzor; Malý čtenář (1902–03); Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava 1911–13); Národ a škola (Vel. Meziříčí); Obzor; Osvěta (1882); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1882–88); sb. Vzpomínky na Svatopluka Čecha (b. d., 1908); Zlatá Praha (1883–85); alm. Zora (1878, 1883); Zora. Almanach k desetiletému trvání Moravské Besedy (1885); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Libor (P pro ml., 1881); Tři hvězdy (BB 1883); *Z rodné půdy* (BB a PP 1888). ■

LITERATURA: J. Novodvorský: ref. Z rodné půdy, Hlídky lit. 1889, s. 23; Ka.: nekrolog, Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 562; B. Beneš Buchlovan in Svatopluk Čech v kraji hradištském (1946, s. 20); B. Slavík in Písemnictví na moravském Valašsku (1947, s. 265); M. Baláš in Kulturní místopis Novojičínka (1967, s. 76).

mhs

Oldřich Sýkora

* 21. 4. 1861 *Chrudim*
† 20. 3. 1945 *Chrudim*

Překladatel literárněvědných prací z francouzštiny, popularizující literární historik a pedagogický publicista.

Po základní škole vystudoval v rodišti od 1872 i gymnázium (mat. 1880) a poté romanistiku na pražské filoz. fakultě; 1886–87 učil na pardubické reálce, poté na obchodní akademii v Chrudimi, od 1896 jako její ředitel s titulem školní rada. Do výslužby odešel 1927. Bývá někdy zaměňován s O. Seykorou Kosteleckým (mj. učitelem obchodní akademie v Prostějově), jemuž se mylně přiřítají některé S. práce.

Jako překladatel S. úzce spolupracoval s J. Pelclem, pro jehož Kritickou knihovnu tlumočil základní díla francouzského historika a estetika H. Taine usilujícího o zvědečtění literární kritiky příklonem k sociologii umění a pozitivistického literárního historika G. Lanson, autora dějin francouzské literatury (vyšly jen několik let před S. překladem). Uvedl k nám i dílo anglického psychologa J. Sullyho. Vlastní S. tematicky různorodé literární práce mají popularizační ráz. Studie *Humor Nerudových fejetonů* je podrobný popis tematicky tříděné Nerudovy fejetonní publicistiky, v níž se postupně projevují dva typy humoristických postupů: nejprve práce s ucelenějším příběhem, do něhož proniká humor, pak s převahou uvolněnějšího causeristického pohledu na všední dění z humorného, občas i satirického hlediska; nakonec S. sleduje i způsob uplatnění humoru v ostatních Nerudových dílech, ve verších a v Malostranských povídkách. Kompilační pojednání *J. J. Rousseau a jeho Nová Heloisa* zahrnuje filozofovu biografii a výklad jeho názorů a děl. S. je rovněž autorem pedagogických prací a školních příruček.

ŠIFRA: O. S. ■ PŘÍSPĚVKY in: Dvanáctá roční zpráva akademie obchodní a spojené s ní pokračovací školy kupecké v Chrudimi na škol. rok 1893/94 (O obchodním školství); Nár. obzor (1910); sb. Po třiceti letech (1893); Rozhledy (1896–1906); Výr. zpráva obchodní akademie v Chrudimi na škol. rok 1911/12. ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Humor Nerudových fejetonů (1905); J. J. Rousseau a jeho Nová Heloisa (1912). – *Překlady*: H. Taine: Filozofie umění (1897) + Jeffrey Chaucer (1902) + Dějiny literatury anglické 1–3 (1902, 1903, 1910) + William Shakespeare (1903); G. Lanson: Dějiny novodobé literatury francouzské 1, 2 (1899, 1900); J. Sully: Studie dětství (1899). – *Ostatní práce*: Ukázky z cvičebnice pro jazyk francouzský (1895); Francouzská cvičebnice pro potřeby školní i soukromé (1896, s K. Regalem); O praktickém směru výchovy (1898); Příručka občanské výchovy pro obchodní akademie (1924). ■ USPOŘÁDAL A VY-

DAL: sb. Po třiceti letech (30 let gymnázia v Chrudimi, 1893, s V. Ježkem a V. Horákem). ■

LITERATURA: ● ref. překl. G. Lanson: q, Zvon 1, 1900/01, s. 191; -a-, Lumír 29, 1900/01, s. 88 ●; ● ref. Humor Nerudových fejetonů: an., Čas 3. 11. 1905; -ný., NL 11. 11. 1905; k, Lumír 34, 1905/06, s. 388; Kf, Čes. mysl 1906, s. 60 ●; ● ref. J. J. Rousseau a jeho Nová Heloisa: J. Soukup, Samostatnost 26. 9. 1912; Ant. Veselý, Čes. revue 6, 1912/13, s. 64; L. N. Zvěřina, Přehled 11, 1912/13, s. 255; J. Novák, ČMF 1913, s. 279 ●; an.: O. S., Naše kniha 1931, s. 164.

zp

Václav Sýkora

asi konec 18. století

Autor rytířského dramatu.

Na titulním listě své divadelní hry byl 1821 uveden jako „faktor c. král. dvorské impressi“ (tj. u J. F. Schönfelda). Jiná životopisná data nejsou známa.

S. je autorem (či adaptátorem neznámé německé předlohy) „rytířské činohry“ o čtyřech aktech *Jan hrabě Bělohradský aneb Rozkotání hradu Ounoštského*. V mezích tradičního schématu rytířského dramatu (černobílé pojetí postav charakterizovaných v dialogu i výběrem jazykových prostředků, přímočarý střet dobra a zla, cti a proradnosti) je rozvíjen dramatický konflikt (spravedlivý spor o zastavený majetek, spojený s milostnou zápletkou), který se šťastně rozuzlí potrestáním zrádců, milosrdenstvím pro osoby stejné stavovské příslušnosti a vytožením sňatkem. Po hrách J. N. Štěpánka (Jaroslav a Blažena..., 1817) a A. Jedličky (Měčislav a Blanka, 1818) představovala S. hra pozdní epigonský projev rytířského dramatu, které bylo v téže době již parodováno (Klicperův Hadrián z Římsů) a odmítáno (např. F. L. Čelakovský v soukromé korespondenci).

KNIŽNĚ. *Hra*: Jan hrabě Bělohradský aneb Rozkotání hradu Ounoštského (1821). ■

LITERATURA: J. Kamper: České drama v letech 1821–1848, sb. Literatura česká 19. století 2 (1903, s. 363; s chybnými údaji); R. Martinčík: Z dějin českého knihtisku, Typografia 1913, s. 137.

vpb

Jan Sylván

* 1493 Trnava (Slovensko)

† 14. 2. 1573 Domažlice

Básník, autor žalmových parafrází a duchovních písní.

Psán i Silván, Sylva, Sylvanus, Sylvester. – Od 1516 snad krátce studoval na univerzitě ve Vídni. Od 1527 působil jako zwingliánsky orientovaný kazatel v Ivančicích. Podle Blahoslavova svědectví měl kontakty s jednotou bratrskou, jejím členem však nebyl pro rozháraný život, pijáctví a hněvivost. Od 1536 byl písařem ve službách nejvyššího purkrabího J. Popela z Lobkovic v Praze, 1539–52 v Horšovském Týně. Po 1565 se usadil v Domažlicích, kde získal měšťanské právo, 1572 byl členem městské rady; přítel městského písaře, historika P. Lupáče z Hlaváčova.

S. je autorem duchovních písní a žalmových parafrází; psal zřejmě už od 20. let (píseň *Spomozíť mi z hoře mého* byla otištěna už 1530 v lilečském kancionálu náboženské obce tzv. habrovanských Písníčky křesťanské). Pro jeho tvorbu je příznačná citová vroucnost a propracovaná básnická technika, projevující se v strofické rozmanitosti písní, v jazykovém bohatství čerpaném z biblické dikce, ve vynalézavé práci s rýmy i v častém vytváření akrostichů. Hudebně navazují jeho skladby hojně na melodiku lidových písní. Knižní soubor *Písně nové...* nezahrnuje zřejmě celou S. produkci (jeho druhé, posmrtné vydání přineslo další písně nepochybně S.). Jednotlivé písně byly zařazovány do jiných zpěvníků, evangelických i katolického Šteyerova.

KNIŽNĚ: *Písně nové na sedm žalmů kajících i jiné žalmy* (1571; přeprac. vyd. posmrtně 1578). ■ EDICE: *Piesne Jána Š.* (Martin 1957, ed. B. Bálent; faksimile). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 15 866 – 15 868; L. Čuprová in sb. *Litteraria. Štúdie a dokumenty 1* (Bratislava 1958, s. 56; soupis S. písní, též přehled literatury o S.). ■ LITERATURA: B. Tablic in *Poezye 1* (Vacov 1806); J. Jireček: K historii starší literatury slovenské 3, *Slovenské noviny*, příl. *Světovzor* (Viedeň) 1858/59, s. 116 + in *Rukověť 2* (1876); B. Strér: J. S., *ČČM* 1892, s. 523; O. Hostinský in ed. 36 nářevů světských písní českého lidu z 16. století (1892); P. Bujnáč: Sylvanus – Sylvester, Bratislava 1929, s. 88; Š. Krčméry: *Slovenská poézia 16. stolia*, *Sborník Matice slovenskej* (Turč. Sv. Martin) 1932, s. 1; A. Pražák in *Dějiny slovenské literatury* (1950); J. Minárik: K vývinu slovenskej duchovnej poézie,

SLit (Bratislava) 1955, s. 25; J. Čaplovič: *Literárne začiatky J. S.*, tamtéž, s. 73; L. Čuprová: *Neznámé druhé vydání Písní nových J. S.*, *ČČM* 1955, s. 306; J. Čaplovič: *Dve vydania S. piesní*, SLit (Bratislava) 1957, s. 202; B. Bálent: *Kde sa narodil J. S.?*, *Kultúrny život* (Bratislava) 1957, č. 20; F. Svejkský: *Príspevky k dejinám literatury 16. stolia* 1. *Znovu k tradícii písní o muránskom zámku a k S. pôsobení v Čechách*, SLit (Bratislava) 1957, s. 238; B. Bálent in *Piesne J. S.* (Martin 1957); L. Čuprová: *ref. Piesne J. S.*, SLit (Bratislava) 1958, s. 241 + *Poznámky k životu a dielu J. S.*, sb. *Litteraria. Štúdie a dokumenty 1* (Bratislava 1958); J. Vávra: *Poznámky k životopisu J. S.*, sb. *Biografické štúdie 2* (Martin 1971, s. 9); E. Michálek: *Jazyk českých duchovních písní J. S.*, *NŘ* 1973, s. 177; in *Slovenský biografický slovník 5* (Martin 1992).

jk

Symposion

Působnost 1921–1949

Pražské nakladatelství převážně soudobé původní i přeložené beletrie a esejistiky se zaměřením na dokonalou grafickou úpravu tisků.

Založil je a po celou dobu řídil Rudolf Škeřík (dále Š.; * 12. 3. 1896 Modřic u Dolní Tuzly v Bosně, † 2. 5. 1968 Praha). Pocházel z rodiny poštovního úředníka. Od tří let žil s rodiči v Ústí n. Orlicí. Později se dal otec přeložit do Prahy, kde Š. vystudoval gymnázium v Křemencově ul. (mat. 1916) a lékařskou fakultu pražské univerzity. Od 1925 provozoval celoživotní praxi zubního lékaře v Praze. Již jako student medicíny se Š. intenzivně zajímal o literaturu a výtvarné umění a také již tehdy (1921) zahájil svou nakladatelskou činnost knihou G. Flauberta *Pokušení sv. Antonína* v překladu J. Boreckého a s výtvarnou účastí J. Čapka. Ještě předtím vydal několik pohlednic s reprodukcemi plastik J. Mařatky s osvobozeneckou tematikou. Distribuci knih založil na přímém prodeji stálým odběratelům s finanční slevou (pro odběratele celého ročníku třetinu, jednotlivých knih pětinu krámské ceny). Nabídkovými seznamy cílevědomě budoval pevný odběratelský okruh zejména z řad studentů, úředníků, učitelů, profesorů, lékařů, právníků aj. Od původního edičního profilu o rok později vzniklé Družstevní práce, s níž jej spojovala obdobná klientela i způsob prodeje knih, se Š. vydavatelský program odlišoval exkluzivnějším vydavatelským zaměře-

ním a výraznějším akcentem na bibliofilské aspekty knihy. Provoz nakladatelství se po amatérských začátcích (zprvu s administrativní pomocí Š. otce) postupně profesionalizoval a stabilizoval. Š. vedl polemiky se stavovskými organizacemi o své distribuční metody a teprve po pokutách pro neoprávněné provozování nakladatelské živnosti si v říjnu 1934 opatřil nakladatelskou koncesi. V 2. polovině 20. let ovlivnily produkci nakladatelství Š. úzké přátelské styky s českou uměleckou avantgardou. Jeho honorářové podmínky měly v některých případech (V. Nezval, Toyen) charakter mecenášského příspěvku. Vyhraněný exkluzivní program zaměřený na pevný okruh odběratelů, vydavatelova vynikající profesionální orientace v soudobých světových literárních proudch s vyvinutým citem pro potenciální bestseller i existenční nezávislost zajišťovaná lékařskou praxí pomohly nakladatelství úspěšně překonat vydavatelskou krizi 1. poloviny 30. let a po válce vytvořit předpoklady k dalšímu, z větší části z vnějších příčin již nenaplněnému, rozmachu. – Nakladatelství sídlilo v Praze nejprve v bytu Š. rodičů na Král. Vinohradech čp. 1551 (Moravská 14), od 1925 na Starém Městě čp. 362 (Na Perštýně 2), kde Š. bydlel a provozoval zubařskou praxi.

Páteří nakladatelské produkce byla překladová prozaická knižnice *Symposion* (1921–49, 160 sv.), která dala název celému nakladatelství. Kromě převážně současné románové a povídkové tvorby do ní nakladatel zařazoval též eseje, paměti a cestopisy, výjimečně i dramata. Popularitu knižnice i v širších čtenářských vrstvách získaly zejména životopisy a životopisné romány o významných světových umělcích (G. G. Byron, F. M. Dostojevskij, El Greco, V. van Gogh, Leonardo da Vinci, N. Paganini, H. Rembrandt van Rijn, P. B. Shelley, L. N. Tolstoj aj.). V knižnici převažovaly překlady z francouzštiny (zejména R. Rolland, dále Alain-Fournier, G. Apollinaire, H. de Balzac, G. Bernanos, F. Carco, P. Courthion, J. Delteil, G. Duhamel, G. Flaubert, A. France, P. Gauguin, J. Giono, J. Giraudoux, J. Chardonne, J. Laforgue, M. Maeterlinck, A. Maurois, H. de Montherlant, A. de Musset, Ch.-L. Philippe, Ch.-F. Ramuz, P. Rival, R. Roussel, Stendhal, A. Suarès), následovány angličtinou (M. Baring, P. S. Bucková, B. L. Burman, R. E. Byrd, E. Caldwell, Th. Carlyle, J. Duguid, A. R. Evans, W. Gerhardt, R. Hallová, F. Harris, A. A.

Horn, C. Houghton, V. H. Hudson, R. A. W. Hughes, Y. Kang, D. H. Lawrence, G. Meredith, Ch. D. Morley, J. F. O'Connell, M. O'Sullivan, E. A. Poe, T. Rayment, E. M. Roberts, I. Stone, L. Strachey, L. A. G. Strong, H. Wadell, H. Walpole, O. Wilde, V. Woolfová aj.), němčinou (B. Brentano, H. Carossa, W. Ehmer, H. Eulenberg, L. Frank, K. Haemmerling, J. Kallinikov, A. A. Kuhnert, E. Ludwig, A. Luther, O. Saile, M. Schneider, A. Schopenhauer, N. Schwarzkopf, J. Wassermann, L. Weismantel, O. Wöhrle), španělštinou (C. Alegría, R. Gómez de la Serna, R. Güiraldes, J. Ortega y Gasset, M. de Unamuno, E. Zalamea Borda aj.), holandštinou (A. Coolen, C. J. Kelk, H. W. van Loon, F. Timmermans, T. Tügel, S. Vestdijk), ruštinou (V. K. Arseněv, M. Gorkij, D. S. Merežkovskij, B. Pilňak, M. M. Prišvin), norštinou (O. Duun, Pola Gauguin, A. Markusson), italštinou (A. Moravia, L. Pirandello), estonštinou (A. Gailit), švédštinou (B. Sponge, i Nor B. Rongen překládaný prostřednictvím švédštiny), vlámsštinou (A. Vermeulen), zprostředkovaně též orientálními jazyky a středověkým čínským a také tibetským románem. Mezi překladateli čelné postavení zaujali J. Zaorálek (i pseud. J. Starý; ruština, francouzština, němčina, holandština), J. Čep (francouzština, angličtina), V. Vendyš (ruština, angličtina). Dále tlumočili francouzské autory zejména J. Borecký, J. Dostál, J. Heyduk, J. Hořejší, J. Hrdinová, O. Levý, J. Pospíšilová, J. Vobrubová-Koutecká, texty z angličtiny J. Hruša, B. Chudoba, I. Jelínek, S. Jílovská, L. Münzerová, K. Novotný, J. Průša, J. Rybová, A. Skoumal, H. Skoumalová, L. Špačková, A. J. Štastný, Z. Vančura, A. Vyskočil, z němčiny P. Eisner, J. L. Fischer, B. Chudoba, I. Jelínek, A. Kraus, P. Levit, E. A. Sauděk, z ruštiny M. Šimsová, M. Vaněk, z italštiny A. Felix a V. Jiřina, ze španělštiny V. Jiřina, J. Kolár, Z. Šmíd, z holandštiny S. K. Neumann (pseud. J. Bedrna), J. Toman, R. J. Vonka, z norštiny M. Lesná-Krausová, ze švédštiny J. Bedrna (a též F. Branislav norského autora B. Rongena), z vlámsštiny O. Fischer. Bibliofilská knižnice *Poezie Symposia* (1921, jen 1 sv.) zůstala po vydání 1. svazku (J. W. Goethe v překladu O. Fischera) torzem. *Antická knihovna* (1924–34, 9 sv.) přinesla převážně díla z řečtiny (Alkifron, Aristofanes, Euripides, Plutarchos, Sapfo, Sofokles), méně z latiny (P. C. Tacitus, L. A. Seneca) s jednou výjimkou (O. Jiráni) v překladech F. Stiebitze. Knižnice *Plejáda*

(1927–47, 15 sv.) byla koncipována jako exkluzivní edice knih českých autorů. Převažující soudobou tvorbu představovaly v prvním období verše F. Halase (Kohout plaší smrt), V. Nezvala (Akrobat, Edison, Hra v kostky) a J. Seiferta (Poštovní holub), dramata V. Vančury (Nemocná dívka, Učitel a žák) a prózy J. Čepa (prvotina Vigilie), J. Demla (Mé svědectví o Otokaru Březinovi, Můj očištec) a L. Klímy (Utrpení knížete Sternenhocha), po třináctiletém přerušení v obnovené knižnici od 1946 verše J. Haukové (Cizí pokoj) a J. Kainara (Osudy). Z české klasiky vyšlo jen dílo K. H. Máchy v redakci A. Vyskočila. Knižnice *Prokletí básníci* (1927–47, 15 sv.), původně projektovaná jako osmisvazkový soubor, soustředila po pronikavém úspěchu výboru z básnické tvorby F. Villona (překladatel O. Fischer) *Důvěrný deník Ch. Baudelaira* (J. Fořt) a výbor z jeho *Květů zla* (S. Kadlec), dále výbory z F. Hölderlina (J. Zahradníček), M. Jacoba (S. Kadlec), A. Jarryho (J. Voskovec a J. Zaorálek), Lautréamonta (J. Hořejší), G. de Nerval (J. Zaorálek a V. Závada), S. Mallarméa (V. Nezval), E. A. Poea (V. Nezval), J. Rictuse (J. Hořejší), A. Rimbauda (S. Kadlec), P. Verlainea (F. Hrubín). Program dalších knižnic zůstal z velké části nenaplněn v důsledku násilného ukončení činnosti nakladatelství 1949. Knižnice *Ars* (1941–48, 3 sv.) byla určena pro velké obrazové publikace výtvarného umění s odbornými texty, *Pestrá tvář světa* (1946–48, 3 sv.) pro překlady cestopisů a cestopisných reportáží. Do knižnice *Kentaur* (1947–49, 8 sv.) zařadil nakladatel překlady drobnějších beletristických a esejistických děl francouzských autorů (M. Alcoforado, G. Flaubert, M. Pagnol, R. Rolland, P. de Ronsard, L. S. Senghor; přel. A. Bareš, G. Franc, J. Kopecký, N. Neumannová, J. Vladislav, J. Vobruba-Koutecká). Poslední knižnice *Duše východu* (1947–48, 8 sv.) byla věnována významným básnickým a filozofickým orientálním dílům, na jejichž překladech se podíleli O. Friš, R. Janíček, V. Kubíčková, V. Lesný, J. Průšek, J. Rypka a J. Štýbr. – Časopis pro umění a kritiku Tvorba, který za hlavního spolupracovníků O. Fischera, F. Götze, J. Honzla, F. X. Šaldy a K. Teiga Š. redigoval, byl po 1. roč. (1925/26) přenesen se změněnou redakcí do nakladatelství R. Rejmana. Nepravidelně vycházející nakladatelský leták Oznamovatel Symposia (zjištěno 45 průběžných čísel od li-

stopadu 1924 do prosince 1940) přinesl kromě nakladatelských oznámení a informačních a propagačních textů v některých číslech též Š. stati k obecnějším nakladatelským otázkám, čtenářskou korespondenci a nakladatelovy komentáře, čtenářské a recenzní ohlasy ke kontroverzním titulům (L. Klíma: Utrpení knížete Sternenhocha, J. Deml: Mé svědectví o Otokaru Březinovi). – Péče o kvalitu tisku vedla nakladatele ke spolupráci s významnými tiskárnami (F. Obzina ve Vyškově, Kryl a Scotti v Novém Jičíně, Müller a spol. v Turnově, Průmyslová a Státní tiskárna v Praze, J. Doležal v Červeném Kostelci aj.). Standardní podobu prvních knižnic určovali zprvu zejména představitelé postsecesního dekorativismu (S. Klír, J. Konůpek, H. Dostalová) a sociální grafiky (V. Mašek, J. Rambousek, V. Silovský), na několika výrazných úpravách se podílel i J. Čapek. Definitivní osobitá podoba publikací Š. však vykristalizovala až koncem 20. let za spolupráce významných představitelů klasické i moderní typografie (C. Bouda, F. Muzika, V. Obrtel, K. Svolinský, J. Štyrský, K. Teige, Toyen aj.). Od počátku 40. let se na výzdobě knih výrazně podílel M. Florian, po válce Š. navázal spolupráci s nejmladší výtvarnou generací (F. Hudeček, J. Istler). Do konce 30. let byly u většiny publikací vydávány přednostní výtisky na lepším papíře, s podpisy autorů, s grafickými přílohami a v luxusních nakladatelských vazbách.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Poezie Symposia (1921); Symposion (1921–49); Antická knihovna (1924–34); Plejáda (1927–47); Prokletí básníci (1927–47); Ars (1941–48); Pestrá tvář světa (1946–48); Duše východu (1947–48); Kentaur (1947–49). ■ PERIODIKA: Oznamovatel Symposia (nakl. leták, 1924–40); Tvorba (1925–26). ■

BIBLIOGRAFIE: R. Macková: Nakladatel R. Š. a jeho dílo (1977). ■ LITERATURA: R. Macková: Škeřtkovo S. a jeho místo v české knižní kultuře a v nakladatelském podnikání (diplom. práce, Fakulta sociálních věd a publicistiky UK 1970). ■ ● ref. S.: B. P. (Polan), Nové Čechy 7, 1923/24, s. 279; M. Helcelet, Bibliofil 2, 1924/25, s. 72; an., Hlas pravdy 18. 8. 1925 (k tomu an., Českosl. knihkupec 1925, s. 341); an., Ranní noviny 13. 12. 1935; an., tamtéž 2. 12. 1936 ●; +: Knihomilové pod lupou (MUDr. R. Š.), Kulturní zpravodaj 3, 1926/27, s. 107; J. O. (P. Eisner): Nakladatelství krásných knih, LitN 10, 1937/38, č. 10; V. Nezval in Z mého života (1959, s. 153); F. X. Šalda: Dám listu to nejlepší, co mám... (1967, ke vzniku Tvorby); F. Hrubín: nekrolog R. Š., Lit. listy 1968, č. 11; V. Nezval in Depeše z konce tisíciletí (1981,

s. 432, vzáj. koresp. s R. Š. z 1929–30); E. Škeříková: Vzpomínky na S., sb. Strahovská knihovna sv. 16–17, 1982, s. 273; M. Krausová: Trvalé bydliště umění: S., Výběr z nejzajímavějších knih 1990, jaro; in F. Hrubín, F. Černý: Vzájemná korespondence z let 1945–1953 (2004); L. Klíma in Sebrané spisy 2. Hominibus (2006).

az

Syndikát českých spisovatelů

Působnost 1918–1949

Profesní spisovatelská (odborová) organizace, jejímž účelem byla ochrana zájmů a práv spisovatelské obce.

1918–22 a 1946–49 s názvem Syndikát českých spisovatelů, 1922–24 a 1939–46 Syndikát českých spisovatelů a hudebních skladatelů, 1924–39 Syndikát českých a slovenských spisovatelů a hudebních skladatelů. – První poradní schůzi za účelem založení S. č. s. svolal Spolek čes. spisovatelů beletristů Máj na 15. 11. 1917 do pražského hostince U Brejšků. Zúčastnili se jí za Českou Akademii věd a umění, Klub dramatiků, Kruh českých spisovatelů, Máj, Svatobor, Uměleckou besedu a časopis Zvon J. Borecký, A. Breska, K. M. Čapek Chod, V. Dyk, J. Guth-Jarkovský, F. Herites, H. Jelínek, F. Khol, B. Knoesl, K. Mašek, F. S. Procházka, K. V. Rais, F. Sekanina a F. X. Svoboda, kteří se dohodli na ustavení spisovatelské korporace, jež by řešila čistě stavovské otázky, a zvolili pětičlenný komitét, který byl pověřen za předsednictví K. V. Raise řídit přípravné práce a jednat s nakladateli. Stanovy S. č. s., sestavené po dalších poradách A. Červinkou, byly schváleny místodržitelstvím 13. 5. 1918. Vymezovaly činnost spolku, jehož účelem měla být především ochrana autorských práv jeho členů a českých spisovatelů vůbec, hájení jejich práv vyplývajících z nakladatelských smluv a péče o úpravu nakladatelských poměrů (zejména honorářových otázek a korektnosti vztahu mezi autorem a nakladatelem), dále bezplatné právní poradenství, zastupování členů (případně jejich dědiců) při jednání s redakcemi, nakladateli, správami divadel, divadelními agenturami apod. a vyvíjení zákonodárných iniciativ ve prospěch hmotného postavení spisovatelů; přitom stanovy explicitně vylučovaly jakoukoliv činnost politickou.

Členové se dělili na zakládající (přihlásivší se ze zakládajících literárních spolků), činné (beletristy a překladatele beletrie přijaté výborem) a přispívající (např. dědici autorských práv). Ustavující valná hromada proběhla za účasti stovky členů 9. 11. 1918 na Staroměstské radnici (řádné valné hromady se pak konaly jednou ročně) a 16. 12. t. r. se sešla v Obecním domě ještě valná hromada mimořádná, která změnila stanovy v bodě členství (z beletristů se mělo rozšířit na spisovatele vůbec a na hudební skladatele) a zvýšila počet členů výboru z 9 na 15. Status členů se měnil i v dalších letech (1919 byli činní členové rozděleni na řádné a mimořádné a byly zpřísněny podmínky přijetí, od 1925 byla vyžadována publikace tří umělecky hodnotných děl, šesti knižních překladů či dlouholetá publicistická činnost, 1946 bylo zrušeno mimořádné členství aj.). Prvním předsedou S. č. s. byl zvolen V. Štech (1918–19), dále tuto funkci vykonávali V. Dyk (1919–27), K. Scheinpflug (1927–45) a F. Halas (1945–49). Místopředsedy byli V. Dyk (1918–19), A. Novák (1919–21), K. Scheinpflug (1921–27), V. Červinka (1927–37) a V. Lesný (1937–45), jednatele E. Bass (1818–19), A. Breska (1919–21, 1925–27, 1929–37), A. Červinka (1921–25), F. Khol (1927–29), A. J. Urban (1937–40), V. Červinka (1940–45), J. Drda (1945–47) a B. Novák (1947–49); dlouholetým právním poradcem organizace byl A. Červinka. Po 1945 byl počet členů výboru zvýšen na 30 a počet místopředsedů na 3 (tuto funkci zastávali V. Řezáč, V. Černý, J. Kopta, J. Drda, A. Hoffmeister, V. Lesný a B. Havránek); ústředním ředitelem S. č. s. se stal K. Scheinpflug. Výborové schůze a valné hromady se odbyvaly na Staroměstské radnici, v Obecním domě, Umělecké besedě, v Národní kavárně, v budově pražského magistrátu, v prostorách spolku Máj i jinde; se vzrůstající agendou měl S. č. s. od 1924 placeného sekretáře a později i syndikátní kancelář. Finanční prostředky získával z členských příspěvků (1920 10 Kč, 1921 20 Kč, od 1923 30 Kč, po 1945 procento z příjmů za literární práci), z darů, státních dotací a z úroků vlastního spolkového jmění (1927 činilo např. téměř 270 000 Kč, 1937 již 744 000 Kč). Počet členů se zprvu pohyboval mezi 200–300 a po válce prudce vzrostl (1333 v r. 1946, 1675 v r. 1948). Pro členstvo S. č. s. vydával informativní tisky: 1919–39 celkem 16 čísel Věstníku S. č. s. se zápisy z valných hro-

mad, jednatelskými a spolkovými zprávami, zákony aj., 1946–48 měsíčně Členské zprávy S. č. s. Syndikát aktivně spolupracoval s dalšími kulturními organizacemi: 1924 přistoupil do nově založené Konfederace duševních pracovníků, 1926 se stal členem českosl. odbočky Mezinárodní literární a umělecké asociace, 1930 přidruženým členem Masarykova lidového ústavu. Po 1939, kdy se po vzniku slovenského státu odštěpila slovenská část členstva, se činnost S. č. s. omezila víceméně na ryze hospodářské a organizační záležitosti (výjimkou bylo 1941 udělení agenturní divadelní koncese); poslední valná hromada se konala 1942. – S. č. s., obnovený 1945 v podobě profesní odborové organizace, se z podnětu svých členů-komunistů (F. Halas, J. Drda, V. Řezáč) přihlásil pod centrální zastřešení Ústřední rady odborů a stal se nejvýznamnějším členem v květnu t. r. ustaveného Sdružení kulturních organizací. 15. 5. 1945 vyslovil ve svém svolání podporu vládnímu programu a jako své úkoly stanovil podíl na kontrole ediční politiky, boj proti literárnímu braku, spolupráci se spisovatelskými svazy z rodícího se východního bloku a ustavením očištné komise účast v procesu denacifikace. Rozhodující měrou se S. č. s. podílel na přípravě 1. sjezdu čes. spisovatelů (16.–20. 6. 1946), jehož závěrečná rezoluce se proklamativně přihlásila k tzv. socialistickému humanismu, nejlepší národní tradicím a k podpoře dvouletého budovatelského plánu (s průběhem a závěry sjezdu ostře polemizovali zejména P. Tigrid a F. Peroutka). V S. č. s. došlo t. r. k oddělení hudebních skladatelů a na mimořádné valné hromadě v prosinci byly schváleny stanovy, které naznačovaly proměnu z organizace převážně stavovské v organizaci vymezenou ideologicky: nově měla být účelem S. č. s. podpora ideového růstu členů v duchu činnorodého humanismu, úsilí o vymýcení protidemokratických a tzv. zpátečnických tendencí, podpora pokrokového směřování národní kultury, její šíření v lidových vrstvách a prohlubování součinnosti tzv. dělníků ducha a rukou. Po únorovém převratu byl hned 26. 2. 1948 ustaven akční výbor S. č. s., podléhající organizačně Ústřednímu akčnímu výboru Národní fronty; vedle J. Drdy v něm působili V. Běhounek, K. J. Beneš, V. Haškovec, B. Havránek, V. Lacina, M. Majerová, J. Mařínek, V. Mixa, J. Mukařovský, V. Nezval, K. Nový, M. Pujmanová, V. Řezáč, J. Sekera a J. Tau-

fer. Přihlášením se k vládnímu svolání Kupředu, zpátky ni krok dal výbor najevo svou loajalitu a poté začal vylučovat autory, kteří byli kritičtí k marxismu a k socialistickému realismu a odmítali nadvládu politiky nad uměním; současně byla ustavena komise (s pododbory beletristickým, překladatelským, divadelním, filmovým aj.), jež měla zrevidovat členstvo z hlediska kvalitativního. 1949 vzal akční výbor na vědomí odluku vědeckých spisovatelů, kteří přešli do Národní badatelské rady. S. č. s. aspirující na jediné spisovatelské sdružení posiloval díky svému odborovému charakteru a aktivitám v procesu národní očišty své pozice vůči dalším obnovovaným spisovatelským organizacím (především Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj a Moravskému kolu spisovatelů) a usiloval o získání jejich členské základny i značného majetku. 4. 3. 1948 byla Zemským národním výborem uvalena na Máj národní správa, spolek byl zrušen a včleněn do S. č. s. Moravské kolo spisovatelů se po únoru 1948 prostřednictvím akčních výborů sloučilo spolu se Sdružením moravských spisovatelů do Skupiny moravskoslezských spisovatelů ustavené v rámci S. č. s.; do jeho vydavatelského družstva Moravského kola spisovatelů byla nejprve dosazena národní správa a poté bylo rovněž převzato S. č. s. Pokračující transformace uměleckých organizací se však nevyhnula ani jemu. Poté, co absorboval většinu ostatních spisovatelských sdružení, bylo od poloviny března 1948 připravováno jeho spojení se Spolkem slovenských spisovatelů v celostátní instituci, Svaz českosl. spisovatelů (dále SČS). Nástrojem zásadní přeměny se staly prověrky členské základny, zdůvodňované úsilím o dosažení vyšší umělecké kvality národní literatury. Ze členů Syndikátu byla převedena do SČS pouze menší část, navíc rozdělená na řádné členy a kandidáty (z původního počtu 1675 členů v roce 1948, z toho okolo 1300 beletristů, měla na podzim 1950 česká část SČS 220 členů a 49 kandidátů); neprovoření autoři mohli na základě zásadního přehodnocení své tvůrčí činnosti podstoupit nové přijímací řízení. Přípravou přeměny Syndikátu ve Svaz byla pověřena zvláštní komise (O. Audy, P. Bojar, J. Drda, M. Kouřil, F. Nečásek, J. V. Pleva, V. Řezáč, za Slováky M. Chorváth, J. Poničan a C. Štítnický), jež měla především vytvořit nové stanovy (za základ byly přijaty stanovy Svazu sovětských spisovatelů). K zániku Syndikátu

došlo ustavujícím sjezdem SČS 4.–6. 3. 1949, na němž tato nová organizace manifestovala svoji prokomunistickou orientaci a přihlásila se k socialistickému realismu jako k jediné umělecké tvůrčí metodě; oficiálně byla změna schválena na poslední schůzce akčního výboru S. č. s. v květnu 1949 a Svaz jako nástupnická organizace poté převzal veškerý jeho majetek.

S. č. s. zahájil činnost revizí starých nakladatelských smluv a úsilím o stanovení minimálního autorského honoráře a o zveřejňování výše nákladu knih. V květnu 1918 zahájil jednání se zástupci Spolku českých knihkupců a nakladatelů (dále SČKN); byla vypracována jednotná nakladatelská smlouva (pro členy S. č. s. vydána tiskem), nakladatelé však k ní měli výhrady a akceptovali ji jen zčásti. 1921 zahájil S. č. s. se SČKN nové jednání o úpravě minimálních honorářů (tentokrát došlo ke shodě) a zasazoval se o rozšíření kolektivní smlouvy i na překlady; obě organizace pak spolu s přestávkami vyjednávaly po celé období první republiky. Další kolo jednání iniciovala 1942 Kulturní rada při Národní radě české, vzhledem k válečným okolnostem však nebylo dokončeno a nová smlouva se SČKN byla uzavřena až v březnu 1946 (t. r. byl její text otištěn v časopise Knihkupec a nakladatel). V součinnosti s Dramatickým svazem S. č. s. 1926 intervenoval u intendantů významnějších českých divadel a příslušejících správních institucí za zvýšení honorářů autorů a překladatelů divadelních her, 1928 zahájil ve spolupráci s Májem a Ochraným sdružením autorským vyjednávání s Radiojournalem, které 1933 vyústilo v uzavření dohody o minimálních honorářích za reprodukci literárních děl v rozhlasu a ochraně autorských práv (1946 vedl S. obdobné jednání s Českosl. rozhlasem), 1947 byla mezi S. č. s. a Českosl. filmovou společností přijata smlouva o minimálních honorářích za scénáře k dlouhometrážním filmům. K dalším aktivitám patřilo např. vystoupení proti masivním výprodejům knih, prosazování normalizace knižních formátů aj. Zástupci S. č. s. se podíleli také na projednávání a provádění zákonů, které se dotýkaly spisovatelské obce, a snažili se pro ni dojednat co nejvýhodnější podmínky (1919 zákon o veřejných knihovnách; od 1921 intervence ke změnám autorského zákona, zejména požadavek revize starých nevýhodných smluv a uzákonění padesátileté ochranné lhůty – zákon byl přijat 1927 a novelizován 1933;

projednávání zákona o nakladatelské smlouvě – přijat 1923; autorskoprávní ochrana domácích autorů v zahraničí apod.). S. č. s. se staral i o sociální zabezpečení svých členů. 1922 zřídil Ozdravovací fond pro podpory v době rekonvalescence, který 1929 rozšířil působnost na hrazení samotného léčení a výjimečně i lázeňské péče, 1925 z vlastních zdrojů a s pomocí značné státní subvence (500 000 Kč) Starobní a penzijní fond, z kterého byly vypláceny peníze potřebným spisovatelům a hudebním skladatelům, jejichž dílo „vykazovalo skutečnou uměleckou hodnotu“. Pro své členy S. č. s. dále vyjednával slevy v lázních, snížené vstupné na divadelní představení, koncerty apod.; jednání se zástupci státu o přidělení některého zámku pro letní pobyty spisovatelů (zahájeno 1921) uspělo až 1945, kdy byl Syndikátu předán zámek v Dobříši (1948 byla na něj z majetku Penklubu převedena ještě ozdravovna v Budišlavi u Litomyšle). S. č. s. vypracovával též různá dobrozdání, vysílal zástupce do porot literárních soutěží, podílel se na koncepci státních literárních cen a měl i funkci reprezentační a propagační (mj. účast na mezinárodních kongresech příbuzně zaměřených institucí, na národních oslavách a jubileích). Diametrálně odlišná činnost S. č. s. po válce byla bezprostředním výrazem zpolitizování a posléze ideologické indoktrinace této organizace. 17. 5. – 7. 10. 1945 zasedala očištná komise, prověřující chování členů S. č. s. za okupace i těsně po ní (předsedou byl V. Černý, členy T. Svatopluk, I. Bart a K. Scheinpflug); na základě uplatnění zákona Prozatímního národního shromáždění o přezkoumání činnosti uměleckých a vědeckých pracovníků v době zvýšeného ohrožení republiky a s ohledem na pravomoci tzv. velkého a malého dekretu prezidenta E. Beneše byli ze S. č. s. vyloučeni J. Grmela, M. Hlávka (posmrtně), A. J. Kožíšek, V. J. Krýsa, Z. Lipanská, V. Rozner, M. J. Vochoč a A. Vojkůvka, na dobu čtyř let distancováni F. Kožík, F. Soldan a V. Werner, na dva roky V. Renč, B. Slavík a F. Tetauer, na jeden rok R. I. Malý, důtku dostali M. Elpl, M. Matas, O. Srbová, J. Šnobr a J. Zahradníček, později byli vyloučeni F. Seikanina a V. Renč. Rada případů se projednávala na základě nejrozumnějších, i nepodložených, někdy anonymních udání, projednávání některých se neúměrně prodlužovalo (F. Zavřel, F. Soldan) a několik kauz převzaly státní soudy (H. Sonnenschein-Sonka, A. J. Kožíšek).

Odvolání vyloučených členů vyřizoval výbor S. č. s. individuálně 1946–47. Na základě jednání očištné komise byly odsouzeny také některé časopisy za činnost v době tzv. druhé republiky a německé okupace jako neslučitelnou se ctí českého spisovatele (Aktivisté, Uboj, Živá tvorba, Tak, Meziaktí, Přítomnost za redakce E. Vajtauera, Národní obnova, Řád). Současné probíhaly v tisku polemiky týkající se některých katolických autorů (J. Demla, J. Durycha, V. Renče aj.), kteří po Mnichovu vystupovali proti masarykovské demokracii nebo publikovali antisemitské články. – Část členstva nesdílela s vedením S. č. s. jeho názor na funkci umění a postavení umělce v novém společenském uspořádání. Diferenciace kulturní obce se projevila už před 1. sjezdem spisovatelů v diskusích zaměřených hlavně na otázky poměru umělce a státu, vztahu umění, politiky a ideologie, rozporu mezi ideologickým a estetickým chápáním umění a jeho prosovětské orientace. Spisovatelský sjezd 1946 ještě poskytl prostor pro vyjádření odlišných stanovisek a zcela nevyloučil představu o možné kooperaci názorových proudů; výrazem toho byl i návrh vytvořit v rámci S. č. s. Klub mladých spisovatelů (ustaven v dubnu 1948) a uskutečnit společné zasedání, na němž by došlo ke sblížení stanovisek členů jednotlivých literárních skupin (Konference mladých spisovatelů 13.–17. 3. 1948 na dobiřském zámku, na níž se diskutovalo především o míře umělecké svobody a spojování umění s politikou). Vedení S. č. s. však autonomním spisovatelským platformám nepřálo a do činnosti Klubu neustále zasahovalo; po kritice názorové bezprinciálnosti vedoucí k „ideové demobilizaci umění“ (J. Hájek) byl Klub propojen s odborem začínajících spisovatelů–členů S. č. s. a musel změnit svůj program. Prokomunistický postoj projevilo vedení Syndikátu bezprostředně po únorovém převratu, kdy z důvodů tzv. negativního postoje k lidovědemokratickému zřízení vyloučilo mnoho svých členů: mezi prvními byli B. Brouk, P. Drtina, I. Herben, Z. Lederer, O. Machotka, M. Mareš, A. C. Nor, F. Peroutka, V. Prokůpek, J. Slavík, I. Suk, K. Šelep, M. Tůma, E. Valenta, J. Zhor a J. Žák, po nichž brzy následovali I. Blatný, J. Čep, I. Jelínek, Z. Rotrekl, M. Součková, V. Werner, J. Zahradníček aj. V souladu se svým odborovým statutem se S. č. s. za významné podpory příslušných ministerstev i v tomto období staral o finanční zabezpečení a pojištění

ní svých členů, poskytoval cestovní a pracovní stipendia a další zvýhodnění (v přidělovém systému potravin, při přidělování pracoven a rekreačních domků apod.). Vzhledem k tomu, že 1946 byl S. č. s. udělen koncesní dekret na živnost nakladatelskou a knihkupeckou včetně antikvariátu, mohl rozšířit činnost i o nakládání knih, stačil však vydat t. r. pouze v reprezentativní úpravě projev E. Beneše na sjezdu českých spisovatelů.

LITERATURA: Stanovy S. č. s. (1918); Věstník S. č. s. (1919–39, celkem 16 čísel; v posledním č. v březnu 1939 nové stanovy, zohledňující odchod Slováků); Stanovy spolku S. č. s. a hudebních skladatelů (1941); Členské zprávy S. č. s. (1946–48, rozmnož., od července 1947 tisk); Stanovy S. č. s. (1947). ■ V. K. Jeřábek: Pod bezpečnou vlajkou, Kolo 1935, s. 127; V. Paspol: O nakladatelských smlouvách, Knihkupec a nakladatel 1942, č. 36–38; V. Běhounek: Co hledají v české kultuře, Kulturní politika 1945, č. 8; V. Laciňa: Větrat, dokud je čas, tamtéž, č. 11; V. Běhounek: Kolaborant před kolaboranty, tamtéž, č. 12; K. J. Beneš: A také odhmyzit, tamtéž, č. 14; J. Chalupecký: Kultura za okupace, Listy 1946, s. 132; ● k 1. sjezdu čes. spisovatelů: F. Kovárna, Svob. slovo 23. 6. 1946; K. Polák, PL 23. 6. 1946; P. Tigrid, Obzory 1946, s. 429; F. Peroutka, Dnešek 1946, s. 225; R. Č. (Černý), Akord 1947, s. 30 ●; T. Vodička: Tažení proti katolickým autorům, Akord 1947, s. 177; in sb. Účtování a výhledy (1948); in Sjezd národní kultury. Sběrka dokumentů (1948); J. Hájek: Čerstvý vzduch, LidN 19. a 20. 11. 1948; K. Bednář: Hrst poznámek před sjezdem, Listy 1969, č. 13; J. Hiršal in Vínek vzpomínek (1991, s. 190 aj.); M. Drápala: Spisovatelé na rozcestí, Soudobé dějiny 1, 1993/94, s. 450; V. Brožová: Od strážců mravních hodnot k inženýrům lidských duší, Soudobé dějiny 2002, č. 3–4; M. Bauer in Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století (2003); J. Knapík in Únor a kultura (2004).

mv

Adolf Synek

Působnost 1902–1949

Pražské nakladatelství původní i přeložené beletrie, zaměřené zprvu zejména na humoristickou tvorbu, později též na krásnou i naučnou literaturu pro děti a mládež; knihkupectví. Od 1935 působilo pod názvem Karel Synek.

Zakladatel firmy Adolf S. (původně Sinek, * 1. 11. 1868, † 20. 1. 1943 Terezín) získal v říjnu 1900 knihkupeckou koncesi, kterou 1903 rozšířil

řil o antikvariát. Příležitostnou nakladatelskou činnost přerušil 1914, kdy živnost propachtoval pro finanční potíže na 10 let B. Bočánkovi. Počátkem 1922 převzal smlouvou s J. Haškem expedici knih, které autor vydával vlastním nákladem a 1924 ohlásil obnovení nakladatelské činnosti. Syn Karel S. (* 9. 3. 1896 Žižkov, dnes Praha-Ž., † 20. 8. 1943 Terezín) absolvoval vyšší českou reálku v tehdejší Praze 7, byl mobilizován a 1915 zajat na ruské frontě. Po návratu 1920 (od 1917 byl v legiích, kde dosáhl hodnosti poručíka v záloze) působil 1921–25 ve státní službě jako instruktor sociální péče. 1925 nastoupil do otcova závodu jako praktikant, od listopadu 1928 byl spolumajitelem, v říjnu 1934 získal koncesi na své jméno, počátkem 1935 firmu převzal a přejmenoval na *Karel Synek*. 1931 vstoupila firma do Klubu moderních nakladatelů Kmen. V březnu 1939 převedl K. Synek knihkupectví a nakladatelství na sestru své ženy Karlu (Karolinu) Kolářovou (* 31. 7. 1905 Říčany, † 22. 9. 1990 Praha), absolventku pražské právnické fakulty. Již od května 1939 se stavovské organizace neúspěšně pokoušely pro Synka, který byl hospitalizován v plicním sanatoriu, získat výjimku z rasistických protektorátních nařízení. Převod firmy na K. Kolářovou (název nejprve *Karel Synek, maj. dr. Karla Kolářová*, od 1940 *Dr. Karla Kolářová, dříve Karel Synek*) nebyl však uznán a podnik byl likvidován. Během 1942 pak byli K. i A. Synkovi postupně deportováni do Terezína, kde oba zahynuli. K. Kolářová pak pokračovala na vlastní koncesi z 1939 samostatně v redukovaném programu původní firmy do června 1943, kdy bylo její nakladatelství zastaveno podle válečných opatření. 1945 obnovila firmu K. Synek vdova V. Synková (roz. Kolářová, * 10. 11. 1906 Žižkov, dnes Praha-Ž., † 21. 10. 1973 Praha), která byla od 1940 zaměstnána v nakladatelství K. Kolářové. Obě nakladatelství pak působila s obdobným edičním programem do března 1949. – Firma Synek sídlila postupně na různých adresách v Praze Holešovicích-Bubnech (naposlady čp. 985, Janovského 15), od 1937 na Novém Městě čp. 727 (dnes Vodičkova 21); nakladatelství K. Kolářové působilo na Novém Městě čp. 726 (Palackého 12).

Nakladatelskou činnost S. zahájil anonymním kolportážním románem *Vlasta*, sirotek z Červeného Hrádku, nešťastná oběť krásné hříšnice (1902) a pokračoval přeloženou oddechovou četbou (zejména německou v překla-

dech J. Kučery). Drobné prózy vydával zejména ve *Sbírce intimních a pikantních novel* (1904–05, asi 15 seš.), romány převažovaly v knižnici *Malá knížka pro každého* (1905–07, 7 sv.; autoři mj. A. Holm, L. Franc, B. Nušić, W. Wartenberg). Od táborského knihkupce V. Krause převzal vydávání Spisů W. Heimburgové (1907–14, sv. 7–10). Profil obnovené produkce ve 20. letech zprvu určoval pronikavý komerční úspěch *Osudů dobrého vojáka Švejka*, které vyšly pohotově i v německém překladu G. Reinerové, následovány Haškovými povídkami. Na Sebrané spisy J. Haška (1924–29, 16 sv.; red. A. Dolenský) žánrově navázala knižnice *Veselá četba* (1927–40, 1946–48, 19 sv.; red. zprvu J. Münzer, pak neuvedeno, po 1946 V. Kaplický). Soudobou původní humoristickou tvorbou (J. Jahoda, E. A. Longen, K. Poláček, K. Vaněk, J. Žák, po válce J. Hašek, J. Hašková, T. Heřík, J. Štembera, V. Valenta-Alfa a J. Veselý pod pseud. Medius) doplnily překlady z ruštiny (V. J. Šiškov, M. Zoščenko) a z italštiny (M. M. Bandello). Po válce vznikla ještě knižnice humoristických národních antologií *Humor z celého světa* (1947, 4 sv.; red. O. Tichý; obs. Český lidový humor, Humor ruský, Anekdoty anglické a americké, Anekdoty francouzské). Další dvě knižnice pro dospělou se zaměřily na výběr menších prací českých i světových autorů. Žánrově pestřejší *Pandora* (1928–31, 26 sv.; red. J. Münzer) obsahovala drobné prózy (J. Neruda, z cizích H. de Balzac, G. Boccaccio, F. M. Dostojevskij, J. W. Goethe, N. V. Gogol, V. Hugo, P. Mérimée), ukázky z korespondence (L. van Beethoven, B. Němcová, B. Smetana, J. Žižka z Trocnova), eseje, úvahy, politické i životopisné stati (K. Havlíček Borovský, Jean Paul, A. Meissner, Napoleon Bonaparte, F. Palacký, A. Schopenhauer, R. Wagner) a verše (sonety Michelangela Buonarrotiho v překladu J. Vrchlického). Vyhraněnější knižnice *Omnia* s podtitulem *Malé práce velkých autorů* (1930–34, 1947–48, 38 sv.; red. V. Řezáč, od 1947 V. Kaplický) se soustředila na méně známé prózy a eseje českých a světových autorů (B. Benešová, K. Čapek, J. Hašek, J. John, F. Langer, M. Majerová, T. G. Masaryk, Z. Němeček, S. K. Neumann, A. Novák, I. Olbracht, V. Vančura; R. Aldington, J. Cocteau, Th. Dreiser, L. Frank, J. Galsworthy, A. Gide, K. Ham-sun, E. Hemingway, A. Huxley, H. Mann, Th. Mann, A. Maurois, P. Morand, L. Pirandello, M. Proust, R. Rolland, G. B. Shaw, I. S. Tur-

geněv, J. Tyňanov, M. de Unamuno, S. Undsetová, P. Valéry, Voltaire, J. Wassermann, H. G. Wells, S. Zweig). Na překladech se podíleli M. Hlávka, J. Hořejší, B. Hůla, S. Jílovská, M. Krausová-Lesná, I. Olbracht, J. J. Paulík, V. Procházka, Z. Šmíd, R. Thonová, N. Tučková, A. Vaněček, E. Walter aj. Z chystané poválečné ediční aktivity umělecké skupiny dynamoarchistů, jejímž členem byl vnuk A. Synka, básník F. Listopad (* 1921), uskutečnilo nakladatelství 1946 jen jediný svazek Sborníku nového uměleckého myšlení Aktiv 1 a Listopadovu básnickou sbírku První věta. – Tvorbu pro děti zahájily na sklonku 20. let říkanky a leporela J. Lady, od počátku 30. let se pak nakladatelství soustředilo za hlavní redakce i autorské účasti E. Holana na literaturu pro děti a mládež programově orientovanou na českou i přeloženou tvorbu, reflektující rozvoj soudobé techniky. Dobrodružné práce obsáhla knižnice *Romány pro děti* (1932–36, 7 sv.; autoři E. Kästner, P. Mattheus, V. Řezáč: Kluci, Hurá za ním, Poplach v Kovářské uličce). Souběžně mimo knižnice vycházela původní tvorba i překlady (z angličtiny, holandštiny, chorvatštiny, němčiny a ruštiny) ve volné řadě spojené reklamním sloganem Moderní mládež čte Synkovy moderní dětské knihy. Převažující německé autory překládali mj. J. Hašková, V. Renč, M. Trísková a K. Vlasák, knihy M. Lovraka z chorvatštiny V. Synková. Výrazný podíl tvořila populárně-naučná literatura, pro niž vznikla reprezentativní knižnice *Světové dějiny techniky* (1938, 1946–47, 7 sv.; red. E. Holan, od 1946 J. Hons). V poslední knižnici pro mládež *Kolotoč* (1945–46, 3 sv., od sv. 2 red. F. Listopad) vyšly mj. dva svazky výchovných křesťanských úvah od E. Felixe (pseud. Galli) a populární próza L. Pantělejeva Kolja a jeho hodinky. – Výtvarnou podobu knih nakladatelství zprvu výrazně ovlivnil J. Lada zejména účastí na ilustracích a obálkách spisů J. Haška (některé svazky ilustroval J. Ulrich) i vlastní tvorbou pro děti. Ve 30. letech pracovali pro nakladatelství význační čeští ilustrátoři J. Čapek, E. Frinta, O. Kerhart, O. Mrkvička, V. Rada, O. Sekora aj. na obálkách 10. vydání Švejka se podílel J. Heartfield. Po válce byl kmenovým výtvarníkem nakladatelství před svým odchodem do exilu M. Šašek, knihy ilustrovali též M. Rada, A. Paderlík aj.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Sbírká intimních a pikantních novel (1904–05); Malá knížka pro každého (1905–07); Veselá četba

(1927–48); Pandora (1928–31); Omnia (1930–48); Romány pro děti (1932–36); Kolotoč (1945–46); Humor z celého světa (1947). – *Ostatní*: Synkovy fotoknihy pro mládež (1937); Světové dějiny techniky (1938–47). – *Knižnice K. Kolářové*: Knižnice pro mládež (1946, jen 1 sv.); Prameny síly (1946, jen 1 sv.). ■ SOUBORNÁ VYDÁNÍ. *Čeští autoři*: Jaroslav Hašek. – *Cizí*: W. Heimbürg. ■ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce*: K. Vaněk: Osudy dobrého vojáka Švejka v ruském zajetí 1, 2 (b. d., 1924–25) + Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk in russischer Gefangenschaft 1, 2 (1927); I. Suk: Štefka, holka z ulice (1926); F. Bartoš: Švejk táhne do boje (b. d., 1925) + Osudy dobrého vojáka Švejka v ruském zajetí (b. d., 1925) + Švejk v zákopech (b. d., 1925); J. Hašek: Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk während des Weltkrieges 1–4 (1926) + Von Scheidungen und anderen tröstlichen Dingen (b. d., 1927) + Urschwejk und Anderes aus dem alten Europa und dem neuen Russland (1929); J. Lada: Říkadla našeho Kadla (b. d., 1928); J. Hašková: Z note su sv. Petra (b. d., 1930); V. Rada, J. Žák: Budulínek a Matlafousek aneb Vzpoua na parníku Primátor Dittrich (b. d., 1930, pseud. Jerry Jack); J. Kopta: Antonín a kouzelník (1931); V. Vančura: Kubula a Kuba Kubíkula (b. d., 1931); K. Poláček: Pan Selichar se osvobodil (1933); V. Řezáč: Fidlavačka (1933, s obr. J. Lady); E. Řezáčová: Špička chce k novinám (1934); E. Holan: Jirkův veliký vynález (1934) + Jan Kalista, hokejista (1935); J. Matysová: Pozor Kamilo, točme! (1935); N. Fryd: Pusťte basu do rozhlasu (b. d., 1937, podp. N. Fried); J. Krk: Borek, postrach Pokřikova (1938); V. Kaplický: Kraj kalicha (1945) + Květnové dni (1946); A. Fencel: Dobrý voják Švejk (1947); J. Hořec: Zimíčka (1947); J. Štembera: Pohádky severoamerických indiánů (1948). – *Překlady*: M. Zoščenko: So lacht Russland! (1927, podp. Sos tschenko); Pitigrilli (D. Segre): Kokain (1928) + 18karátová panna (1932); Ch. Chaplin: Hurá do Evropy! (1929); G. E. Studdy: Bonzo 1–3 (1931–33); E. Kästner: Bylo to 35. května čili Konrádova cesta k Jižnímu moři (1934); W. Matthiessen: Červené U (1934); M. Lovrak: Vlak v závěji (1935) + Nepřítel číslo 1 (b. d., 1937); A. Wedding: Ledové moře volá! (1937). – *Z produkce K. Kolářové*: M. Lovrak: Božka v nesnázích (1941); R. Kubeš: Písně Háfizovy (1945); sb. Jarní (1946); J. Š. Kubín: V ráji mladosti (1946); J. Lada: Kukadla (1946). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih nakladatelství A. S. (b. d., 1930); Omnia a Pandora (b. d., 1932); Synkovy krásné knihy (b. d., 1947). ■ LITERATURA: K. (V. Kaplický): Pandora..., LitN 1928, č. 35 (18) + Ještě o Pandorě, LitN 1928, č. 37 (20); L. Vokrová-Ambrosová: Synkovy moderní dětské knihy, Ročenka Rozhledů po literatuře a umění (1933, s. 40); Rev študáctva (leták, b. d., 1938); J. St. V. (Vopravil): Ohrožená kultura, Vlajka 7. 12. 1939; -e-: Jak si představují „naši“ Židé arizaci, Vlajka 31. 3. 1940; Vl. Stejskal: Hašek a nakladatelé (dokumenty), Za

čtenářem 1958, s. 112 → sb. Lidský profil Jaroslava Haška (1979); V. Kaplický: Za Karlem S., sb. Kniha a národ (2004).

az

Emil Synek

* 7. 9. 1903 *Praha*

† 12. 4. 1993 *Paříž* (Francie)

Autor psychologizujících povídek, románů a zejména komerčních her a komedií o konfliktních situacích v soudobém soukromém i veřejném životě; divadelní kritik a režisér, filmový scenárista, publicista.

Narodil se v rodině obchodníka s kávou. Gymnázium (mat. 1921) a právnickou fakultu (doktorát 1926) absolvoval v rodišti. V době vysokoškolských studií založil Sdružení paní a dívek českých (a stal se jeho prvním předsedou); často též pobýval v Paříži a v Londýně, kde studoval filozofii, politologii a literaturu. Po studiích krátce působil jako vyšetřující soudce. 1927–39 pracoval v novinách národně-socialistické strany: nejprve jako redaktor divadelní rubriky týdeníku A-Zet, od 1929 v redakci deníku Čes. slovo, od 1931 jako šéfredaktor deníku Telegraf (jako typ žurnalisty bulvárního listu se stal předobrazem ústřední postavy komedie F. Tetauera Veřejný nepřítel, 1936). Hojně (někdy údajně i z pověření ministerstva zahraničních věcí) cestoval po Evropě, v létě 1937 navštívil Severní Ameriku a Asii (též jako zpravodaj z čínsko-japonské války), v létě 1938 Jižní Ameriku a Afriku. Vedle povolání novináře s rozsáhlou politickou, kulturní a sportovní publicistikou i mimo svůj kmenový tisk (Lid. noviny, Tribuna) se intenzivně věnoval divadelní kritice (zejména A-Zet, Telegraf) a v 1. polovině 30. let i divadelní režii. V Jiráskově divadle ve Vršovcích (kde též působil jako literární poradce), ve Švandově divadle na Smíchově a jako kmenový režisér v Novém divadle ve Smečkách uváděl hry starších domácích (V. Dyk, J. Neruda, G. Preissová, J. Vrchlický) i soudobých evropských autorů (L. Frank, S. Guitry, W. S. Maugham aj.), některé též ve svých úpravách nebo překladech; 1935 byl nucen vzdát se této funkce po pracovním sporu s hereckým souborem. Od 1935 byl členem spolku Máj, od 1936 též literární skupiny Aktivisté. Jako pravicově orientovaný kulturní publicista a kritik vedl časté polemiky

s levicovými spisovateli (E. Konrád, A. M. Píša, J. Rybák). V září 1939 uprchl před hrozícím zatčením německou policií přes Maďarsko a Francii do Anglie. Svou ženu, herečku Švandova divadla E. Budlovskou, která byla židovského původu a s ním se oženil 1932, musel zanechat i s malou dcerou v protektorátu; protože nebyla okupačními úřady pronásledována, byli S. i jeho žena domácím i zahraničním odbojem podezírání ze spolupráce s německou rozvědkou. V Anglii byl nejprve internován, po zásahu W. Churchilla pak od konce 1943 pracoval pro exilovou vládu E. Beneše jako zahraničněpolitický zpravodaj. V Londýně redigoval 1942–43 čas. Věstník a psal politické úvahy. Po skončení války se nakrátko vrátil do Prahy a od konce roku 1946 působil (z iniciativy předsedy vlády K. Gottwalda) jako poradce českosl. velvyslanectví v Paříži. Tohoto pověření byl údajně zbaven až 1955, do republiky se však nevrátil a žil trvale s rodinou ve Francii. S. životním osudem a jeho rozporuplné politické činnosti (nepřímo odkazující na jeho dlouhodobou spolupráci se zahraničními rozvědkami) věnoval jeho vnuk B. J. Love, žijící v USA, dokumentární životopisný film s tit. Emil a Fifi (1990).

Do literatury S. vstoupil verši (Cesta 1925), knižně však publikoval především jako dramatik a prozaik. Známým se stal na počátku 30. let jako autor mystifikačního podvrhu usvědčujícího domácí divadelní kritiku z předpojatosti k původní české tvorbě. Po odmítnutí komedie o milostném čtyřúhelníku s titulem Partner ve Vinohradském divadle, hru přejmenoval na *Láska v nebezpečí*, podepsal pseudonymem Ricardo Gomez a vydával ji za překlad celosvětově známého díla soudobé španělské dramatiky; jeho provedení se ujalo Komorní divadlo na Vinohradech. Následující hrou s tematikou generačního sporu otce se synem *Rychlebové* již S. pronikl na scénu Nár. divadla. Inspiraci pro své dramatické práce, mezi nimiž převažují veselohry a komedie, převážně nalézal v dobově aktuálních konfliktech veřejného života nebo v divadelním a sportovním prostředí. Hrami o nešvarech soukromého života politiků (*Poslanec Redingot, Zrádce*), o praktikách špionáže (*Schůzka u pyramid*), o poměrech v soudnictví (*Kariéra, Velký případ*), o kariéře tanečnice (*Slavná žena*), o zákulisí žurnalistické práce v novinách (*Noční služba*, hrána též v Nár. divadle) a v rozhlase (*Výdělečné ženy*) nebo profesio-

nálního sportu (*Navoněná primadona*) se vřadil do proudu bulvárně laděné dramatiky, hojně využívající poptávky po líbivosti a milostných melodramatech. Na půdorysu sentimentálního příběhu tragické básnickovy lásky k L. Šomkové rovněž vystavěl hru o K. H. Máchovi *Mimo proud*; závažnější evokace sociálních a morálních příčin konfidentství K. Sabiny dosáhl v životopisném dramatu *Dvojitá tvář*. Varovné memento nacistických zločinů proti lidskosti v okupovaných Čechách (původně určené pro anglické publikum) vyjádřil hrou *Lidice*. Pro V. Buriana a jeho divadlo napsal 1938 hru *Brankář*, její provedení však cenzura zakázala. Vedle pražských divadel uváděly S. hry i scény v Čechách, na Slovensku i v zahraničí, v samostatných inscenacích též rozhlas, s nímž S. spolupracoval i jako autor her (Dějiny mluví aj.) a fejetonů. Na dramatickou tvorbu navazovala i jeho spolupráce s filmem. Podle jeho her a scénářů vznikly filmy Karel Hynek Mácha (1937) a *Výdělečné ženy* (1937). Kolem autorství filmu *Jana* v české a německé verzi (rež. E. Synek a R. Land) se rozvířila aféra, uzavřená odkoupením námětu od dvou německých emigrantů. Další scénář s titulem *Obžalovaný* se nerealizoval. – V prozaické tvorbě podobně jako v divadelních hrách S. konstruoval manželská a milostná dramata (knihy povídek *Ano a ne*; *Usměvavý bůh*) a sentimentálně laděné i mírně parodující románové příběhy ze života úspěšného sportovce, který dosáhl vysokého společenského postavení (*Muži mezi sebou*), zkrachovalého podnikatele (*Fanfaron*) nebo vykořeněného venkovského člověka vystaveného civilizačnímu náporu velkoměsta (*Krach*). Životním osudům B. Němcové věnoval román *Touha*. Prostředí československé emigrace za 2. světové války v Anglii ztvárnil v ilustrativně pojatém románu *Běžící stíny*. Ojedinele též časopisecky publikoval prozaické překlady z francouzštiny (např. F. Carco). – Během svých četných zahraničních cest napsal S. množství politických úvah a cestopisných reportáží (původně vesměs otištěných v deníku *Telegraf*), z nichž většinu soustředil v knihách *Svět, jaký je* (o hospodářských, sociálních a politických událostech období 1918–38) a *Barevné nebezpečí* (o soudobých koloniálních konfliktech). O interpretaci sociálních a politických kořenů německého nacismu se pokusil v publicistické práci *Konec jednoho zločinu*, o reflexi výsledků 2. světové války pro

mezinárodní politiku v knize *Nová tvář světa*. Součástí S. publicistické aktivity byla ve 30. letech také rozsáhlá přednášková činnost, v níž se kromě politických témat zabýval též literaturou a divadlem, nejčastěji pak zážitky z cest po světě.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ricardo Gomez, Ríša Gomez, Ríša Záhorský; E. S., -ES-, ES., -E, S., (E. S.), es, -es, -es, es-, -es-, -es-, e. s., S., s., -s-. ■ PŘÍSPĚVKY in: *A-Zet* (1927–30); *Aktivisté* (1936); *Cesta* (1926–29); *Čes. slovo* (1926–39, i *Večerní Čes. slovo*); *Čes. svět* (1928); *Čin* (1930); *Index* (1932); *Kino-revue*; *Lid. noviny* (1927–29); *Nár. osvobození* (1928–34); *Rozpravy Aventina* (1928); *Salon* (Brno 1935); *Světobzor* (1928); *Telegraf* (1931–39, mj. divad. a film. ref.); *Tribuna* (1927–28); *Venkov* (1927–29); *Zvon* (1927–31; 1931 R Nábřeží). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika*: *Ano a ne* (PP 1928); *Poslanec Redingot* (D 1928, i prem.); *Muži mezi sebou* (R 1930); *Kariéra* (D b. d., 1931, prem. 1930); *Láska v nebezpečí* (D 1930, i prem., pseud. Ricardo Gomez); *Usměvavý bůh* (PP 1931); *Rychlebové* (D 1931, i prem.); *Krach* (R 1931); *Zrádce* (D 1931, prem. 1932); *Slavná žena* (D 1933, i prem.); *Fanfaron* (R 1933); *Výdělečné ženy* (D 1935, prem. 1934); *Dvojitá tvář* (D 1934, i prem.); *Noční služba* (D 1935, i prem.); *Mimo proud* (D 1936, i prem.); *Schůzka u pyramid* (D b. d., 1938, i prem.); *Velký případ* (D 1938, i prem.); *Svět, jaký je* (RpRp 1938); *Touha* (R b. d., 1938); *Navoněná primadona* (D 1939, prem. 1938); *Barevné nebezpečí* (Rp, PP 1939); *Vzpouza slabých* (D 1940); *Lidice* (D, Londýn 1943, Praha 1946, prem. 1944 v Londýně s tit. *The Last Stone*); *Masky* (D 1946); *Konec jednoho zločinu* (úvahy, 1946); *Nová tvář světa* (úvahy, 1946); *Běžící stíny* (R 1947); *Člověk bez paměti* (D 1947); *Krokodýl* (D 1947). – *Překlady*: *Rabette a Divoire*: *Sumatra*, *Borneo*, *Jáva*. *Otrávené manželství* (1932). ■ SCÉNIKY. *Překlady*: P. Ni-voix: *Kariéra poslance Tourbillona* (1933); F. de Curel: *Nelidská země* (1935). – *Adaptace*: A. Upits: *Výchova slečny Baumanisové* (1931, překl. N. Skudre); G. Courteline: *Vlak v 8.07* (1935, překl. L. Svobodová). ■ REDIGOVAL *periodikum*: *Telegraf* (šéfredaktor 1931–39); *knížnici*: *Proza 20. století* (1946). ■

LITERATURA: ● ref. *Poslanec Redingot*: J. J. Paulík, RA 3, 1927/28, s. 188; Č. (V. Červinka), *Zvon* 28, 1927/28, s. 434; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 13. 3. 1928; AMP (A. M. Piša), PL 13. 3. 1928; If. (I. J. Fischerová), NO 14. 3. 1928; om (O. Mrkvička), *LidN* 14. 3. 1928; V. P. (Prokúpek), *Venkov* 14. 3. 1928; M. Hlávka, *Signál* 1, 1928/29, s. 84 ●; ● ref. *Ano a ne*: J. O. Novotný, *Cesta* 10, 1927/28, s. 510; vz. (V. Zelin-ka), *Zvon* 28, 1927/28, s. 659; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 12. 4. 1928; AMP (A. M. Piša), PL 15. 4. 1928; B. Jedlička, *LidN* 29. 5. 1928; A. P., *Signál* 1, 1928/29, s. 128 ●; ● ref. *Kariéra*: J. J. Paulík, RA 5, 1929/30, s. 376; V. P. (Petříková), *Signál* 2, 1929/30, č. 30; -a (J. Hora),

Telegraf 10. 4. 1930; -K. B.-, Čes. slovo 11. 4. 1930; om. (O. Mrkvička), LidN 11. 4. 1930; If. (I. J. Fischerová), NO 16. 4. 1930 ●; ● ref. Muži mezi sebou: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 2. 10. 1930; G. (F. Götz), NO 5. 10. 1930; M. H. (Holás), RA 6, 1930/31, s. 84; vz. (V. Zelinka), Zvon 31, 1930/31, s. 110; Mjr. (A. Majer), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 175 ●; ● ref. Láska v nebezpečí: If. (I. J. Fischerová), NO 23. 12. 1930; J. J. Paulík, RA 6, 1930/31, s. 191; Č. (V. Červinka), Zvon 31, 1930/31, s. 279 ●; ● k mystifikaci s autorstvím hry Láska v nebezpečí: K. Čapek, LidN 11. 1. 1931 → O umění a kultuře 3 (1986); E. Synek, Čin 2, 1930/31, s. 282; E. Konrád, NO 16. a 18. 1. 1931; -tr. (G. Winter), PL 30. 1. 1931 ●; ● ref. Usměvavý bůh: F. L. (Lukáš), Čin 2, 1930/31, s. 498; vz. (V. Zelinka), Zvon 31, 1930/31, s. 433; G. (F. Götz), NO 22. 2. 1931; V. Brtník, Venkov 9. 7. 1931; I. Liškutín, LidN 2. 8. 1931 ●; ● ref. Rychlebové: Č. (V. Červinka), Zvon 31, 1930/31, s. 559; J. J. Paulík, RA 6, 1930/31, s. 406; an. (F. Götz), Nár. a Stavovské divadlo 8, 1930/31, č. 32; -nr. (A. C. Nor), Telegraf 30. 4. 1931; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 1. 5. 1931; J. H. (Hilbert), Venkov 1. 5. 1931; If. (I. J. Fischerová), NO 1. 5. 1931; Ot. F. (Fischer), LidN 1. 5. 1931; V. T. (Tille), Prager Presse 1. 5. 1931; AMP. (A. M. Píša), PL 3. 5. 1931 ●; ● ref. Krach: J. Heyduk, Venkov 15. 5. 1931; ach. (V. Prach), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 75; an., Čin 3, 1931/32, s. 236; drb. (J. Borecký), Zvon 32, 1931/32, s. 279 ●; E. Adler: Na okraj S. Zrádce (rozhovor), RA 7, 1931/32, s. 179; ● ref. Zrádce: vk. (V. Kašpar), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 341; jtg. (J. Träger), Čin 3, 1931/32, s. 667; J. J. Paulík, RA 7, 1931/32, s. 207; H. Jelínek, Lumír 43, 1931/32, s. 291; Č. (V. Červinka), Zvon 32, 1931/32, s. 490; jh. (J. Hora), Telegraf 3. 3. 1932; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 4. 3. 1932; Ot. F. (Fischer), LidN 4. 3. 1932; jt. (J. Trojan), PL 4. 3. 1932; V. T. (Tille), Prager Presse 4. 3. 1932; J. H. (Hilbert), Venkov 5. 3. 1932; MilNý (M. Novotný), Rozhledy 1932, s. 32; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1932, č. 10 ●; ● ref. Slavná žena: V. Červinka, Zvon 33, 1932/33, s. 475; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 7. 4. 1933; -ab- (A. M. Brousil), Venkov 7. 4. 1933 ●; ● ref. Fanfaron: vz. (V. Zelinka), Zvon 33, 1932/33, s. 547; -Rja- (F. Rojka), Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 369; jh. (J. Hora), Čes. slovo 14. 5. 1933 ●; ● ref. Výdělečné ženy: V. Červinka, Zvon 34, 1933/34, s. 419; J. J. Paulík, RA 9, 1933/34, s. 93; If. (I. J. Fischerová), NO 8. 2. 1934; -s- (J. Seifert), Ranní noviny 8. 2. 1934; AMB. (Brousil), Venkov 8. 2. 1934; MilNý (M. Novotný), LidN 9. 2. 1934; r- (J. Rybák), RP 9. 2. 1934 ●; ● ref. Dvojí tvář: H. Jelínek: Lumír 60, 1933/34, s. 342; OŠM. (O. Štorch-Marien), RA 9, 1933/34, s. 116; G. (F. Götz), Nár. a Stavovské divadlo 11, 1933/34, č. 13; V. Červinka, Zvon 34, 1933/34, s. 643; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 29. 3. 1934; Ot. F. (Fischer), LidN 29. 3. 1934; kd. (E. Konrád), NO 29. 3. 1934; AMP. (A. M. Píša), PL 29. 3. 1934; an., Ranní noviny 29. 3. 1934; jt. (J. Trojan), Večerník PL 29. 3. 1934; A. M. B. (Brousil), Venkov 29. 3. 1934; jtg. (J. Träger), Čin 1934, s. 332; M. Hc. (Hudec), Samostatnost 1934, č. 15 ●;

● ref. Noční služba: H. Jelínek, Lumír 61, 1934/35, s. 412; J. V. (Vodák), Naše doba 42, 1934/35, s. 494; V. Červinka, Zvon 35, 1934/35, s. 575; J. Fr. (Frejka), Nár. a Stavovské divadlo 12, 1934/35, č. 12 → Divadlo je vesmír (2004); B. V. (Václavek), Index 1935, s. 69; M. Hc. (Hudec), Samostatnost 1935, č. 18; an. (J. Hora), Telegraf 25. 4. 1935; MilNý (M. Novotný), LidN 27. 4. 1935; kd. (E. Konrád), NO 27. 4. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 27. 4. 1935; A. M. Brousil, Venkov 27. 4. 1935; mb. (M. Bergmannová), Halé noviny 28. 4. 1935 ●; s- (J. Seifert): Dvojí tvář E. S. (o jeho působení v Novém divadle a autorství filmu Jana), Ranní noviny 11. 10. 1935; -a- (J. Rybák): ref. Mimo proud, RP 20. 5. 1936; E. Synek: Proč jsem napsal drama o Máchovi, Kinorevue 3, 1936/37, 2. pol., s. 206; ● ref. Schůzka u pyramid: H. Jelínek, Lumír 64, 1937/38, s. 165; V. Červinka, Zvon 38, 1937/38, s. 464; kd. (E. Konrád), LidN 28. 1. 1938; rb. (O. Srbová), Ranní noviny 28. 1. 1938; A. M. Brousil, Venkov 28. 1. 1938 ●; ● ref. Velký případ: G. (F. Götz), Nár. a Stavovské divadlo 15, 1937/38, č. 9; H. Jelínek, Lumír 64, 1937/38, s. 270; kd. (E. Konrád), LidN 13. 3. 1938; AMP. (A. M. Píša), PL 15. 3. 1938; Hc. (M. Hudec), Samostatnost 1938, č. 13; -jz-, Telegraf 28. 1. 1938; M. Bureš, Telegraf 24. 2. 1938 + (an.) tamtéž 26. 2. 1938 ●; ● ref. Svět, jaký je: J. Fučík, Tvorba 1938, s. 154; V. P., Čin 1938, s. 220; -ger (A. S. Mágr), Prager Presse 15. 7. 1938 ●; ● ref. Navoněná primadona (insc.): -jz-, Telegraf 26. 11. 1938; os., PL 27. 11. 1938; A. M. Brousil, Venkov 29. 11. 1938; an., Zvon 39, 1938/39, s. 322 ●; ● ref. Touha: Ad. Veselý, Zvon 39, 1938/39, s. 545; Jaz., Čes. osvěta 35, 1938/39, s. 117; K. P. (Polák), Nár. práce 1. 1. 1939, s. 27 ●; ● ref. Barevné nebezpečí: Hk. (J. Holeček), Naše zprávy 7. 6. 1939; K., Venkov 21. 6. 1939 ●; ● ref. Lidice: an., Nové Československo (Londýn) 1943, č. 46/110 a 1944 č. 34/150; R. P. (Popper, dub.), tamtéž 1944, č. 37/153 ●; V. Kudělka: Hry na úspěch (o Láska v nebezpečí, Rychlebové, Velký případ, Výdělečné ženy, Mimo proud), ČLit 1976, s. 330; A. Serých: Můj dědeček Čech (o E. S. a jeho vnuku, autoru filmu Emil a Fifi), Svob. slovo 8. 8. 1990; T. Pech: Záhadný dvojportrét: Emil a Fifi, LidN 22. 5. 1993; J. Janáček in Český repertoár v němčině na scéně Městského divadla Liberec (o hře Velký případ), Sborník 97 (1997, s. 35); B. Srba in Múzy v exilu (2003).

pš

Karel Synek viz Adolf Synek

Synové Bohumila Haase

Působnost 1824–1872

Pražská tiskárna, nakladatelství a vydavatelství, bezprostředně navazující na činnost B. Haase; knihkupectví, půjčovna knih, sklad papíru, písmolijna.

Po smrti Bohumila (Gottlieba) Haase (dále H.) 1824 pokračoval jeho podnik pod novým názvem *Synové Bohumila Haase* (Gottlieb Haase Söhne). Nejprve firmu řídili dva starší synové zakladatele Ludvík (Ludwig) a Ondřej (Andreas), kteří ji usilovnou organizační činností a systematickým budováním technické základny přivedli k dalšímu rozkvětu. 1826 převzali od dědiců tiskaře a předního vydavatele periodik v Praze J. F. Schönfelda noviny *Prager Zeitung*, 1832 povolali k reorganizaci tiskárny z Frankfurtu faktora J. Völka a t. r. instalovali první rychlolis v Praze. 1835 zakoupili od firmy bývalého konkurenta Schönfelda objekt bývalého Anenského kláštera na Starém Městě a přemístili tam tiskárnu, nakladatelství a sklad papíru. 1842 po úmrtí V. Špinky si pronajali i Arcibiskupskou knihtiskárnu (řídil ji 1848–49 faktor J. V. Žák), v níž působili do 1849. 1837 rozšířili podnikání do Vraného u Prahy a jeho okolí, kde založili papírnu a postupně i strojírenskou dílnu, slévárnu a kotlárnou. Knihkupectví, k němuž 1843 připojili půjčovnu knih, 1846 převzal a dále rozvíjel jejich dosavadní zaměstnanec F. A. Credner, zprvu se společníkem K. Kleinbubem. Credner 1854 převzal i půjčovnu knih a Haasovi si ponechali jen nakladatelství, k němuž později připojili sklad zaniklého nakladatelství K. V. Enders. Nejstarší z bratrů Ludvík H. (* 9. 12. 1801 Praha, † 12. 7. 1868 Salcburk, Rakousko) založil a budoval vranský závod, od 1828 vydával s bratrem Ondřejem časopis *Unterhaltungsblätter* (od 1830 přejmenován na *Bohemii*). Finanční a organizační záležitosti podniku řídil Ondřej H. (* 30. 8. 1804 Praha, † 26. 6. 1864 Praha), který se zapojil i do veřejného a profesního života: 1848 byl plukovníkem pražské národní gardy, 1848–51 též velitelem národních gard v Čechách, 1850–56 náměstkem pražského starosty. 1854 byl povýšen do šlechtického stavu („Edler von Wranau“ – „šlechtic z Vranova“). Byl dlouholetým starostou pražského grémia knihtiskařů, 1858–62 prezidentem pražské obchodní komory, 1861–63 poslancem zemského sněmu za pražskou obchodní komoru, po 1860 založil tzv. stranu středu (*Mittelpartei*). 1862 byl jmenován císařským radou. Z mladších bratrů Bohumil (Gottlieb) H. ml. (* 24. 2. 1807, † 27. 2. 1887 Vídeň) řídil nejprve knihkupectví a po jeho smrti Crednerovi převzal řízení tiskárny, kterou stále zdokonaloval, rozvíjeje zejména litogra-

fii. Byl prvním předsedou spolku litografů a mědirytců a působil i v pražském bankovníctví. 1870 byl povýšen do šlechtického stavu („šlechtic z Buchsteinu“). Rudolf H. (* 12. 8. 1811 Praha, † 9. 2. 1888 Praha), absolvent práv na pražské univerzitě, redigoval 1836–44 *Prager Zeitung*, *Bohemii* a zábavný měsíčník *Panorama des Universum...* Pak převzal řízení slévárny písem, která zásobovala písmem knihtiskárny v Praze i dalších městech Rakousko-Uherska. Za spolupráce P. J. Šafaříka a V. Hanky připravila i slovanská písma pro zakázky vlastní tiskárny i pro další, zejména jihoslovanské tiskárny. Po Ludvíkově smrti převzali vedení podniku oba mladší bratři a 1869 jej rozdělili, přičemž závod pražský vedl dále Bohumil H. pod dosavadní firmou *Synové Bohumila Haase* a vranský s novým názvem *Rudolf Haase, synové a synovec* vedl Rudolf H. 1872 se obě firmy změnily v akciové společnosti: pražská s názvem *Bohemia* a vranská jako *Akciový spolek vranský*. 1874 koupila pražská akciová společnost zbytek anenského komplexu, 1879 se rozešla a jediným majitelem podniku s novým názvem *A. Haase* se stal její technický ředitel Ondřej (Andreas) H. z Vranova ml. (* 13. 4. 1842 Praha, † 3. 3. 1895 Vrané n. Vltavou). Po jeho smrti vedla firmu nejprve vdova Hedvika H., společníky byli prokurista A. Katzer, později též Ondřejův syn Max H. z Vranova. Po smrti Hedviky H. 1904 vedli dál závod oba společníci do 1907, kdy se jediným majitelem stal Max (Maxmilián) H. z Vranova. 1917 byla firma přejmenována na *Deutsche Zeitungs-Aktion-Gesellschaft*, 1945 byla českosl. státem vyvlastněna. – Knihkupectví na působil 1824–35 v Praze na Starém Městě čp. 607 (dům U Půl zlaté hvězdy, Týnská ulička 5), od 1836 na Starém Městě čp. 211 (Anenské nám. 2 – Liliová 9). Knihkupectví bylo do 1838 na Starém Městě čp. 459 (Malé nám. 11 – Michalská ul. 25), od 1839 (později Crednerovo) na Starém Městě čp. 548 (Staroměstské nám. 20 – Železná 1 – Kamzíkova 5).

Firma sice krátce pokračovala ve sporadické české nakladatelské produkci, např. v souborném vydání původních her i překladů J. N. Štěpánka *Divadlo* (do 1832 sv. 11–16), především se však soustředila na rozvoj tiskařské základny a vydavatelství novin. Zprvu věnovala pozornost i českému tisku. Souběžně se samostatnou přílohou *Pražských novin* (*Rozličnosti* *Pražských novin* a *Česká včela*) zamýšlela vy-

dávat i zábavný a poučný obrazový časopis pro české publikum. Oba pokusy (Světozor, 1834–35, i Poutník, 1846–48) však zanikly pro nedostatek odběratelů stejně jako v nepříznivých politických poměrech založený Tylův poučný časopis pro lid Sedlské noviny (1849). Přestože v redakcích haasovských periodik působila řada významných osobností českého národního života (F. L. Čelakovský, J. N. Štěpánek, K. B. Štorch, P. J. Šafařík, K. V. Zap, J. Malý, J. K. Tyl) i plodný bilingvní literát a kulturní publicista F. Klučák (Klutschak) a firma tiskla 1839–49 i prestižní vědecké periodikum Časopis Českého muzeum (resp. i Abhandlungen der Königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften), profil nakladatelství to výrazněji neovlivnilo. Jeho nevyhraněná nakladatelská produkce v češtině se omezila na náboženské spisy (zejména J. Javornický a J. V. Jirsík), mravoličnou povídkovou tvorbu pro děti (G. Nieritz v překladech F. B. Tomsy a J. Malého, Ch. Schmid v překladu J. V. Rozuma, původní tvorba J. V. Zimmermanna), populární a administrativní příručky a návody (F. Špatný) a jazykové slovníky (zejména německo-české slovníky J. Franty Šumavského a později J. Ranka). Významnější tituly vesměs vycházely nákladem autorů a podíl firmy byl jen tiskařský (např. F. L. Čelakovský: Růže stolistá, 1841; K. Sabina: Básně, 1843; V. J. Pícek: Básně, 1843; K. A. Vinařický: Varyto a lyra, 1843). Haasovská tiskárna obstarávala i vydávání knih Dědictví sv. Jana Nepomuckého a Matice české. Díky kvalitě tisku i možnosti sazby cyrilice zde většinu svých vědeckých prací a edic tiskli P. J. Šafařík a V. Hanka. Již koncem 50. let však v souvislosti s politickým působením Ondřeje H. po 1849 i s postupným formováním české nakladatelské základny se podíl českojazyčné produkce dále zmenšoval a omezoval na průvodce, odborné příručky, kalendáře, mešní knihy, učebnice a jazykové slovníky, často mutace německých titulů. Za celou dobu trvání nakladatelství byla výrazná německojazyčná produkce pragensií (první pražské adresáře, plány města, obrazové publikace, mapy, historické práce) a místopisů i regionální literatury (W. A. Gerle, J. V. Grohmann), obsáhlých příruček (K. Karmarsch, F. Heeren: Technisches Wörterbuch 1–3, 1843–44 a další vyd.). Od 60. let 19. století firma ovlivnila pražskou výtvarnou kulturu jako významný výrobce litografických plakátů a obrazových repro-

dukcí, často s ní spolupracovali i čeští umělci. Nástupnická firma A. Haase obohatila širší bohemikální odbornou produkci mj. o dílo O. Teubera Geschichte des Prager Theaters 1–3 (1883–88) a práce R. Wolkana Böhmens Antheil an der deutschen Literatur des 16. Jahrhunderts 1, 2 (1890, 1891) a Das deutsche Kirchenlied der böhmischen Brüder im 16. Jahrhunderte (1891).

SOUBORNÉ VYDÁNÍ. *Český autor:* J. N. Štěpánek: Divadlo (1825–32, sv. 11–16). ■ **Z DALŠÍ NAKLADATELSKÉ PRODUKCE.** *Původní práce:* J. Malý: Krátká mluvnice česká pro Čechy (1845); Sbírka českých národních písní (s paralelním něm. názvem, 1845, ed. V. A. Svoboda); F. J. Rubeš: Povídky, obrazy ze života, národní pověsti a báchorky (1847, 1 sv., nedokonč.); V. V. Tomek: Krátká mluvnice česká pro Čechy (1848) + Geschichte der Prager Universität (1849); J. Franta Šumavský: Česko-německý slovník (1851); K. J. Erben: Die Primatoren der königlichen Altstadt Prag (1858) + Geschichte der k. k. priv. Prager Bürgerlichen Scharfschützeln (1860, i česky); F. J. Jezbera: Kyřil a Metod... nepsali nikdy hlaholsky než kyřilsky (1858). – *Překlady:* F. Marryat: Miloslav Vlnovský, bremský kormidelník (1846, přel. J. V. Zimmermann); J. I. Kraszewski: Svět a básník 1, 2 (1852, přel. F. P. Volák); J. H. D. Zschokke: Princezna z Wolfenbüttlu (1852, přel. J. Šesták); W. Irving: Život a plavby Křištofa Kolumba (1859, přel. F. Doucha). ■ **PERIODIKA** (českojazyčná): Pražské noviny (od 1826); Rozličnosti Pražských novin (1826–33, beletristická příl. Pražských novin), pokr. Čes. včela (1834–45); Světozor (1834–35); Poutník (1846–48); Sedlské noviny (1849). ■

LITERATURA: Velkozávod A. Haase, Praha I, Anenský dvůr (1908, i něm. s tit. Der Annahof im Wort und Bild). ■ J. V. Žák: Původ, rozkvět a nynější stav c. k. dvorní knihtiskárny synův Bohumila Haase v Praze, Veleslavín 1, 1863/64, sl. 185, 221, 252; J. nekrolog O. Haase, tamtéž, sl. 227; J. Malý in Naše znovuzrození 1 (1880, s. 41); J. Volf: Schönfeld contra Haase, ČNM 1924, s. 199; an.: Die Gründer der Bohemia, Bohemia 30. 1. 1927, příl.; M. Šírová: Nové příspěvky k dějinám haasovské tiskárny v Praze, část 1, r. 1798–1835, Sborník NM v Praze 1986, vědy společenské, č. 31, s. 184 (nedokonč.).

az

Syrinx

1903

Volné sdružení literátů nejmladší generace, jehož orgánem byl časopis Moderní život.

Původní název při založení spolku byl Volné sdružení literární Syrinx, pak Spolek literátů mladé generace Syrinx. – Myšlenka sdružit širší okruh nastupujících autorů vzešla ze spolupráce na vydávání a podobě listů *Letáky a Moderní život*, jehož 2. roč. se stal orgánem S. (především z iniciativy redaktora R. Haška). V lednu 1903 zde vyšlo oznámení o založení spolku a výzva Mladým literátům a přátelům mladého umění. Na valné hromadě 30. 1. byl deklarován cíl „soustřediti mladou generaci v jeden celek, přispívati k uplatnění mladých talentů a pracovati ku společnému cíli vydáváním účelných publikací a dobrých prací mladých autorů“; předsedou byl zvolen R. Hašek, místopředsedou J. Mahen, jednatelem J. Soukenka (pseud. Neklan), pokladníkem J. A. Hejzlar, zapisovatelem J. Mach, revizory Č. Neureutter a A. Ráž, výbor tvořili K. H. Hilar, V. Svatek, A. Velhartický a A. Zeman. Dalšími členy (uváděnými v *Moderním životě* a ve vzpomínkových pracích) byli: J. Brabec, J. E. Čeněk, L. Hájek (Domažlický), J. Hašek, V. Chaloupecký (pseud. Banjom), J. Krecar, L. Křikava, A. F. Lubas, J. Lukavský, E. Musil Daňkovský, G. R. Opočenský, O. Pertold, K. Pikart, Z. M. Radimovský, J. Skarlandt, L. Suchý, R. Těsnohlídek, K. Toman, Q. M. Vyskočil aj. Širší okruh příznivců a zejména platících členů se snažili představitelé S. zpočátku zajistit mezi středoškolskými studenty.

Sdružení vzniklo ze studentské kavárenské společnosti a z literárních večírků nejmladších autorů na počátku století. Bylo především výrazem mladistvých snah po sebeuvědomění a praktickém uplatnění v literárním životě, chyběl však umělecký program, který by spojoval různorodé, převážně dosud nevyhraněné autorské typy a tendence (návraty k lumírovské poetice, sklon k eklecticismu a sentimentalitě, návaznost na dekadentně symbolistní stylizaci 90. let, proti tomu přiblížení ke každodennímu životu i sklon k satíře). Z proklamovaných cílů S. uskutečnil pouze malou část: vydal (nákladem *Moderního života*) v Edici spolku literátů mladé generace S. sbírku F. Gellnera *Radosti života* (od knihy A. Zemana *Máří Magdalská* se již distancoval) a uspořádal přednášky, např. J. Soukenky k jubileu J. Vrchlického (vyšla v *Moderním životě* 2, s. 84) s recitací veršů J. Lukavského. Vnitřně nejednotné seskupení se po několika měsících rozpadlo, jednotliví literáti se vydali vlastními

cestami: mnozí psali do obdobně zaměřeného časopisu *Srdce*, posléze se přiklonili k listům starší generace (*Lumír*, *Květy*, *Zvon*, *Moderní revue* aj.), někteří se stali významnými postavami předválečné literatury bohémského ražení.

LITERATURA: an.: S., spolek nejmladších aspirantů spisovatelských..., *Časopis pokrokového studentstva* 6, 1902/03, s. 111; an.: Nejnovější sdružení literárních nemluvňat, *Přehled* 1, 1902/03, s. 219; ● L. Horák (A. Procházka): Generace, *MR* 1902/03, sv. 14, s. 161 → České kritiky (1912), k tomu polemika: J. Soukenka a ZYX (R. Hašek), *Moderní život* 1903, s. 59, L. H. (A. Procházka), *MR* 1902/03, sv. 14, s. 277 ●; an.: Spolek..., *Čas* 1. 2. a 1. 3. 1903; F. Gellner: Drobnosti z oboru umělecké živnosti, *LidN* 18. 1. 1913 → *Spisy* 3 (1928); L. Hájek in *Z mých vzpomínek na Jaroslava Haška* (1925); J. Mach: Počátkové našeho básnictví, sb. Mahenovi (1933); A. Pražák in J. Mach: *Básně* (1933); J. Mahen in *Kapitola o předválečné generaci* (1934); Enrico (G. R. Opočenský): S. a její krátký život, *PL* 11. 9. 1936; J. Hašek: Vzpomínky na spolek literátů S., *Politické a sociální dějiny Strany mírného pokroku v mezích zákona* (1963); R. Pytlík in *Toulavé house* (1971, s. 98; upr. vyd. 1998, s. 93); L. Merhaut in *Cesty stylizace* (1994, s. 180).

lm

Vilém Szpyk

* 21. 6. 1902 *Domažlice*

† 7. 1. 1939 *Praha*

Básník ovlivněný moderními básnickými směry 20. let, prozaik, překladatel, publicista; tvůrce fotomontáže k literárním textům.

Podepisoval se také J. M. Szpyk. – Syn dlaždiče pocházejícího z Polska. Studium na domažlickém reálném gymnáziu zahájil 1913 (šestou třídu opakoval; učitel češtiny E. Strejček, publikující v regionálním tisku), přerušil je 1921 odchodem do Francie, kde se živil příležitostnou prací. Po návratu v Domažlicích maturoval (1922), poté v obtížné finanční situaci vystudoval práva v Praze (1926), na přelomu 1924–25 však opět odjel do Francie (v železárnách v Creusot si vydělával jako tlumočník českých dělníků). Již jako gymnazista otiskl verše ve studentském časopise *Tusta*, záhy také začal překládat z francouzštiny. 1933 byl krátce redaktorem plzeňského obrázkového týdeníku *Život na dlani*, současně redigoval divadelní časopis *Ozvěny Vlasty Buriana*. 1934 bez fi-